

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ DENETİMİ PLANLAMASI VE
EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA EĞİTİME İLİŞKİN
SOSYAL POLİTİKALAR KONUSUNDA OKUL MÜDÜRLERİNİN
GÖRÜŞLERİ: GÖYNÜK İLÇESİ ÖRNEĞİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ

IMRAN BAYRAKDAR
Eylül 2014

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ DENETİMİ PLANLAMASI VE
EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA EĞİTİME İLİŞKİN
SOSYAL POLİTİKALAR KONUSUNDA OKUL MÜDÜRLERİNİN
GÖRÜŞLERİ: GÖYNÜK İLÇESİ ÖRNEĞİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ

IMRAN BAYRAKDAR

Eylül 2014

ONAYLAMA SAYFASI

Üniversite : Fatih Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Eğitim Yönetimi, Denetimi, Planlaması ve Ekonomisi
Tez Konusu : Türkiye’de 2003-2013 Yılları Arasında Eğitime İlişkin Sosyal Politikalar Konusunda Okul Müdürlerinin Görüşleri: Göynük İlçesi Örneği
Tez Danışmanı :Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ
Tez Tarihi : Eylül, 2014

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Celal GÜLŞEN
Anabilim Dalı Başkanı

Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı 512813025 numaralı öğrencisi İmran BAYRAKDAR tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Erdoğan KESKINKILIC -----

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ -----

Yrd. Doç. Dr. Celal GULSEN -----

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖNSÖZ

Sosyal politikanın kökenleri kapitalizmin doğuşuna dayanmakla birlikte, kapitalizmin sürekli değişen ve kendini yenileyen yapısı nedeniyle sosyal politika kavramı ve uygulamaları da sürekli bir değişim ve dönüşüm göstermektedir. Türkiye’de sosyal politika hâkim ekonomik işleyişle uyum içerisinde seyretmiştir. Bu durum sosyal politikanın tarihsel ortaya çıkış koşullarının ve devamlılığının doğal bir sonucu olarak belirir. Türkiye’nin kendi özgünlüğü ve kapitalist ekonomik yapı ile eklemlendiği yer, farklılaşmaları da doğallıkla beraberinde getirecektir. Asıl amaç bu farklılaşmaların ve hâkim ekonomik işleyişle olan bağlantının nedensel ilişkilerini ortaya koyabilmek olmalıdır. Türkiye’de de son yıllarda sosyal politika alanında yaşananlar, bu amaç doğrultusunda ele alınacaktır. Bu araştırma ülkemizde var olan eğitime ilişkin sosyal politikaların 2003-2013 yılları arasında nasıl bir değişikliğe uğradığını ve bu politikaların etkililiğini devamlılığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de ki eğitime ilişkin sosyal politikalar incelenecektir. Araştırmanın siyasetçilere ve uzmanlara eğitime ilişkin sosyal politikaların devamlılığını, etkililiğini ve sürekliliğini ortaya çıkartarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları tanımlar ilgili araştırmalar; ikinci bölümde sosyal politika kavramının doğuşu ve gelişimi sosyal politikanın kavramsal gelişimi, AB’de sosyal politika kavramı ve uygulaması, AB sosyal politikasının kapsamı, Türkiye’de uygulanan sosyal politika kavramının kapsamı; üçüncü bölümde Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan sosyal politikalar, Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan sosyal politikaların ayırıcı özellikleri, yoksulluğa yönelik sosyal politikalar, kadına yönelik sosyal politikalar, engellilere yönelik sosyal politikalar, engelli istihdamında geline durum, eğitime yönelik sosyal politikalar, eğitime yönelik sosyal politika kavramının

kapsamı, dördüncü bölüm’de eğitime yönelik sosyal politikaların hükümet programları,şuralar,kalkınma planları, mevzuatlar bazında incelenmesi yer almaktadır. Beşinci bölüm yöntem, araştırmanın modeli, verilerin analizi, Bulguların tanımlanması ve yorumlanması, geçerlilik ve güvenilirlik; altıncı bölüm bulgular ve analiz. Okul müdürlerine göre 2003-2013 yılları arasında eğitime ilişkin sosyal politikalar analiz edilmiştir. Bu sıralamayı tartışma sonuç ve öneriler takip etmektedir.

Bilimsel çalışmaların akademik düzeyde yöntem ve inceliklerini öğreten tezimin konusunun belirlenmesinde ve tüm aşamalarında bilgi, görüş ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç.Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ’a en içten saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırma süresince akademik bilgi, deneyimleri ve hoşgörleriyle bana destek olan değerli hocalarım Prof.Dr. Erdoğan KESKİNKILIÇ’a ve Yrd. Doç. Dr Celal GÜLŞEN’e, Doç. Dr. Cengiz ŞİMŞEK’e saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Her daim yanında olan ve beni yetiştiren hiçbir emeklerini benden esirgemeyen, eğitim hayatım boyunca bana sağlamış oldukları her türlü fedakârlık, sabır, sevgi ve hoşgörülerinden dolayı ailemin en değerli varlıkları olan Babam Seyfettin BAYRAKDAR’a ve Annem Münevver BAYRAKDAR’a kardeşim Erdal BAYRAKDAR’a saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Eylül 2014

İmran BAYRAKDAR

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLolar LISTESİ	xi
KISA ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Problemleri	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Tanımlar	4
1.6. İlgili Araştırmalar	6

İKİNCİ BÖLÜM SOSYAL POLİTİKA KAVRAMININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

2.1. Sosyal Politikanın Kavramsal Gelişimi	8
2.2. AB’de Sosyal Politika Kavramı ve Uygulaması	10
2.3. Türkiye’de Uygulanan Sosyal Politika Kavramının Kapsamı	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALAR

3.1. Türkiye’de 2003-2013 Yılları Arasında Uygulanan Sosyal Politikaların Ayırıcı Özellikleri	24
---	----

3.2. Yoksulluğa Yönelik Sosyal Politikalar	26
3.3. Kadına Yönelik Sosyal Politikalar	38
3.4. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar	46
2.4. Eğitime Yönelik Sosyal Politikalar	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA UYGULANAN EĞİTİME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR

4.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı	57
4.2. Taşınabilir Eğitim	59
4.3. Engellilerin Eğitimine İlişkin Sosyal Politikalar	62
4.4. Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Sosyal Politikalar	65
4.5. Nakdi Yardımlar	66
4.6. Ücretsiz Yurt/Pansiyon İmkânı	68
4.8. Üniversite Harçlarının Kaldırılması	72
4.9. Sosyal Politikaların Etkiliğini Artırmak Amacıyla Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	73

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli	75
5.2. Çalışma Grubu	75
5.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması	76
5.4. Verilerin Analizi	77
5.5. Geçerlik ve Güvenilirlik	77

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

6.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı	80
6.1.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı Uygulamasının Etkisi	80
6.1.2. Ücretsiz Kitap Dağıtımı Uygulamasının Devamı	81
6.2. Taşınabilir Eğitim	81
6.2.1. Taşınabilir Eğitim Uygulamasının Etkisi	81
6.2.2. Taşınabilir Eğitim Uygulamasının Devamı	82

6.3. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamalar	83
6.3.1. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamaların Etkisi	83
6.3.2. Engellilere Yönelik Uygulanan Politikaların Devamı	84
6.4. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulama	84
6.4.1. 4+4+4 Eğitiminin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulamanın Etkisi	84
6.4.2. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulamanın Devamı	85
6.5. Nakdi Yardım Uygulaması	85
6.5.1. Nakdi Yardım Uygulamasının Etkisi	85
6.5.2. Nakdi Yardım Uygulamasının Devamı	86
6.6. Derslik ve Okul Yapımı	86
6.6.1. Derslik ve Okul Yapımı Uygulamasının Etkisi	86
6.6.2. Derslik ve Okul Yapımı Uygulamasının Devamı	87
6.7. Merkezi ve Yerel’de Kurumsal Kapasite	88
6.8. Genel Olarak Sosyal Politikalara İlişkin Algı	90

YEDİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Tartışma ve Sonuç	91
7.2. Öneriler	94
KAYNAKÇA	96
EK1	100
EK2	102

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AT	: Avrupa Topluluğu
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
DB	: Dünya Bankası
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DSÖ (WHO)	: Dünya Sağlık rgt
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrı Safi Yurt İçi Milli Hasıla
ILO	: Uluslararası alışma rgt
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
m.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Organisation for Co-Operation and Development
ÖZİDA	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UN	: Birleşmiş Milletler
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür rgt
WB	: Dünya Bankası
WTO	: Dünya Ticaret rgt
vb.	: Ve Benzeri
Y.	: Yıl
YTL	: Yeni Türk Lirası

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Avrupa Birliğinde Ulusal ve Ulusalüstü Çekişmesi	12
Şekil 3.1. Türkiye’de Sosyal Harcamalar (Milyon TL).	37
Şekil 3.2 Türkiye’de Sosyal Harcamalar / GSYH (%)	37
Şekil 4.1 Engellilere Eğitim Yardımı	63

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları.....	36
Tablo 3.2. Kadınların İşgücü Piyasasındaki Durumu	44
Tablo 3.3. Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı.....	45
Tablo 3.4. Eğitim Durumlarına Göre Kadın İşgücü Durumu (%).....	46
Tablo 4.5. Yıllar İtibarıyla Ücretsiz Kitap Dağıtımını	59
Tablo 4.6. Yıllar İtibarıyla Taşınalı İlköğretim Gerçekleşmeleri:	61
Tablo 4.7. Yıllar Bazında Taşınan Engelli Sayıları	64
Tablo 4.8. Şartlı Eğitim Yardımları Kaynak:.....	68
Tablo4.9. 2003 Yılından İtibaren Yapılan Derslik Sayıları	70
Tablo 5.1 Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri.....	75
Tablo 6.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımını Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	81
Tablo 6.2. Taşınalı Eğitim Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri	83
Tablo 6.3. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamalara İlişkin Katılımcı Görüşleri	84
Tablo 6.4. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	85
Tablo 6.5. Nakdi Yardım Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri	86
Tablo 6.6. Derslik ve Okul Yapımına İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	87
Tablo 6.7. Merkezi ve Yerel kaynakların Kullanımına İlişkin Katılımcı Görüşleri	88
Tablo 6.7.1. STK'lara İlişkin Katılımcı Görüşleri	89
Tablo 6.7.2 Eğitime Katkı Bütçe Yerel ve Merkezi Yönetim Yeterliliği İlişkin Katılımcı Görüşleri	89
Tablo 6.8. Genel Olarak Sosyal Politikalara İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	90

Üniversite : Fatih Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Eğitim Yönetimi, Denetimi, Planlaması ve Ekonomisi
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan KARATAŞ
Tez Tarihi : Eylül, 2014

KISA ÖZET

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA EĞİTİME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR KONUSUNDA OKUL MÜDÜRLERİNİN GÖRÜŞLERİ: GÖYNÜK İLÇESİ ÖRNEĞİ

İMİRAN BAYRAKDAR

Amaç: Bu araştırmanın amacı Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikalar alanıyla ilgili mevzuat uygulamaları ve sosyal düzenlemeleri ortaya koymak ve bu politikaların alanda çalışan uygulayıcılar tarafından nasıl algılandığını belirlemektedir.

Yöntem: Bu araştırma Türkiye de 2003-2013 yılları arasında eğitime ilişkin sosyal politikaların okul müdürleri tarafından nasıl algılandığını belirlemeyi amaçladığından nitel betimsel bir araştırmadır. Saha araştırmasında ise veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır.

Sonuçlar: Araştırma sonucunda 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitimle ilgili sosyal politikalara ilişkin Göynük ilçesindeki taşımali eğitim yapan okul müdürlerinin görüşlerinden şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. *Ücretsiz kitap dağıtımı* farklı bölgelerde yaşayan ekonomik durumu çeşitlilik gösteren çocuklar arasında sosyal adaleti ve sosyal eşitliği sağlamaktadır.
2. *Taşımali eğitim* uzakta oturan ve ekonomik yetersizliği olan çocukların eğitime kazandırılması bakımından eşitlik sağlamıştır. Ana sınıflarının da taşımali eğitim kapsamına alınması gerekir.
3. *Engelli öğrencilerin yararlandığı araçlar ve okul binaları* bu öğrenciler için uygun değildir, uzman öğretmen eksikliği yaşanmaktadır.
4. *Derslik ve okul yapımı* ile ilgili olarak dersliklerin hayırseverlerce artırılması gerektiği, görsel ve uzamsal materyalleri devletin sağlaması gerektiği sosyal etkinlik alanı ve spor salonlarının da yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
5. *Nakdi yardımlar* dağıtılırken velilerin SGK’lı olup olmadığı esas alınmaktadır. Fakat son dönemde uygulanan zorunlu sosyal güvenlik yasası kapsamında bulunan veliler, yardım alamamaktadırlar.

Öneriler: Son yıllarda uygulanan sosyal politikalar sosyal eşitlik ve sosyal adalet için önemli adımlardır. Bu politikalar merkezdeki ve yereldeki insanlar göz ardı

edilmeden pilot bölgelerde uygulanıp ülke çapında uygulanabilirliğine bakılarak sisteme sokulmalıdır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Adalet, Sosyal Eşitlik, Sosyal Devlet, Eğitim Politikaları, Ak Parti Eğitim Politikaları

University : Fatih University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Educational Administration, Supervision, Planning and Economics
Supervisor : Assist. Prof. İbrahim Hakan KARATAŞ
Degree Awarded and Date : September, 2014

ABSTRACT

SCHOOL PRINCIPALS OPINIONS ON SOCIAL POLICIES RELATED TO EDUCATION BETWEEN 2003 AND 2013 IN TURKEY: CASE OF GÖYNÜK DISTRICT

İMİRAN BAYRAKDAR

Aim: The purpose of this research is to introduce legislation applications and social regulations related to social policies concerning education between 2003 and 2013 in Turkey and to determine how these policies have been perceived by the implementers in the field.

Methodology: This research is a qualitative descriptive research since it aims to determine how social policies related to education between 2003 and 2013 in Turkey are perceived by school principals. Semi-structured interview questionnaire is used as data collection tool in field research.

Results: Objective of this thesis has been to research education policies that were implemented in Turkey between the years of 2003-2013 and to investigate their impact on education system. School principals in Göynük revealed their opinion about the education policies as follows:

1. Social justice and social equality between pupils with variety of economic conditions living in different regions are achieved thanks to cost free book distribution.
2. Social equality is achieved by bringing the economically poor children in distance in education thanks to mobile education. It is concluded that kindergartens shall also be taken in the scope of mobile education.
3. It is concluded that tools and school buildings disabled students utilize are not suitable for these students and there exists lack of instructors.
4. It is concluded that it is required number of classrooms and schools to be augmented by beneficients, visual and spatial materials to be provided by the state, and social event areas and sports halls to be built.
5. It is taken in consideration whether the recipient is in social security system or not when financial aid is distributed, however it is concluded that parents who were included in the social security system due to mandatory social security law could not benefit from financial aids.

Suggestions: Policies realized in recent years are significant policies for social equality and social justice. Not ignoring the urban and rural areas, these policies shall be applied in pilot zones, then they shall be put into effect after examining the applicability.

Keywords: Social Policy, Social Justice, Social Equality, Social State, Education Policies, AK Party EducationPolicies, AKParti

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve araştırmada kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bugün dünyada ve Türkiye’de yaşanan sosyal değişimleri ve sorunları anlamak, açıklamak ve bunlara yönelik geliştirilen çözüm yollarını ele almak büyük önem taşımaktadır. Kentleşme, göç, sokakta yaşayan ve ya çalışan çocuklar, işsizlik, yoksulluk, aile içi sorunlar, gelir dağılımındaki dengesizlikler, insan hakları ve özgürlükler, kadın ve çocuk hakları, sosyal güvenlik, hizmetler ve yardımlar gibi konular dünyada olduğu gibi günümüz Türkiye’sinde de araştırılmayı ve çözümlenmeyi bekleyen sorunlar arasında yer almaktadır.

Avrupa Birliği’nin 1999 yılının Aralık ayında gerçekleştirdiği Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin aday ülke statüsü kazanmasından bu yana geçen yaklaşık 15 yıldır Türkiye’nin AB’ye uyum süreci devam etmektedir. Türkiye bu uyum süreci içinde ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanda birçok değişim yaşamış, ulusal plan ve programlar ortaya koymuş, çeşitli reformlar gerçekleştirerek bunları uygulamaya koymaya başlamıştır. Denilebilir ki, Avrupa Birliği, Türkiye’yi her alanda etkileyen en önemli dış unsurlardan biridir.

Söz konusu bu etki kuşkusuz Türkiye’nin sosyal politikası için de geçerlidir. Ancak, gerek AB’nin sosyal politika alanında kendi içinde yaşadığı çatışmalar ve Birlik ülkelerinin ortak bir sosyal politikası olup olmadığına yönelik tartışmalar, gerek bu ülkelerin tarihsel olarak farklı sosyal politika geleneklerine sahip olması, gerekse de AB’nin de entegre olduğu uluslararası ekonomi politikalarının geçirdiği

değişim Türkiye’deki sosyal politika reformlarının AB’ye uyum çerçevesinde nasıl gerçekleştirileceğini diğer etki alanlarına nazaran belirsiz bırakmaktadır.

Serbest piyasa merkezli bir yaklaşımı benimseyen, devletin ekonomik alandaki etkisini en aza indirmeyi, iç piyasayla uluslararası piyasayı bütünleştirmeyi amaçlayan AK Parti Hükümeti’nin izlediği sosyal politikalarda, benimsediği ekonomi politikasının derin izleri bulunmaktadır.

AK Parti Hükümeti programında “Bir sosyal sınıfın değil bütün vatandaşların refah ve mutluluğunu sağlayan, yoksullar bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programların oluşturulması; işsiz yoksul, düşkün hasta ve özürlleri gözetken onların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamalarına olanak sağlayacak bir sosyal devlet anlayışının gerekliliğine” vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda AK Parti merkezi yönetimin yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel sektörle işbirliği içinde olmasını sağlayarak sosyal devlet hizmetlerinde verimliliği ve kaynak kapasitesini arttırmayı hedeflemektedir (AK Parti, 2001).

Diğer taraftan AK Parti tarafından Türkiye’de eğitimin eksikleri ayrıntılı olarak ele alınıp tespitler yapılırken, aynı zamanda özel eğitimin destekleneceğine vurgu yapılmaktadır. Aynı şekilde, sosyal güvenlik reform sürecine gidilmesine gereksinim duyulmakla birlikte, uluslararası sermayenin talepleri doğrultusunda bir sosyal politika benimsenmiştir (Yılmaz, 2007).

Ayrıca, 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikaların analizi eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal adaleti sağlamak için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik (SYDT) Fonundan yapılan eğitim materyal yardımı, ücretsiz kitap yardımı, öğle yemeği yardımı, özürll öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınması projesi kapsamında yapılan eğitim yardımları büyük ölçüde AK Parti döneminde getirilmiştir (Biçer ve Ortakkaya, 2009, 182).

Ancak bu çabaların etkililiğine ve bu çabaların nasıl algılandığına ilişkin bir araştırmaya henüz rastlanmamıştır. Bu çalışma, Türkiye’de eğitime ilişkin sosyal politikalar kapsamında 2003-2013 yılları arasında atılmış adımları ve bu adımların nasıl algılandığını tespit etme gereksiniminden doğmuştur.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Alt Problemleri

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikalar alanıyla ilgili mevzuat uygulamaları ve sosyal düzenlemeleri ortaya koymak ve bu politikaların taşınalı eğitim yapan okul müdürlerine göre etkililiğini ve sürekliliğini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır:

1. Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikalar nelerdir?
2. Okul müdürlerine göre Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikalar ne düzeyde etkilidir?
3. Okul müdürlerine göre Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikalar nasıl sürdürülmelidir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma sayesinde son on yılda hayata geçirilen eğitime ilişkin sosyal politikalarda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik özgün ve yerinde politikalar olup olmadığı, önceki dönemlerden farklı hangi sosyal politikaları hayata geçirdiği ortaya çıkmış olacaktır. Araştırma sonuçları eğitime ilişkin sosyal politikalardan etkilenen bütün kesimler için perspektif oluşturacağı için özellikle politikacılar ve araştırmacılar için ufkun görünmeyen yüzünü görmek açısından faydalı olacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmada konunun özelliğinden dolayı bazı sınırlılıklar mevcuttur. Söz konusu politikaların tespiti amacıyla 2003-2013 yılları arasında yürürlükte olan kalkınma planları, düzenlenen milli eğitim şuraları, hükümet programları, ilgili mevzuat ve MEB stratejik planları incelenmiştir. Alan araştırması ise Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikaların uygulamacılar tarafından nasıl algılandığını belirlemek için Bolu’nun Göynük ilçesinde taşınalı eğitim yapan okul müdürlerinin görüşleriyle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Politika: Politika “devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü olarak”, “düşünce yapısı” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2014). Politika bir ilişki yürütme sistemidir. Bu sistem içerisinde devlet, ülke ve devletler arası ilişkiler de dahil edilmiştir. Bir anlam olarak da devlet işlerinin üzerinde yapılmış düzenleme ve yürütme faaliyetleridir (Akyüz, 2009, 97).

Siyaset (politika) Yunanca’da vatandaşı/vatandaşları ya da toplumu etkilemek olarak kullanılan bir terimdir. Kısacası, devletin yapmış olduğu başarı ve toplumun üzerinde organize edilmiş olan bir kontroldür. Politika; kanun yapmak, diğer politik konularla ilişki kurmak, savaş durumu vb gibi bir şahıstan topluluk üzerine uygulanan çok çeşitli yöntemleri olan bir uygulamadır. Politika; kabilelerden aşiretlere, modern yerleşim yerlerinden şirketlere kadar uluslararası seviyede çok geniş bir alana hükmetmektedir.

Politika (policy) kavramı ise alınan kararlara rehberlik ve mantıklı sonuçlara ulaşan bir ilke ya da protokoldür. Politika bir niyet ifadesidir ve bu ifade prosedür ya da protokol olarak işlemektedir. Politikalar genellikle devlet kurumunda üretilen ya da uygulanan, icra memurları olarak bilinen kıdemli devlet kişileri tarafından yapılmaktadır. Karar verme aşamasında yardımcı olan politikalar genellikle daha önce alınan kıdemli kararlara da ilgili olarak hayat boyu politikalar olarak adlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Politikaya karar verme aşamasına karşıt olarak amaçlı karar vermek ise genellikle işlevsel ve amaçlı olarak yapılmaktadır.

Bu terimler; devlete, özel kuruluş ya da özel gruplara ve aynı zamanda şahıslara da uygulanabilir. Politika kanun ya da kurallardan farklıdır. Kanunlar davranışları zorlarken ya da yasaklarken, politika sadece başarılması beklenen sonuçların davranışlarına rehberlik eder.

Politika ya da politika çalışmak, farklı programları alternatif tanımlama gibi önemli kurumsal kararların alınması ve içlerinden en iyi etkiyi yaratacak olanı seçmek olarak da nitelendirilebilir. Politikalar, siyaset, yönetim, finansal ve yönetim mekanizmaları olarak belirgin hedeflere ulaşmak üzere düzenlenmektedir. Toplumda

ise kurumsal finansman politikası, firma ya da şirketler için ya da endüstri için özellikle öznel unsur sayılabilecek maddesel etki olarak geçmektedir.

Eğitim Politikası: Eğitim politikası eğitim sisteminde kanunların ve kuralların bir araya getirilmesi ilkelerinin eğitim çemberi içerisinde yer almasıdır. Eğitim de birçok endüstri gibi içerisinde çok çeşitli amaçları olan bir kuruluştur. Eğitimde, erken çocukluk eğitimi, anasınıfından 12. sınıfa kadar olan eğitim, 2 ya da 4 yıllık üniversiteler, yüksek ve profesyonel eğitim, yetişkin eğitimi, iş eğitimi gibi eğitimlerde vardır. Bu yüzden eğitim politikaları her yaştan bireyi direk olarak etkilemektedir. Örneğin, eğitim politikası içerisinde değerlendirilecek olan durumlar; okulun alanı, okulun büyüklüğü, sınıfların büyüklüğü, okul seçimi, okulların özelleştirilmesi, okullarda iz sürme, öğretmen eğitimi ve sertifika programları, öğretmen ödemeleri, öğretmenlerin yöntemleri, müfredatın içeriği, mezuniyet gereklilikleri, okul altyapı yatırımları ve okulların değerleri ve model alınışları olarak sıralanabilir.

Sosyal Politika: Sosyal politika kavramı iki şekilde açıklanmaktadır. Dar anlamda sosyal politika, ekonomik bakımdan bağımlı ve güçsüz insanları sermayeye karşı korumak, sömürölmelerini önlemek için devletin müdahalesi ile sınıflar arasında uyum ve denge sağlayıcı önlemler alınması olarak tanımlanmaktadır (Talas, 1997,5).

Geniş anlamda sosyal politika, toplumda çıkarları çatışan işçi ve işverenleri uzlaştırmaya çalışmaktan öte, toplumsal düzende rahatsızlık yaratmaya yönelik tüm çalışmalarla ilgilenmektedir. Sosyal politika toplumun refahı ve sosyal barışın sağlanması için ekonomik oluşumların sınıflar arasında yaratması mümkün dengesizlik ve adaletsizliklerini gidermeye yönelik önlemleri içermektedir (Talas, 1997, 53-54).

Sosyal politikalar büyük ölçüde devlete ait politikalar ve devletin sosyal devlet olabilme unsurlarını barındırır. “Bir yandan devletin toplumsal sınıflar ve çıkarlar arsında uzlaşma sağlama ihtiyacı ve arayışıyla ilgiliyken öte yandan devletin daha geniş alanda sosyal eşitlik ve adalet sağlama yükümlölüğünden doğmaktadır (Koray, 2008, 28).

Eğitime İlişkin Sosyal Politika: Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak adına herhangi bir ayırım yapılmaksızın herkesin yeteneklerini en elverişli biçimde geliştirmede eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanma şansına sahip olmaları şeklinde tanımlanabilir (Ünal, 1991, 54-55).

AK Parti Hükümetleri: Kısa adı “AK Parti” olan Adalet ve Kalkınma Partisi 14 Ağustos 2001’de Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında kurulmuştur. AK Parti 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde geçerli oyların %34’ünü alarak birinci parti olmuş ve 18 Kasım 2002 tarihinde Türkiye Cumhuriyetinin 58. Hükümeti (Gül Hükümeti) AK Parti Kayseri milletvekili Abdullah Gül başkanlığında kurulmuştur. AK Parti Genel Bakanı Recep Tayyip Erdoğan, milletvekili seçilme yasağının kaldırılması ve ara seçimle Siirt milletvekili olmasının ardından 14 Mart 2003’te 59. TC Hükümetini (I. Erdoğan Hükümeti) kurmuştur. Recep Tayyip Erdoğan’ın genel başkanı olduğu AK Parti 2007 ve 2011 genel seçimlerinde de en çok oy alan parti olarak 60. (II. Erdoğan Hükümeti) ve 61. (III. Erdoğan Hükümeti) TC Hükümetlerini kurma görevini üstlenmiştir. AK Parti, 3 Kasım 2002 genel seçimlerinden bu yana üç dönemde dört ayrı hükümetle yürütme görevini sürdürmektedir.

1.6. İlgili Araştırmalar

Terzi tarafından 2005 yılında “Uyum Sürecinde Türkiye Eğitim Politikalarının Avrupa Birliği Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi” adlı doktora tezinde AB eğitim politikaları doğrultusunda Türkiye’nin eğitim politikalarının değerlendirilmesi araştırılmıştır. Bu araştırmada Türkiye’nin eğitim politikalarının değerlendirilmesi araştırılmıştır. Bu araştırma içeriğince Türkiye ve AB eğitim politikaları eğitim sistemlerin şekillenmesi, yönetilmesi, okulöncesi eğitim, ilköğretim ve yükseköğretim ve öğretmen eğitimi başlıkları altında incelenip araştırma bulgularına eklenmiştir. Yapılan araştırmada okulöncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde Türkiye eğitim politikalarının nicel sorunlara yoğunlaşmış olup eğitim olarak Avrupa boyutlarının geliştirilmesine yönelik politikalarının olmadığı; yüksek öğretimde ECTS akreditasyon, öğrenci ve öğretim elemanı değişimi standartlarında AB standartlarını koruduğu; öğretmen eğitimi politikaları açısından değerlendirildiğinde var olan mevcut eğitim politikalarının nitel ve nicel ihtiyaçları karşılamaya yönelik daha da artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak AB ile Türkiye eğitimde kız erkek eşitliğinin sağlanmasında

ortak bir politikaya sahip olduğudur. Ancak Türkiye de okula gitmeyen öğrencilerin çoğunluğunu kızların oluşturması kız erkek eşitliği politikasının uygulanmak istenen düzeyde yansıtılmadığını göstermektedir (Terzi, 2005).

Metin tarafından 2011 yılında “Türkiye’de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan Ekonomik ve Sosyal politikalar Temelinde Yoksulluk Sorunu” adlı doktora tezinde Türkiye’de 2000’li yıllardan günümüze kadar olan süreçte, yaşanan ekonomik krizlerin etkileri, ekonomide sağlanan olumlu gelişmeler ve yoksullukla mücadelede öne çıkarılan sosyal politikalar temelinde yoksul kesimlerin yaşam koşullarındaki olumlu olumsuz değişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırma içeriğinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından sağlanan sosyal yardım kalemlerinde şartlı nakit transferi (ŞNT) oluşturmaktadır. Saha araştırmasında ise veri aracı olarak araştırma amaçları doğrultusunda hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda 2000 yılından bu yana yoksul hanelerde maddi imkansızlıklar nedeniyle okulu bırakan çocukların var olup olmadığıdır. Buna göre, 2000 yılından bu yana yoksul hanelerde maddi imkansızlıklar nedeniyle okulunu bırakan çocukların bulunduğu hanelerin oranı %15,4 tür. Bu oran çok yüksek bir düzeyde olmamasına rağmen, eğitimin önemli bir beşeri sermaye yatırımı olduğu ve eğitim ile yoksulluk arasındaki negatif ilişkinin varlığı dikkate alındığında, özellikle yoksul hanelerde çocukların okula devamlarını sağlamaya yönelik politikaların ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA KAVRAMININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bu bölümde sosyal politikanın literatürdeki tanımı ve sosyal politika kavramının doğuşu ve gelişimi, sosyal devlet kavramının ortaya çıkışı, AB’de sosyal politika kavramının kapsamı ve Türkiye’de sosyal politika kavramının tanımı ve kapsamı incelenecektir.

2.1. Sosyal Politikanın Kavramsal Gelişimi

Sosyal devlet ve sosyal politikanın günümüzde yapılan birçok tanımı vardır. Sosyal devlet, sosyal politikadan daha kapsamlı gibi görünse de sosyal politika için yapılan tanımlar sosyal devlet tanımıyla büyük oranda örtüşmektedir.

Öncelikle birey aile ve toplumu konu alan sosyal devlet, kişisel nitelikleri geliştirici kamu hizmeti üreten, sunan ve bu hizmet için harcama yapan devlettir. Buna göre devlet sadece kamusal üretim yapıp sunan kurum değildir. Sosyal nitelikte üretimler yapıp sunma sorumluluğunu da taşımaktadır. Bu sorumlulukları üç grup olarak ayırabiliriz. Asgari bir gelir sağlamak, sosyal güvenliği sağlamak ve sosyal hizmetler sunmaktır (Yılmaz, 2006, 7).

Sosyal politika, dar anlamı ile kapitalizm ve sanayileşmenin ortaya çıkışı ile birlikte yaşanan sosyal değişimlerin en çok zarar verdiği çalışan kesimlerin korunması amacıyla ortaya çıkan, devlet tarafından çıkarılan kanun ve gerçekleştirilen uygulamalarla işçi-işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen, çalışan kesime belli güvenceler sunan bir çerçevede ele alınırken, birçok sosyal bilimci sosyal politikanın geniş tanımını kabul etmektedir. Buna göre, sosyal politika, sosyal güvenliğin yanı sıra, sağlık hizmetleri, kişisel sosyal hizmetler (çocuk, genç, yaşlı, engelli) ile eğitim, istihdam ve barınmayı da içermektedir. Başka bir deyişle devletin toplumun her kesimini korumaya yönelik özel ve genel sosyal etkinliklerinin bütünüdür. Bu anlayış sosyal güvenlik, sosyal hekimlik, sosyal hizmetler

ve sosyal yardımların parçalarını oluşturduğu, amacının sosyal bunalımların önlenmesi olarak belirlendiği iç içe geçmiş haklar çemberi olarak düşünülebilecek bir sosyal politika anlayışına denk düşmektedir. Bu bağlamda, sosyal politika aynı zamanda sosyal devlet oluşumunu da beraberinde getirir (Fişek, 2007). Sosyal devlet ve sosyal politika kavramlarına dahil edilen kavramlar içinde en tartışmalı alan ise sosyal yardım ve hizmetler alanı olarak arşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni ise sosyal yardımın modern dönemden çok öncesine kadar dayanmasıdır. Hayır kurumlarının yoksul insanlara yardım etmesi modern zamanlardan çok öncesine dayanmaktadır. 15. yüzyıldan sonra köyden kente göçün yaşanması ile Avrupa ortaya çıkan yoksulluğu önleme amaçlı yardım yasalarının çıkması hem sosyal devlet mantığıyla örtüşmektedir hem de sosyal devletten farklı, özgün bir yere oturtmaktadır (Fişek, 2007, 333-350).

Dolayısıyla, sosyal yardımın sosyal politika içindeki yerinin nerede olduğu (sosyal güvenliğin bir aracı mı, sosyal hizmetlerin uygulama alanı mı yoksa yoksullukla mücadelede bir yöntem mi vb.) sosyal bilimciler tarafından tartışma konusudur. Buğra'ya göre, sosyal politika, insanın temel ihtiyaçlarının, kendi kurallarına göre işleyen piyasa ilişkileri dışında, devletin düzenleyici müdahalesini ve kamu kaynaklarının kullanımını içeren yöntemlerle karşılandığı bir alanda yer almaktadır. İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen kurallar ve formel sektörde çalışanların sosyal güvenlik hakları sosyal politikanın asli bir parçasını oluştururken, yoksullukla mücadele ve sosyal yardımların sosyal politika içindeki yeri Batı ülkelerinde hala sorunludur (Buğra, 2005). Karataş'a göre ise, sosyal yardım “yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır” (Karataş, 2002). Her ne kadar sosyal yardımı, sosyal politikanın tamamlayıcı bir unsuru olarak görme eğilimleri mevcut bulunsa da, gerek II. Dünya Savaşı sonrası doruğuna ulaşan sosyal refah devletinin tam istihdam hedefli tüm vatandaşları koruma ağı içine alma uygulamalarının krize girmesi gerekse 1980’li yıllarda hız kazanan neoliberal uygulamalarla birlikte işsizlik, yoksulluk ve sosyal

dışlanma konularının gündeme gelmesi sosyal yardımı sosyal politikanın asli unsurları arasına taşımaya başlamıştır. Dolayısıyla sosyal yardımı, sosyal politikanın en önemli öğeleri arasında saymak mümkündür (Karataş, 2002, 131).

Sonuç olarak 19.yüzyılda endüstrileşmiş ülkelerde artan işsizlik-yoksulluk gibi sorunlar karşısında ortaya çıkan ve 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başlarında birçok Avrupa ülkesinde sınırlı ve dar kapsamlı uygulamalarla da olsa kurumsallaşan bir sosyal politikanın doğduğunu, 2. Dünya Savaşı sonrasında ise bunların sistematik, kalıcı ve yaygın uygulamalar haline geldiği söylenebilir (Koray, 2007, 449-450).

Refah devletinin 1870'lerden itibaren ortaya çıkışından günümüze kadar gelen süreç içerisinde geçirdiği evrimler ve aşamalara ilişkin olarak çeşitli dönemlendirmeler yapan sosyal bilimciler mevcuttur (Yılmaz, 2006,14). Genel olarak bakıldığında sosyal devlet şu tarihsel dönemlere ayrılmaktadır:

1. 1870-1920: Modern sosyal devletin ortaya çıkışı (deneyim dönemi)
2. 1920-1940: Birleşme ve pekiştirme dönemi
3. 1950-1975: Yayılma dönemi
4. 1975'ten Günümüze: Yeniden yapılanma dönemi

2.2. AB'de Sosyal Politika Kavramı ve Uygulaması

Avrupa merkezli bir kavram olan ve ulus devlet ölçeğinde ortaya çıkan sosyal politika, doğası gereği farklı sosyal ve siyasal güçler arasında temel bir çekişme ve mücadele konusu olmuştur. Sosyal politikanın, bu özelliği küreselleşme ve Avrupa bütünleşmesi sürecinde de devam etmekte, tartışmanın bir ucunda yurttaşların ve emeğin sosyal Avrupası yaklaşımı, diğer ucunda ise sermayenin engelsiz bütünleşmesi ve piyasaların olabildiğince serbestleştirilmesi, kuralsızlaştırılması (deregulation) yaklaşımı yer almaktadır (Gülmez, 2003).

Sosyal politika, özellikle 1980'lerden bu yana AB içinde derin bir ihtilaf kaynağı olmayı sürdürüyor. Sorunun temelinde AB'nin gelecekteki en uygun ekonomik ve siyasal modelinin ne olması gerektiği tartışması yatmakta, Polanyi'nin kavramsal çerçevesini kullanacak olursak, piyasa ile onu kısıtlayıcı önlemler

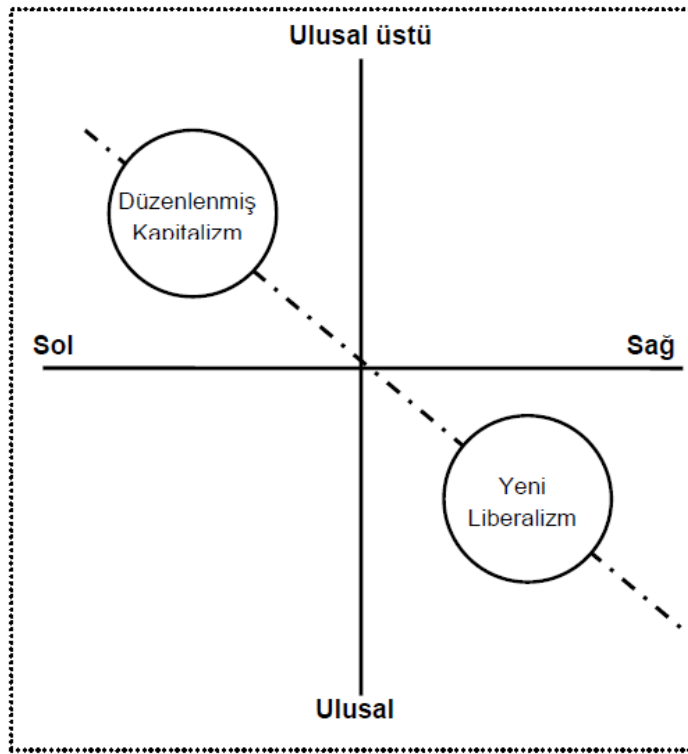
arasındaki gerilim ve çift yönlü hareket bu kez ulusal üstü düzeyde devam etmektedir (Gülmez, 2003).

Piyasaların ulusal sınırlar ötesine genişlemesinin, daha fazla ekonomik etkinlik, üretim ve başarıyı beraberinde getireceğini savunan neo-klasik iktisat teorisine dayalı (Geyer, 2000, 21-22). Avrupa bütünleşme süreci, “sosyal” değil “ekonomik” bir temele dayalı olarak başladı ve bütünleşmenin ilk 30 yılına bu yaklaşım egemen oldu (Gülmez, 2003, 2). Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kuran liberal yaklaşımlı Roma Antlaşması (1957) “sosyal” boyutu piyasaya, bir diğer deyişle ekonomide sağlanan bütünleşmeye bağlamıştır. Başarılı bir ekonomik bütünleşmenin sonucunda topluluk içinde bir sosyal bütünleşme kendiliğinden sağlanacaktı (Gülmez, 2003, 3).

Bu nedenle Roma Antlaşmasında son derece sınırlı sosyal hükümler yer almıştır ve kuruluştan, 1970’lere kadar AET’nin ortak bir sosyal politikasından söz edilememektedir (Güzel, 1998, 100). Sosyal politika bu dönemde marjinal bir alan olma özelliğini korumuştur. Bu yıllarda negatif bütünleşme engelleri aşılmış olmasına rağmen, AET iktisadi, sosyal ve siyasi açıdan zayıf bir birlik görünümündedir. 1960’ların sonlarında başlayıp 70’lerin ortalarına kadar devam eden işçilerdeki militanlaşma dalgası ve eşitlikçi yönelimler, topluluğun sosyal politikasının değişmesinde etkili oldu ve düşük profilli sosyal politika yaklaşımı yerini 1970’lerin başlarında daha müdahaleci bir tarza bıraktı (Carchedi, 2001, 240). Ancak 70’lerin ortasından itibaren dünya ekonomisinde yaşanan yavaşlama ve sosyal hareketlerdeki düşüş, topluluk ülkelerinin sosyal politikaya ilişkin tutumunun değişmesine yol açtı (Carchedi, 2001, 240).

1980’lı yıllar Keynesyen iktisat politikalarının ve ona dayalı sosyal uzlaşmanın sona ermesine tanıklık etti. Bu sonuç sadece bir dizi makroekonomik politika bütününün çöküşü değil aynı zamanda ulusal devlete dayalı bir politika tarzının da yetersizliği anlamına geliyor ve ulusal devlet, sosyal refah politikalarının biricik aktörü olmaktan çıkıyordu. Öte yandan, önce Tek Avrupa Senedi ve daha sonra da Maastricht Antlaşması ile Topluluğun karar alma süreçleri ulusaldan, ulusal üstü düzeye kaymaya başladı. Bu süreç, iki projenin mücadelesi ve çekişmesi ile belirlenmektedir: Yeni liberal proje ile düzenlenmiş kapitalizm projesi ya da Anglo-Amerikan modeli ile Kıta Avrupası modeli.

Bu iki modeli, iki ayrı eksenle ele almak mümkün: Birinci eksen; sosyal müdahaleden piyasa liberalizmine uzanan sağ/sol eksen, diğeri ise ulusal devletin restorasyonundan federal bir Avrupa fikrine uzanan ulusal/ulusal üstü eksen. Düzenlenmiş kapitalizm ya da piyasaya müdahale modeli sol ve ulusal üstü yaklaşımların kesiştiği alanda ortaya çıkarken, yeni liberalizm ise sağ ve ulusal eksenlerin kesiştiği alanda ortaya çıkmaktadır (Şekil 1). Böylece sosyal korumacı yaklaşım, karar süreçlerinin ve sosyal politikanın Avrupa ölçekli hale getirilmesini savunurken, yeni liberalizm Avrupa ölçeğinde bir sosyal politikaya ve Avrupa ölçekli demokratik kurumların (örneğin Parlatentonun) güçlendirilmesine karşı çıkmakta, sosyal politikanın ulusal devletlerin yetki alanında kalmasında ısrar etmektedir (Hooghe ve Marks,1997, 4).

Şekil 1.1. Avrupa Birliğinde Ulusal ve Ulusalüstü Çekişmesi (Hooghe ve Marks, 1997, 5).

Bu çerçevede, Avrupa sermaye hareketlerinin keyfiliğinin, piyasa anarşisinin ve otoriter ulus ötesi şirketlerin sosyal dengeyi bozucu stratejilerinin dizginlenmesi için sosyal politikaya ilişkin iradenin ve kurumların AB düzeyinde oluşturulmasının gerekli olduğunun altı çizilmektedir (Hayman, 1995, 117). Habermas, küreselleşme

süreciyle birlikte özellikleri ne olursa olsun ulusal hükümetlerin, artan bir biçimde ulus ötesi ağlara takıldıklarını ve bağımlı hale geldiklerini; seçtikleri sosyal politika ne olursa olsun kuralsızlaşmış piyasaların, özellikle de mali piyasaların dayattığı kısıtlara boyun eğmek zorunda kaldıklarını; bu nedenle de Anayasa ile güçlendirilecek bir Avrupa bütünleşmesinin küresel ekonominin yeniden düzenlenmesi ve istenmeyen sonuçlarının dengelenmesinde etkili olacağını yazmaktadır (Habermas, 2001, 11-12). Avrupa sendikaları da sosyal politika konusunda AB'nin ulusal üstü karar süreçlerinin güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Egemen ulus-devletlerin Avrupa ölçeğinde bir sosyal politikaya alan bırakmadığı, AB'nin piyasa-yapıcılığına odaklandığı, ulus devletlerin sosyal refah uygulamalarının dokunulmaz kaldığı ve aslında bir AB sosyal politikası olmadığı iddiaları da sıkça dile getirilmekle birlikte Avrupa bütünleşmesi ve sosyal politikada alınan yol, ulus devletlerin sosyal politika alanındaki tekeli ve yeni liberal tezleri her geçen gün aşındırmaktadır.

1980'li yıllarda yaşanan Akdeniz genişlemesi Toplulukta sosyal damping korkusunu ve buna karşı sosyal politika alanında yapılması gerekenleri daha yoğun bir biçimde gündeme getirmeye başladı (McDonald, 1999, 187). 1989'da Topluluk Sosyal Şartının müzakereleri sırasında, Topluluğun sosyal politika alanında müdahaleci düzenleyici rolünü savunanlar ile laissez-faire yaklaşımını savunanlar arasında keskin bir bölünme yaşandı (McDonald, 1999, 190). İkinci eğilimin önde gelen temsilcisi İngiltere 1989'da 11 üye ülke tarafından imzalanan ve ILO sözleşmeleri ile Avrupa Sosyal Şartından (1961) esinlenerek hazırlanan ve 12 temel sosyal hakkı güvence altına alan Topluluk Sosyal Şartını onaylamamıştır. Avrupa bütünleşmesinde geri dönülmez bir aşamayı temsil eden 1992 Maastricht Antlaşması; İngiltere'nin olumsuz yaklaşımı nedeniyle beklenen Avrupa Sosyal Birliği'ni gerçekleştirememiş ve Roma Antlaşmasının sosyal politikaya ilişkin hükümlerinde hiçbir değişiklik yapılamamıştır. İngiltere'nin bu tutumu karşısında diğer 11 ülke ayrı bir Sosyal Politika Anlaşmasını imzalamışlardır. İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra 1997'de Sosyal Şartı içeren Amsterdam Antlaşmasını imzalamasına karşın, İngiltere; AB içinde sosyal politikaya karşı yeni-liberalizmin koç başı olmaya devam etmektedir.

Haziran 2004 Brüksel zirvesinde AB liderleri tarafından kabul edilen ve önümüzdeki günlerde onay süreci başlayacak olan AB Anayasası, sosyal politika açısından önem taşıyan bir diğer belgedir. Anayasa, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin (İHAS) AB hukukunun genel ilkelerini oluşturacağını belirtmektedir. Anayasa'nın sosyal politika açısından en önemli yönlerinden biri; Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın, Anayasanın ikinci bölümüne olduğu gibi aktarılmış olmasıdır. Böylece Aralık 2000 Nice zirvesinde kabul edilen Temel Haklar Şartı'nın hukuksal statüsüne ilişkin tartışma sona ermiştir. Anayasa'nın bir parçası olan Temel Haklar Şartı, klasik hak ve özgürlükler yanında örgütlenme, grev, toplu sözleşme, yönetime katılma ve iş güvencesi gibi sosyal haklara da ayrıntılı bir biçimde yer vermekte ve AT Antlaşmaları, İHAS, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Bildirgeler, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat hukukundan kaynaklanan temel sosyal hakları topluca teyit etmektedir.

Temel sosyal haklara AB Anayasasında yer verilmesi özellikle AB Sosyal sistemini fazla katı bulan ve esnekleştirilmesini isteyen yeni liberaller tarafından eleştirilmektedir. Anayasa'da yer alan sosyal haklar bildirgesinin (Bill of the Social Rights) piyasaları daha rekabetçi yapmaya çalışan liberal güçleri yavaşlatacağı ve rekabetçilik ile esneklikten geriye doğru giden ciddi bir adımı temsil ettiği iddia edilmektedir (De Menil, 2003). Yeni-liberalin ayak direktmelerine rağmen AB Anayasası sosyal hakları içeren bir metin haline gelmiştir. AB Sosyal Politikasının Yorumu Sorunu AB sosyal politikalarının nasıl yorumlanacağı ve Türkiye'nin uyumunun nasıl gerçekleşeceği konusunda sendikalar, işveren örgütleri, bilim çevreleri, hükümet ve AB organları arasında önemli yaklaşım farkları göze çarpmaktadır. Dar yorumu benimseyenler, AB sosyal politikası için AB Antlaşmaları ve yönergelerin lafzını esas almakta, işveren örgütleri ve 59. hükümet sosyal politika uyumunu yönergelerle sınırlı teknik bir sorun olarak değerlendirmektedirler. Konuya geniş yorumla bakılacak olursa; AB Antlaşma ve yönergeleri yanında, Kopenhag kriterleri ile AB Antlaşma ve belgelerinin atıf yaptığı Uluslararası Antlaşma ve Sözleşmeler ile evrensel hukuk normları ve AB'nin yaslandığı temel değerler sosyal politika uyumunda esas alınmalıdır.

Avrupa Birliği Antlaşmasının sosyal politikaya ilişkin en önemli maddeleri Anayasa ile de esas olarak korunan 136 ve 137. maddelerdir. 136. madde sosyal politikaya ilişkin ilke ve hedefleri belirlerken, 137. madde topluluk organlarının bu hedeflere ulaşmak için yetkilerini ve karar alma yöntemlerini saptamaktadır. Topluluk organları, ücretler, örgütlenme özgürlüğü, grev ve lokavt konuları dışında diğer sosyal politika alanlarında bağlayıcı karar alabilecektir.

137/4'e göre, bu madde uyarınca kabul edilen düzenlemeler, üye ülkelerin bu madde ile uyumlu mevcut daha sıkı koruyucu önlemleri sürdürmesini ya da yenilerini almasını engellemeyecektir. Bir diğer deyişle, madde ile öngörülen düzenlemeler asgari olup daha koruyucu düzenlemelerin aşağıya çekilmesini gerektirmemektedir.

137/5'e göre bu maddenin düzenlemeleri ücretler, örgütlenme, grev hakkı için geçerli olmayacaktır. Buradan hareketle AB üyeliğinin kolektif sosyal/sendikal haklar konusunda bir kazanım sağlamayacağı iddiası ileri sürülmektedir. Oysa bu kural sadece Topluluk organlarına bağlayıcı karar alma konusunda sınırlama getirmekte olup genel olarak örgütlenme ve grev hakkının Topluluk hukuku dışında olduğu anlamına gelmemektedir. Bu kural bir istisna niteliği taşımaktadır ve dar yorumlanması gerekir (Gülmez, 2003, 40). AB'nin örgütlenme özgürlüğü ve grev hakkı konusunda düzenleme yetkisinin olmaması, AB ülkelerinin grev hakkını çığneyebileceği anlamını taşımamaktadır. Çünkü örgütlenme ve grev hakkı ön koşul niteliğindeki siyasi kriterlerinin bir parçasıdır. AB hukuku açısından ihlali ve tanınmaması söz konusu değildir.

AB'nin kendini bağlı saydığı uluslararası antlaşmalar ve insan hakları sözleşmeleri nedeniyle; temel sendikal/sosyal haklar, AB hukukun olmazsa olmaz bir parçasıdır. AB Anayasası; AB'nin "insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve insan haklarına saygı temelinde kurulduğunu" belirtilmekte ve "çoğulcu toplum, hoşgörü, adalet dayanışma ve ayrımcılığın reddinin üye ülkelerin ortak değerleri olduğunu" vurgulamaktadır.

Topluluk antlaşmasının 6. maddesi ile Birlik kendini İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) ile bağlı saymaktadır. Antlaşmanın 136. maddesinde Topluluk Temel Sosyal Haklar Şartı'na ve Avrupa Sosyal Şartı'na (ASS) açıkça atıfta

bulunulmuştur. Yine Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın başlangıç bölümünde şartın; İHAS, ASS, Adalet Divanı (ATAD) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihat hukukundan kaynaklanan hakları teyit ettiği belirtilmiştir. İHAS'ın 11. maddesi; bireylerin çıkarlarını korumak için sendika kurmalarını ve sendikalara katılmalarını temel bir insan hakkı olarak tanımlamaktadır. Öte yandan Adalet Divanı da pek çok kararında ILO ve diğer uluslararası sözleşmelere gönderme yapmıştır.

Haziran 1993'te Kopenhag Zirvesinde kabul edilen ve "Kopenhag siyasi ölçütleri" olarak bilinen kararlar; AB üyeliği için gerekli ölçütleri sıralarken, demokrasi, hukuk devleti ve insan haklarını garanti altına alan kurumların istikrarlı bir biçimde varlığını ön koşul olarak belirtmiştir. Bu hakların sadece kağıt üzerinde varlığını değil günlük yaşamda fiilen uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle örgütlenme ve grev hakkı siyasi kriterler bağlamında AB hukuku içindedir.

Sosyal/sendikal hak ve özgürlüklerin eksiksiz varlığı bir siyasi kriter olarak değerlendirilmekte, bu nedenle gerek Konsey tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgeleri (KOB), gerekse Komisyon tarafından hazırlanan Düzenli İlerleme Raporlarında sendikal/sosyal haklar, siyasi kriterler bölümünde yer almaktadır.

Tüm yukarıda sayılanlar göstermektedir ki, sosyal politika alanında AB normlarına uyumun sağlanması, AB'nin sosyal politikaya ilişkin çoğu teknik nitelikli yönergelerinin iç hukuka aktarılması ile mümkün değildir. Temel sendikal ve sosyal hakları güvence altına alacak bir mevzuat ve zihniyet değişikliği olmadan sosyal politika uyumundan söz edilemez.

Ancak Türk sermaye çevreleri aynı kanaatte değil. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), uyum sürecinde geniş yoruma karşı çıkmakla kalmayıp, var olan koruyucu düzenlemelerin daha da daraltılmasını istemekte, AB'nin sosyal politikasını, emredici düzenlemeler (Topluluk Antlaşmaları ve yönergeler-Acquis) ve onların lafzı ile sınırlı yorumlamaktadır. TİSK'e göre Türkiye'nin uyumu büyük ölçüde gerçekleştirilmiş durumdadır (TİSK, 2000) ve zaten AB'de sosyal politika alanında çok fazla ortak standart bulunmamaktadır (TİSK, 2001).

"Avrupa Birliği"ne tevdi edilen Ulusal Program'ın çalışma hayatına ilişkin taahhütleri konusunda çok ciddi endişeler yaşıyoruz. Programın bazı bölümlerinde,

Avrupa Birliği'nin ÷lkemizden talep etmediği, ayrıca Birliğin T÷z÷k ve Y÷nergelerle ortak d÷zenlemeye gitmediği, dolayısıyla T÷rkiye'den yerine getirilmesi istenmeyen pek çok d÷zenlemenin taahh÷t edildiği dikkati çekmektedir" (TİSK, 2001).

Dar yorumlara sendikal çevrelerde de rastlanmaktadır. Türk-İş, AB sosyal politikası konusunda uzunca bir süre dar yoruma yakın durmuş ve "AB üyeliğinin sendikal hak ve özgürlükler ve temel işçi hakları açısından doğrudan hiçbir katkısı yoktur" görüşünü savunmuştur (Koç, 2001, 61). AB sürecinin, sendikalar ve çalışanlar açısından yaratacağı olanaklar yeterince irdelenmemekte, AB'nin müktesebatında sendikal/sosyal haklar açısından önemli bir yenilik olmadığı, AB üyeliğinin çalışanlara bir yararı olmayacağı hatta zararı olacağı gibi eksik/hatalı değerlendirmeler yapılmaktadır (Çelik, 2002). Bu değerlendirmeler sosyal politika uyumu konusunda aktif ve pozitif bir rol oynaması gereken sendikaları sürecin dışına düşürmektedir.

AB üyeliğinin; işçi hakları açısından hiçbir katkısının olmayacağı; hatta işçi haklarının daha kötüleşeceğine ilişkin düşünceler bilim çevrelerinde ve solda da dile getirilmekte, AB'nin "ezilenlerin afyonu" olduğu tezlerine rastlanmaktadır (Ülker, Tarihsiz). AB üyeliğinin işçi sınıfı lehine olacağını söylemek "aymazlık, yeni mandacılık ve protektoracılık" olarak nitelenmekte, dahası AB üyeliğinin lehte d÷zenlemeler bir yana var olan hakların da geriye çekilmesine yol açacağı ve işçi sınıfı adına AB'ye girişı savunacak bir şeyin olmadığı iddia edilmektedir (Akkaya,2003, 218-238). Bir diğer değerlendirme ise; AB'nin T÷rkiye'den birçok alanda değişiklik isterken, sendikacılıkla ilgili yasalar konusunda hiçbir istemde bulunmadığı şeklindedir (Ünsal, 2004). Oysa 2001 ve 2003 Katılım Ortaklığı Belgeleri ve 1998-2003 arası yayınlanan altı ilerleme raporu sosyal ve sendikal haklar alanında son derece detaylı eleştiri ve önerilere yer vermektedir.

AB organları ise sosyal politika alanında geniş yorumu tercih etmektedir. Bunu KOB ve İlerleme Raporlarının içeriğinden ve sistematüğinden anlamak mümkündür. İlerleme Raporlarında sendikal ve sosyal haklar iki ayrı bölümde ele alınmaktadır. Bunlardan biri Siyasi Kriterler bölümünde yer alan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar başlığı, diğerisi ise müktesebata uyum başlığı altında istihdam ve sosyal politika bölümüdür. AB, sendikal/sosyal hakları açıkça siyasi kriterler bağlamında değerlendirmektedir.

Grev hakkı, AB sosyal politikasının geniş yorumu konusunda çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Şişecam grevinin ertelenmesiyle ilgili Kristal-İş Sendikasının mektubunu yanıtlayan Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen, şu görüşlere yer vermiştir (Verheugen, 2004).

“Grev hakkının düzenlenmesi ile ilgili bir Topluluk mevzuatı olmasa da Grev hakkı, AB üyesi ülkelerin ulusal anayasalarında saygın bir yer almasının yanında çeşitli uluslararası sözleşmeler tarafından (Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmeleri ve Avrupa Temel Haklar Şartı gibi) temel bir hak olarak tanınmıştır. Dahası, Kopenhag Kriterlerine uygun olarak aday ülkelerin temel insan haklarına, kültürel haklara ve sosyal haklara saygı göstermeleri gerekmektedir. Grev hakkını içeren sendikalaşma ve toplu pazarlık hakkı bu sosyal haklardan biridir”

Sonuç olarak AB sosyal politikasına uyum, sadece müktesebatın emredici hükümlerine uyum sorunu değil, temel sendikal hak ve özgürlükler açısından, AB'nin benimsediği hak ve özgürlüklerin ve değerlerin sosyal alanda da kabul edilmesi sorunudur.

2.3. Türkiye’de Uygulanan Sosyal Politika Kavramının Kapsamı

Türkiye’de sermayenin ve hükümetlerin sosyal politika konusundaki dirençleri ve uluslararası normlara uyum konusundaki gönülsüzlükleri köklü bir geçmişe sahiptir. Türkiye 1952 yılında onayladığı örgütlenme özgürlüğü ile ilgili 98 sayılı ILO sözleşmesinin gereklerini yerine getirmediği için yarım yüzyıl sonra bile ILO tarafından eleştirilmektedir. ILO’nun 1948 yılında kabul ettiği sendika özgürlüğü ve örgütlenme hakkına ilişkin sözleşme (özellikle devlete karşı güvence altına alınmasına yönelik) Türkiye tarafından tam 44 yıl sonra, 1992’de kabul edilmiştir. Ancak gerekleri hala yerine getirilmemiştir. Avrupa Konseyi’nin 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı’nı, 1989 yılında onaylayan Türkiye, Şart’nın en önemli hükümlerine; adil çalışma şartları hakkı (m.2), işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı (m.3), sendika hakkı (m.5), toplu pazarlık hakkı (m.6), çalışan kadınların korunması (m.8), bedensel ya da zihinsel özgürlüklerin mesleksel eğitimi hakkı ve mesleksel ve yeniden uyum hakkı (m.15), çekince koymuştur. Bu şartın 1996’da revize edilen son şeklinin onaylanması ise henüz gündeme bile gelmemiştir.

Bu tutum AB sosyal politikasına uyum sürecinde de devam etmektedir. AB uyum sürecinde gerçekleştirilen 2001 ve 2004 Anayasa değişiklikleri ve toplam yedi

“uyum paketi” içinde, en az yer verilen alan sosyal hukuk ve sosyal politika olmuştur. Üstelik yasama alanında yaşanan bu görmezden gelmenin ötesinde uygulamada da belirgin bir dirence rastlanmaktadır. ILO raporlarında yıllardır yer alan temel ILO sözleşmelerine ilişkin eksikliklerin giderilmesi ile İlerleme Raporları ve KOB dile getirilen AB ilkelerine ve müktesebatına aykırılıkların ortadan kaldırılması için, sosyal hukuka ilişkin yapılması gereken düzenlemeler ısrarla geciktirilmektedir. Son olarak Avrupa Parlamentosu tarafından 1 Nisan 2004 tarihinde onaylanan Türkiye Raporunda da Türkiye’de sendikal hakların tam olarak güvence altında olmadığı, sosyal diyalogun son derece sınırlı olduğu vurgulanmakta ve hükümetten sınırlamaları ortadan kaldırarak AB ülkelerindeki sendikal yasalara benzer yasaları çıkartması istenmektedir (Oostlander, 2003). Ancak buna rağmen Mayıs 2004’te gerçekleştirilen Anayasa değişikliği paketi içinde sendikal haklara yer verilmemiştir (Çelik, 2004).

Sosyal politika alanındaki direncin en anlamlı göstergelerinden biri 2001 ve 2003 Ulusal Programları (UP) arasındaki farktır. 2003 Ulusal Programı özellikle sendikal haklar ve sosyal politika açısından 2001 UP’nin çok gerisinde bir yaklaşım sergilemektedir.

2001 UP’nin Siyasi Kriterler bölümünde “sendikal haklarla ilgili mevcut sınırlamaların gözden geçirilmesi... ve sendikal hakların 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmeleri ve Avrupa Sosyal Şartı doğrultusunda yeniden düzenlemesi” hedefine yer veriliyordu. Ayrıca Sosyal Politika bölümünde “grev yasağının kapsamının daraltılması, yüzde on yetki barajının kaldırılması ve kamu personeline sendikalaşma hakkı” tanınması konularında düzenleme yapılması öngörülüyordu. Ancak 57. hükümet, U’de yazılanlara rağmen bunların gereğini yapmadı. 59. hükümet ise bu taahhütleri UP’den tümüyle çıkarttı. 2003 UP, AB’nin sosyal boyutunu küçümseyen, minimalist, Anglo-Saxon ve yeni liberal bir bakış açısını yansıtmaktadır.

2003 UP’nin, Siyasi Kriterler bölümünde, önceki UP’nin aksine sendikal-sosyal hak ve özgürlüklere tek kelime bile yer verilmemiştir. “Sosyal politika ve istihdam bölümünde” ise büyük ölçüde teknik düzenlemeler yer almıştır. 2001 UP’de taahhüt edilen sendikal ve sosyal hakların AB normları ve ILO sözleşmelerine uyumlu hale getirilmesi hedefinden neden vazgeçilmiştir? Bunun cevabını işveren örgütlerinin taleplerinde görmek mümkündür.

“Avrupa Birliği”ne tevdi edilen Ulusal Program’ın çalışma hayatına ilişkin taahhütleri konusunda ciddi endişeler taşıyoruz. Ulusal Program’ın yapılacak ilk revizyonunda; Kısa vadeli gerçekleştirilmesi öngörülen ve siyasi kriterler arasında yer alan hak grevi ve iş güvencesi gibi konular Programdan çıkartılmalı, kısa ve orta vadede ele alınması öngörülen konular yeniden değeriendirilmeli ve Türk ekonomisinin rekabet gücünü zayıflatacak hiçbir düzenlemeye yer verilmemelidir” (TİSK, 2001, 108-110).

İşveren örgütlerince yapılan telkinler ile 2003 UP karşılaştırıldığında açıkça görölmektedir ki; 59. Hükümet bu telkinleri dikkate almıştır. UP’nin sendikal ve sosyal haklara ilişkin bölümü büyük ölçüde TİSK’in istemleri doğrultusunda revize edilmesine rağmen, TİSK revize edilmiş (2003) UP’nin takviminden de rahatsız olduğunu, sosyal politika uyumu için aceleye gerek olmadığını ve uyumun tamamlanması için 2004 yılı hedefinin erken olduğunu belirtmektedir:

“Bu alanla (sosyal politika) uyum çalışmalarının 2004 yılı sonuna kadar sonuçlandırılması zorunluluğu yoktur. Bu iş tam üyelik müzakerelerinin başlamasından ve bazı durumlarda ölkemizin üyeliğinden sonra bile devam edebilecek bir süreçtir. Önümüzde onca zaman varken, iki ayağımızı bir pabuca sokmaya çalışmanın ölkemizdeki sosyal barışı olumsuz etkileyebileceği, zaten düşük olan rekabet gücümüzü daha da düşürebileceği endişelerini taşıyoruz” (Pirler, 2003).

TİSK, sosyal politika konusunda uyum ölçütü olarak rekabet edebilirliği esas almakta ve rekabeti olumsuz etkileyebilecek düzenlemelerden (bunlar AB hukukun gereği olsa bile) kaçınılmasını ya da bunların ertelenmesini savunmaktadır (TİSK, 2003).

Türkiye’de sosyal politika alanında yaşanan direnç, ölkenin özgün sosyal gelişme çizgisi ve devletçi-otoriter geleneği ile yakından ilgilidir. Türkiye’nin kendine özgü koşulları sosyal politika alanında devletçilik-paternalizm olarak ortaya çıkmaktadır. İnsel, Devletiliğın Türkiye’nin modernleşme sürecinde temel ilke olduğunu belirterek, devletiliğın gerçek kapsamının devletin iktisada müdahale etmesiyle sınırlanamayacak kadar geniş olduğunu; hatta iktisadi devletiliğın gerekli göröldüğünde hemen atılacak bir safra olarak sunulduğunu yazmaktadır. Devletçilik; toplumdaki her türlü dinamiğın, devlet denetim ve gözetimi altında gerçekleştiği ve

toplumsal gelişmenin devletin çıkarları açısından değerlendirildiği bir yaklaşımdır (İnsel, 2002, 14-15).

Devletçilik; sadece bir iktisadi kalkınma programının ifadesi değil, bir iktisadi faaliyet alanı kurarken bu alan içinde yer alacak devletin burjuvazisi ve devletin işçi sınıfını yaratmak teşebbüsüdür (İnsel,2002,154). Toplum; birey ve sınıflar olarak değil, vasi devletin otoritesine tabi mesleki gruplar bütünü olarak algılanır. Bu nedenle totaliter eğilimlere taban tabana zıt pratikler aynı süreçte ortaya çıkabilmektedir (İnsel, 2002, 280-281).

Türkiye’de sosyal politikanın temel özelliği, sosyal ve sınıfsal dinamiklerin ürünü olarak değil, devletin etken olduğu bir süreç olarak gelişmesidir. Geç kapitalizm, geç işçi sınıfı ve geç demokratikleşme süreci Türkiye’de sosyal politikanın baskın karakterinin paternalizm olmasına yol açmıştır. Türkiye’nin Batı’ya göre geç sanayileşmesi ve Batı gibi bir sanayi devrimi yaşamaması, sosyal politikanın aşağıdan yukarıya bir basınç yoluyla gelişmesini engellemiştir. Batı tipi bir burjuva sınıfının oluşmaması ve bu burjuva sınıfının bir özgürlük mücadelesi yürütmemesi, tam tersine devletin kendisinin bir burjuva sınıfı yaratmaya çalışması Türkiye’de sosyal politikayı ve çalışma ilişkilerini farklılaştırmaktadır.

Paternalist yaklaşım, AB uyum sürecine de sinmiştir. 2001 Anayasa değişiklikleri ile 1982 Anayasasında köklü değişiklikler yapılmış ve klasik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak 1982 yılından bu yana yürürlükte olan grev hakkı ile ilgili 54. maddeye ILO ve AB’nin yıllardır dile getirdiği eleştirilere rağmen dokunulmamış ve yine ILO ile AB’nin ısrarlı eleştirilerine rağmen kamu personeline toplu sözleşme ve grev hakkı tanınmamıştır. Oysa sınırsız sendika özgürlüğü, toplu sözleşme özerkliği ve grev hakkı geleneksel insan haklarının bir uzantısı durumundadır (Güzel, 2003, 117).

2004 Anayasa değişiklikleri doğrudan sosyal haklarla ilgili düzenlemelere yer vermemiş, ancak Anayasanın 90. maddesine eklenen bir fıkra ile dolaylı olarak sosyal hakları olumlu etkileyecek bir düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeye göre sosyal ve sendikal hakları da içeren temel hak ve özgürlüklerle ilgili çok sayıda uluslararası antlaşmada yer alan hükümleri ulusal yasaların yerini alabilecek ve antlaşmalarla çelişen ulusal yasalar geçersiz sayılacaktır. Bu değişiklik yargı

organları tarafından uygulamada dikkate alınacak olursa, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile çelişkili pek çok yasa hükmü uygulanmaz hale gelecek ve sosyal haklarda bir genişleme imkânı doğabilecektir.

21. yüzyıl da, içinde bulunduğumuz bu dönemde, Türkiye’deki sosyal sorunların yapısı ve çeşitleri ile bu sorunların çözümüne yönelik geliştirilen araçları ve politikaları sosyolojik ve eleştirel bir analize tabi tutarak açıklamaya çalışmak büyük önem taşımaktadır. En azından, bu sayede geliştirilen sosyal politikaların ve projelerin başarı ve ya başarısızlıklarını ortaya çıkaracak ve yeni araçlar ve ya politikalar geliştirilebilecektir. Türkiye gibi nüfusu hızla artan, hızlı bir kentleşme süreci yaşayan, genç nüfusu çok fazla olan, aile yapısı ve ilişkileri ve diğer geleneksel kurumları değişen vb. sosyal süreçler yaşayan bir toplumdaki sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal politika ve projeler daha da fazla önemli hale gelmektedir.

Türkiye’deki sosyal devlet uygulamaları yakın zamana kadar gayrı – resmi geleneksel yardımseverlik kültürünün bir yansıması olarak ortaya çıkıyordu. Bunun en tipik örneği Türkiye’deki “gecekondu” sorunu ve bu sorunun çözülme biçimidir. Gecekondu sorununda yaşanan altyapı ve diğer sorunların çözülme biçimi çağdaş sosyal politikaları şekillendirmeye başlayan sosyal hak içerisinde yer almıyordu. Bu sorun daha çok ahlaki bir çerçevede çözümlenmeye çalışılıyordu. Bu durum 1980’lere kadar varlığını sürdürdü. Ancak, yaşanan toplumsal değişimler ve piyasa ekonomisine geçiş bu geleneksel sosyal yardım biçimini sarsmaya ve ortadan kaldırmaya başladı. Artık, yeni sosyal devlet kurumlarına ve sosyal politika anlayışlarına ihtiyaç vardı.

“Türkiye’de yakın zamanlara kadar önemini korumuş olan gecekondu olgusu gecekondu yapımı ya da yapılan gecekonduya imar izni sağlanması veya belediye hizmeti getirilmesi süreçleri, devletle fert arasındaki bu tür ilişkilerin tipik bir örneğini oluşturur. Buradaki devlet - fert ilişkileri, sosyal hakların alanında yer almazlar; içinde yer aldıkları çerçeve, E. P. Thompson’un kullandığı anlamda ahlaki bir ekonomi çerçevesidir. Zor durumdaki bireyin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan mekanizmalar, formel haklar temelinde değil, başka unsurlara bağlı olarak biçimlenir. Bu ortamda sigorta sahibi olmak ya da olmamak önemli konular sayılmakla birlikte çoğunluğun güvenliği temelde başka bir yerden, başka ilişkiler

içinde sağlanmaktadır. Bu ortam Türkiye’de 1980’ lere kadar geçerli olmuştur. 1980 sonrasında piyasa ekonomisine geçişle beraber, ekonomik ilişkiler ve devletin toplumdaki rolü değişmeye başlamış, dolayısıyla bireye güvence sağlayan sosyal politikalar dışı mekanizmalar da yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu mekanizmalar, yeni oluşan bir piyasa toplumu içinde, kapitalizmin geliştiği bir ortamda, eski işlevlerini yerine getiremez hale gelmişlerdir” (Koray, 2008, 165).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALAR

Bu bölümde 2003-2013 yılları arasında iktidarda bulunan AK Parti Hükümetlerinin sosyal devlet unsurunun bulundurduğu kavramları ilişkilendirmek adına sosyal refahı, sosyal eşitlik ve sosyal adaleti sağlamak için izlediği politikalar incelenmektedir. Özellikle, yoksulluğa, kadına, engellilere ve eğitime yönelik sosyal politikaların kapsamı ele alınmıştır.

3.1. Türkiye’de 2003-2013 Yılları Arasında Uygulanan Sosyal Politikaların Ayrıcı Özellikleri

Kasım 2002 milletvekili genel seçimlerinde % 34.26 oy alarak tek başına iktidar olan AKP, Temmuz 2007’de yapılan milletvekili genel seçimlerinde % 46.58 (Metin, 2010, 193) ve Haziran 2011 milletvekili genel seçimlerinde ise % 49.9 oy alarak bu iktidarını sürdürmüştür. ANAP’ın sürdürdüğü yeni sağ politikasının 2000’li yıllardaki hamisi olan AKP (Türe, 2005, 50) piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurullarıyla tesis edilmesinin amaçlandığına parti tüzüğünde yer vermiştir. Parti tarafından devletin ekonomi içindeki rolü ise, düzenleyici ve gözetici işlevleri ile tanımlanmıştır (AKP Tüzüğü, 2010).

Serbest piyasa merkezli bir yaklaşımı benimseyen, devletin ekonomik alandaki etkisini en aza indirmeyi, iç piyasayla uluslararası piyasayı bütünleştirmeyi amaçlayan AKP’nin izlediği sosyal politikada da benimsediği ekonomi politikasının derin izleri bulunmaktadır. Örneğin; AKP tarafından Türkiye’de eğitimin eksikleri ayrıntılı olarak ele alınıp tespitler yapılırken, aynı zamanda özel eğitimin destekleneceğine vurgu yapılmaktadır. Aynı şekilde, sosyal güvenlik reform sürecine gidilmesine gereksinim duyulmakla birlikte, uluslararası

sermayenin talepleri doğrultusunda bir sosyal politika benimsenmiştir (Yılmaz, 2007, 167-168).

İzlenen bu sosyal politika, Osmanlı'dan miras alınmış gönüllülük ve hayırseverlik gibi bazı işleyiş ve düşünce tarzlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlayış geçirdiği birtakım değişikliklerle AKP döneminde devam etmektedir (Metin, 2010, 181).

Parti Programında, Bir sosyal sınıfın değil bütün vatandaşların refah ve mutluluğunu sağlamayı hedefleyen ve bunu yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel sektörle işbirliği içinde yapmayı sağlayarak, sosyal devlet hizmetlerinde verimliliği ve kaynak kapasitesini artırmayı hedeflediği ifade edilmektedir (AK Parti, 2001).

Muhafazakâr-demokrat bir parti olarak kendisini tanımlayan AK Parti'nin içinde yer aldığı yeni muhafazakâr akım, gelenek, din, millet, devlet, otorite gibi eski muhafazakâr değerlerin büyük ölçüde liberal toplumu güvence altına almak amacıyla, kapitalizme ve yeni ekonomik, siyasal ve kültürel şartlara uyum göstermesini öngörmektedir (Erler, 2007, 127).

Ülkemizde de dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel bazı değişimlerin olduğu gözlenmiştir. Buğra'nın (Buğra, 2010, 219) belirttiği gibi, AK Parti döneminde sadece formel sektörde çalışanları değil tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politika anlayışı ülkenin siyasi gündemine girmiştir. Bu ilk bakışta aslında oldukça çelişkili bir durumdur. Çünkü neo-liberalizmi sonuna dek benimsemiş ve IMF'nin politikalarını uygulama konusunda istekli olan bir parti için bu, karşı çıkılması gereken bir durumdur.

Bu paradoksu açıklayan üç önemli unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki, IMF'nin ülkemize sosyal güvenlik reformu konusundaki önerilerinin uygulanması sürecinde sosyal güvenlik sisteminde beliren yapısal sorunlar ve toplumun büyük bir kesimini dışlayıcı etkilerinin ortaya çıkmasıdır. Bunların neticesinde, bazı fertlerin hastalık, yaşlılık, özürlülük, işsizlik gibi nedenlerle toplumdan dışlanma riskine karşı yapılacak müdahalelere ilişkin bir kavram olarak sosyal içerme adı konmadan gündeme gelmiştir. İkinci olarak, 2001 krizinin ülke ekonomisine verdiği zarardan dolayı ülkenin geleneksel ahlaki ekonomi yapısı çökmüş ve toplumun önemli bir

kesimi geçimini sürdüremez hale gelmiştir. 2001 krizi sonrasında iktidara gelen AK Parti hükümetinin, karşılaştığı devasa boyuttaki yoksulluk sorununu devlete siyasi sorumluluk yükleyen bir sorun olarak ele almasından başka bir alternatif kalmamıştı. Üçüncü olarak, Türkiye-AB ilişkileri de sosyal politika alanında ülkede bir zihniyet değişikliğine yol açmıştır. Ülkemiz, AB'ye uyum sürecinin bir parçası olarak bir Sosyal İçerme Belgesi (JIM- JointInclusion Memorandum) hazırlamakla yükümlü tutulmuştur. Sosyal İçerme Belgesi hazırlamanın ülkemize en büyük katkısı ise bir yandan sosyal dışlanmanın boyutları ortaya konurken, diğer yandan sosyal içermeye dönük politikalar ve ülkemizde bununla ilgili kurumların acizliğinin göz önüne çıkarılmasıdır (Buğra, 2010, 221).

AB ve Türkiye arasında cereyan eden ilişkiler kadar Türkiye'nin iç dinamikleri de sosyal politika yaklaşımlarını etkilemektedir. Nitekim kentleşmeyle birlikte ailenin küçülmesi, kadının ekonomik hayata girmesi, gençliğin eğitim ve istihdam sorunları gibi çeşitli toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de sosyal politika konuları gerek AB üyelik sürecinin etkisi gerekse de kendi iç toplumsal dinamiklerinin etkisiyle önemini korumaya devam etmektedir.

3.2. Yoksulluğa Yönelik Sosyal Politikalar

Araştırmanın bu bölümünde sosyal politika olarak yoksulluk kavramının içeriği ve yoksulluğun önlenmesi için yapılan devlet politikaları incelenecektir.

Yoksulluğa yönelik sosyal politikalar sosyal devlet olabilmenin bir unsurudur. Sosyal devletin görevi refah seviyesi yüksek bir toplum oluşturabilmektir. Zenginle fakirin arasında ki farkı ortadan kaldıracılamak için sosyal eşitliği ve sosyal adaleti sağlayabilmekten geçer. Yoksulluğa yönelik politikaların gerçekleştirilmesine yönelik iyileştirmeler sosyal devletin hedeflerindendir. Bu hedefler asgari bir gelir sağlamak, sosyal güvenliği ve sosyal hizmetleri eşit nitelikte ulaştırabilmekten geçer.

Sosyal devlet olarak gelir dağılımının iyileştirilmesi vatandaşın refah seviyesinin yükseltilmesi, sonucunda yoksulluğun azaltılmasının sebebi olarak görülebilir. Yoksulluğun azaltılmasındaki ikinci aşama ise, devletin yoksullar için yapmış olduğu sosyal yardımlar ve uygulamaya konan sosyal politikaların etkililiği de büyük önem arz eder. Yoksulluğu önlemeye yönelik politikaların vatandaşlar üzerinde ne kadar eşitlik ve sosyal adaleti sağladığı önemlidir.

Toplumsal bir sorun olan yoksulluk, günümüzde çok yönlü boyutlarıyla birlikte tanımlanmaya çalışılsa da sınırlarının kesin olarak belirlenmesi güçtür. Günümüzde, yoksullukla mücadelede sosyal politikaların rolü ve işlevine ilişkin farklı görüşler olmakla birlikte; Türkiye’de, benimsenen sosyal devlet anlayışı ile paralel bir biçimde yoksulluğu önlemede etkili olan birçok sosyal politika aracı kullanılmaktadır.

Sosyal politikanın tarihsel gelişimi içerisinde, yoksulluğun önlenmesi, herkesin belirli bir sağlık ve eğitim hakkının bulunması, gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması gibi hedefler sosyal politikanın kapsamına girmiştir. Tüm bu hedeflere ise devlet tarafından gerçekleştirilecek, sosyal güvenlik, sosyal yardım, asgari ücret, sağlık, eğitim, konut ve ulaşım hizmetlerine yönelik politikalarla ulaşılabacaktır.

Geleneksel sosyal politika, odağına ücretli istihdamı almaktadır ve bu alanlar refah ya da sosyal devletin de temel özelliklerine işaret etmektedir.(Özügürlü, 2003, 60) Bu doğrultuda, en geniş tanımı ile sosyal politika, toplumu oluşturan bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik faaliyetleri içeren bir kavramdır ve sosyal adaletin ve sosyal eşitliğin sağlanmasına yönelik tüm politikaları içermektedir. Sosyal politikaya ilişkin uygulamalar genel olarak sosyal devlet, sosyal koruma, refah toplumu vb. ifadelerle kavramsallaştırılmaktadır.

Sosyal politikanın boyutları her ülkede farklılık göstermektedir. Örneğin, Batı Avrupa ülkelerinde geniş tanımı ile sosyal politika uygulamalarına rastlanabilmekteyken, farklı toplumsal yapı ve geçmişe sahip bazı ülkelerde toplumun en zayıf kesimini korumak amacıyla yapılan yardımlar şeklinde uygulanabilmektedir (Koray, 2008, 33).

Günümüzde, sosyal politikanın kapsamı, boyutları ve niteliğine ilişkin iki yönlü bir değişim olduğuna ilişkin görüşler hakimdir. Sosyal politikanın kapsamı, üçüncü kuşak hakları olarak bilinen kadın, çevre, tüketici, çocuk hakları konularında sosyal politikalar üretilmesi ile genişlerken (Koray, 2008, 35) bir yandan da sosyal politikanın sosyal desteğe gerçekten ihtiyaç duyan kesimle sınırlandırılması yönündeki uygulamalarla daralmaktadır. Birçok kesim tarafından eleştirilen bu yeni

paradigmanın odağı, ücretli istihdamdan yapısal işsizler ve yoksullara kaymıştır (Koray, 2008, 35).

Türkiye’de ilk kez 1980’lerden sonra geleneksel yardımlaşma kurumlarının çözülmesiyle birlikte, sosyal devlet ve politikaların alanına giren sosyal konular (yoksulluk, işsizlik, sosyal güvenlik vb) tartışılmaya başlanmıştır. Buna yönelik atılan ilk adım ise, modern sosyal devlet araçlarından ziyade, Osmanlı’daki geleneksel vakıf sistemi örnek alınarak oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’dır. Bu vakıf, devletin sosyal politika harcamaları için bağımsız bir bütçeyi öngörmüyordu. Vakfın gelirleri bağışlarla elde edilecek ve gelirler yoksullukla mücadelede kullanılacaktı.

“Türkiye’de ilk defa 1980’lerde biraz 16. yüzyıl sadaka reformu tartışmalarına benzer bir şekilde sosyal politika konuşulmaya başlandı. ” Bu yoksulları ne yapacağız? Sadece sadaka ve geleneksel dayanışma biçimleri yeni yoksullukla baş etmeye yetmiyor, bu konuda ne yapılabilir? gibi kaygılarla birlikte birtakım yeni kurumlar ortaya çıkmaya başladı. 1986’da kurulan ve “Fak Fuk Fonu” olarak da bilinen “Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu” yeni yoksullukla baş edebilmek için yeni yöntemler geliştirmek gerektiği gerçeğine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ancak adından da anlaşılacağı gibi, bu fon, formel bir sosyal güvenlik anlayışına değil, Osmanlı geleneksel vakıf sisteminin oluşturduğu tarihsel arka plana dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Bir anlamda devletin bu ise kaynak ayırmasından çok, bağış toplayıp bunların dağıtımını üstlenmesi gerektiği anlayışına dayanır. Bir başka deyişle, fonun ortaya çıkışıyla vergilerle finanse edilen sosyal yardımın gündeme gelmesi söz konusu olmamıştır” (Buğra , 2008, 6).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Fonu, 1980’lerde beklenen sosyal amaçları yerine getirmekten oldukça uzaktı. Fon, ilk kez 1999 depremi ve 2001 krizinden sonra işlerlik kazanmaya başlamıştır. Günümüzde fondan sağlanan yardımlar, çeşitli sosyal politikalara işlevsellik kazandıracak şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

“1980’lerde ANAP döneminde ve 1990’larda çok ciddi bir işlevi olmayan fonun çoğu zaman başka amaçlarla kullanıldığını görüyoruz. Sistematik sosyal yardım uygulamalarına benzer bir şekilde ilk kez 1999 depreminden ve 2001

krizinden sonra, Ecevit hükümeti zamanında Fon'dan sorumlu bakan Hasan Gemici döneminde kullanılmaya başlanan bu fonun işlevi, daha sonra iktidara gelen AKP hükümeti döneminde önem kazandı. Bu bağlamda, mesela “şartlı nakit transferi” dediğimiz yeni bir sosyal yardım mekanizması ortaya çıktı. Çocuklu ailelerin çocuklarını okula göndermesi veya küçük çocukları sağlık kontrolünden geçirmesi gibi şartlarla yapılan transferleri içeren bu mekanizma da fon bünyesinde işlemeye başladı. Böylece dünyanın pek çok yerinde iyi çalışan bir mekanizma gündeme gelmiş oldu” (Buğra , 2008, 6-7).

Türkiye’de yoksullukla mücadelede geliştirilen araçlardan biri Yeşil Kart uygulaması diğeri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından yürütülen “Şartlı Nakit Transferleri”dir. Yoksullukla mücadelede son 25 yıl içinde SYDV’nin yeri ve işlevi önemli bir yer tutmaktadır. Yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi amacıyla SYDV tarafından uygulanan “Şartlı Nakit Desteği”nin en önemli hedefi hem yoksulluğun kısa vadeli olumsuz etkilerini azaltmak hem de geleceğe yönelik sosyal sermayenin gelişmesine katkıda bulunmak şeklinde özetlenebilir.

Türkiye’de bugüne kadar mevcut farklı sosyal güvenlik sistemlerinin dışında kalan nüfusun ciddi boyutlarda olması farklı mekanizmalarla yoksullara ayni ve nakdi yardım yapılmasını gündeme getirmiştir. Gelirleri resmi asgari ücretin üçte birinden az olup herhangi bir sosyal güvenlik sistemi kapsamında olmayan kişilerin kamu sağlık sistemlerinden yararlandırılmalarını sağlayan Yeşil Kart uygulaması ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kanalıyla yapılan “gelir transferleri” bunun somut örnekleridir. Türkiye ekonomisinin son yirmi beş yıl içinde geçirdiği yeniden yapılanma sürecinde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesine yönelik politikaların en önemli uygulayıcısı konumuna gelmiştir. Dünya Bankası tarafından yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi için ayrılacak kaynakların uygulayıcı birimi olarak Fon’un tercih edilmesi, yapısal uyumun siyasal ve toplumsal maliyetini asgariye indirmeye yönelik aktif bir sosyal politikaya duyulan gereksinimin bir sonucudur.

“Bu süreçte yaşanan finansal krizlerin yıkıcı etkileri en ağır biçimde yoksul haneler üzerinde yoğunlaştığından, Dünya Bankası yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi olgusunu yapısal uyumun ayrılmaz bir parçası olarak kavramsallaştırma gereğini duymuştur. Dünya Bankası’nın Doğu

Asya ekonomilerinin yaşadığı 1997 krizi ve sonrasındaki gelişmeler ile Brezilya ve Rusya gibi ülkelerdeki finansal krizlerden çıkardığı derslerden biri budur. Refah devleti uygulamaları ile sosyalist sistemlerde geçerli olan ‘beşikten mezara’ güvence sağlayan uygulamaların, finansal liberalizasyon sürecinde sürdürülebilirliğinin kalmadığı varsayımıyla hareket edilerek, belirli hedef gruplara yönelik ‘sosyal koruma’ programları geliştirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, sosyal politika kavramı bir anlamda yeniden tanımlanmakta, yoksullukla mücadelede başarılı olmak için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği belirtilmekte, bu amaca yönelik olarak geliştirilen yeni kavramsal çerçeve ise, ‘sosyal risk yönetimi’ olarak belirlenmektedir” (Buğra, 2008, 8).

Türkiye’de uygulanmaya çalışılan “sosyal risk yönetimi” politikasını yoksul konumda bulunan ailelerin görece yoksulluktan daha az etkilenmesini sağlamak ve yoksulluğun (sosyal risk) nesilden nesile aktarılmasının önüne geçmek şeklinde açıklayabiliriz.

“Sosyal yardımlar kısa vadede özellikle kriz sonrası dönemlerde yoksul ailelere önemli destek sağlamakta koşullu gelir transferleri biçimini aldıklarında ise uzun vadede yoksulluğun nesilden nesile geçme olasılığını azaltacak işlevler yüklenmeleri söz konusu olmaktadır. En azından bu yardımlardan yararlanan aileler açısından böyle bir işlev görmeleri umulmaktadır. Bir yanıyla, koşullu gelir transferleri yoluyla “güvenlik ağı” oluşturarak, hem kısa dönemde kriz koşullarından yoksul ailelerin, özellikle kadın ve çocukların olumsuz etkilenmelerinin önlenmesine gayret edilmekte hem de ileriye dönük olarak beşeri sermaye oluşumuna katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır. Bu ikili yapısı ya da kısa ve uzun vadeli amaçları olması nedeniyle, alışılmış sosyal yardım programlarından farklı olduğu ileri sürülen bu tür gelir transferlerine, aynı zamanda güvenlik ağlarının alışılmış işlevlerinin yanı sıra yoksullara yoksulluktan kurtulmaları için “trampelen” oluşturma gibi bir işlev de yüklenmektedir.

Bu bağlamda, gelir ve istihdam yaratıcı faaliyetlerin desteklenmesi ile yoksullara yoksulluktan kurtulma fırsatları yaratılmasına çalışılmaktadır. Böylelikle “sosyal risk yönetimi” anlayışına uygun biçimde, hem finansal krizlerin olumsuz etkilerinden yoksul hane halklarının görece daha az olumsuz etkilenmesini sağlamak hem de geleceğe yönelik olarak genç kuşakların eğitim ve beceri edinme olanaklarını arttırarak, yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılma riskinin azaltılması hedeflenmektedir. Ancak, bu noktada anımsatılması gereken husus, sağlanan eğitim ve diğer sosyal alt yapı olanaklarının düzey ve niteliğine bağlı olarak amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilebileceği, bunun da bütçeye ek yük bindirmeden yapılmaya çalışılan sosyal yardımların ötesinde, kamu yatırımları için kaynak ayrılmasına bağlı bulunduğudur” (Yalman, 2007, 657-658).

Sosyal riski azaltma politikası kapsamında oluşturulan şartlı nakit transferleri uygulamasının en büyük yararı özellikle okuma yazma oranının çok düşük olduğu ve çok çocuklu ailelerin yoğun bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sonuçları olmuştur. Çocuğunu okula gönderme, yani eğitime kazandırma şartıyla bu ailelere çeşitli sosyal yardımlar yapılmakta, dolayısıyla da hem sosyal yardım hem de sosyal sermaye yatırımı bir arada yürütülmeye çalışılmıştır.

“Dünya Bankası'na göre, SNT'yi (Şartlı Nakit Transferi) Avrupa'da kabul eden ilk ülke olan Türkiye'de 2001 krizi ertesinde başlatılan ve 2006 yılı sonunda süresi dolan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamındaki SNT'ler “yoksullukla mücadelede en önemli araçtır. Bu tartışmaya açık bir belirleme olmakla birlikte, Türkiye'nin SRAP deneyimine ilişkin olarak Latin Amerika'ya ilişkin değerlendirmelerde olduğu gibi, SNT'lerin yoksul ailelerin çocuklarının okula devamını sağlamada önemli rol oynadıkları belirtilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük payı aldığı bu koşullu transferlerin kapsamının genişletilerek, Dünya Bankası kredisi sona erdikten sonra, kamu kaynaklarından sürdürülmesi, özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadelede önemli bir rol oynadığı gerekçesiyle önerilmektedir” (Yalman, 2007, 659).

Türkiye'de SRAP uygulamasına benzer diğer bir sosyal politika uygulaması ise, “topluma yararlı faaliyet koşulu”yla yapılan sosyal yardımlardır. Bu programın temel amacı, sosyal yardımlara konu olan issiz yetişkinleri hem sosyal yardım kapsamına almak hem de topluma yararlı faaliyetlere katmak suretiyle bir nevi istihdam piyasasına dâhil etmektir.

“Türkiye’de farklı zeminlerde oldukça sık dile getirilen “sosyal patlama” endişesi, tüm yapısal reformcuların paylaştıkları bir görüş durumuna gelmiştir. Tehdide karşı geliştirilen temel politika da açıktır: Yoksullukla çizilen sınırlar, yoksulluk kütlesi piyasa sistemi içine çekilerek kırılabilir. Dünya Bankası, yoksulluğu azaltma çabalarında kamu hizmetini karakterize eden arz yonlu politikaların piyasa sistemini karakterize eden talep yönlü politikalara oranla etkisiz sonuçlar doğurduğu görüşündedir. Buna göre, yoksullara yardım alan, karşılıksız devlet destekleriyle ayakta duran unsur olarak yaklaşmaktansa, bunları daha çok alacakları yardımın maliyetini, zamanlarını, işgüçlerini, sermayelerini kullanarak karşılayabilen tüketiciler olarak görmek daha doğrudur. Yoksulluğa karşı, yoksulları tüketici unsur haline getirmenin somut uygulamalarından biri mikro - kredi uygulamaları olmuştur. 1997 yılında yapılan “mikro - kredi zirvesi” bildirisine göre yoksul aileler ile özellikle bu ailelerin kadınlarına kendi işlerini kurmalarını ve ise yönelik

diğer faaliyetleri yapabilmeleri için kredi sağlanacaktır. Kadınlar özellikle seçilmiştir; çünkü mikro - kredicilere göre kadınlar tasarruf etmeye yatkın, yaratıcı girişimci, kazançlarını doğrudan aile ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis etme becerilerine sahiptir” (Yalman, 2007, 660).

Geçmiş dönemlerde uygulanan sosyal yardım ve destek programları gerek hedef kitlesinin darlığı gerekse yoksulluğu azaltıcı etkisinin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle istenilen sonuçlara ulaşmaktan oldukça uzaktaydı. Ayrıca sosyal devletin bir gereği olarak özel önem verilmesi gereken toplumsal kesimlere (çocuklar, yaşlılar, engelliler vb.) yönelik sosyal yardım ve destek uygulamaları da yeterli düzeyde değildi.

Son on yıllık dönemde hayata geçirilen yoksullukla mücadele ve kapsayıcı sosyal yardım/destek uygulamaları ile sosyal adaletin sağlanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksul/muhtaç durumda bulunan ve çoğunlukla istihdam piyasası dışında kalan vatandaşlarımızın sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve yoksulluk eşiği altında kalmalarının önlenmesi noktasında oldukça önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Ayrıca sosyal devletin gereği olarak özel ihtimam gösterilmesi gereken çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için yeni programlar geliştirilerek sosyal adalet ve toplumsal dengenin sağlanması hususunda önemli adımlar atılmıştır (Sessiz Devrim, 2013, 133).

Uygulanan istikrarlı ekonomik politikalar, yatırımlar ve sosyal yardım programları neticesinde; 2002 yılında günlük kişi başı 4,3 doların altında bir gelirle hayatını idame ettirmek durumunda olan toplum kesimi toplam nüfusun %30,3’ünü oluşturmakta iken, 2011 yılında bu oran %2,79’a kadar gerilemiştir. Ayrıca 2002 yılında sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında kullanılan kaynak miktarı 1,3 milyar TL iken, 2012 yılı sonu itibariyle bu miktar yaklaşık 15 kat artarak 20 milyar TL’ye ulaşmıştır. Böylece sosyal yardım ve hizmet harcamalarının GSYH’ye oranı 2002 yılında % 0,5 iken, 2012 yılı sonu itibariyle %1,4’e yükseltilmiştir. Bütün bu gelişmelerin neticesinde, yoksulluk rakamlarında fark edilir düzeyde bir azalma gerçekleşmiş ve Türkiye’nin yoksullukla mücadele stratejisi, “mutlak yoksullukla mücadele”den, birçok OECD ülkesinde olduğu gibi, “insani gelişim eksenine” yönelmiştir. (Sessiz Devrim, 2013, 134)

Hizmetin ve ihtiyacın gerekliliği ölçüsünde farklı, yeni ve kapsayıcı sosyal yardım ve sosyal destek programları uygulanmış ve bu hizmetlere ihtiyacı olan vatandaşlarımızın tamamına yakını bu programlar kapsamına alınmıştır. Bu somut programlar içerisinde;

- Tüm ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine ücretsiz ders kitabı verilmesi,
- Yaklaşık 3 milyon çocuk için annelere “Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı” ile düzenli nakit desteği verilmesi,
- Taşımali eğitimde yıllık ortalama 600 bin öğrencinin öğle yemeği giderlerinin karşılanması,
- Yıllık ortalama 43 bin engelli öğrencinin okullarına ücretsiz taşınması,
- TOKİ ile işbirliği içinde yoksul hanelere yönelik sosyal konutların yapılması,
- 2 milyonu aşkın haneye her yıl düzenli olarak yakacak yardımı yapılması,
- Eşi vefat eden yaklaşık 240 bin kadına düzenli nakdi yardım yapılması,
- Yıllık ortalama 40 bin çocuk için ailelerine sosyal ve ekonomik destek sağlanması,
- Yüksek Öğrenim ve Kredi Yurtlar Kurumu aracılığı ile yükseköğrenimine devam eden yoksul aile çocuklarına burs verilmesi,
- Sosyal yardım almak için başvuru yapan ve çalışabilecek durumdaki vatandaşlarımızın İŞKUR veri tabanına kaydedilerek iş edinmelerinin sağlanması (Bu kapsamda 2012 yılı içerisinde 23 bin kişi işe yerleştirilmiş, 69 bin kişi kursa alınmış ve 39 bin kişi işsizlik sigortasından faydalanmıştır),
- Yıllık ortalama 1,2 milyon engelli ve yaşlı vatandaşımıza, 125-375 TL arasında değişen miktarlarda düzenli aylık nakdi yardım yapılması,
- Yıllık ortalama 410 bin ağır engelli vatandaşımızın bakım hizmetlerinin karşılanması amacıyla aylık bir asgari ücret tutarında evde bakım aylığı uygulamasının yürütülmesi,

- Engelli vatandaşlarımıza yönelik özel eğitim giderlerinin karşılanması,
- Kurum bakımında her yıl için yaklaşık 14 bin çocuk, 11 bin yaşlı, 5 bin engelli ve 2 bin kadına hizmet sunulması (Sessiz Devrim, 2013, 135),
- Muhtaç durumdaki asker ailelerine yönelik nakdi yardım programı başlatılması,
- Gelir getirici ve sosyal amaçlı projeler ile vatandaşlarımızın sürdürülebilir gelire kavuşturulması,
- Birçok Avrupa ülkesinde ve ABD’de hayata geçirilemeyen “Genel Sağlık Sigortası” uygulamasına geçilerek, sağlık güvencesi kapsamının genişletilmesi ve ihtiyaç sahibi 9 milyonu aşkın vatandaşımızın genel sağlık sigortası primlerinin devlet tarafından ödenmesi gibi birçok sosyal yardım ve sosyal destek programı son on yıllık dönem içerisinde hayata geçirilmiş ya da kapsamı genişletilmiştir. Bahse konu yardım programlarının yaklaşık %90’ı hak temelinde uygulanmaktadır.

Bu uygulamaların yanı sıra, yoksul ve muhtaç durumdaki vatandaşlarımızın her türlü ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla her il ve ilçede kurulu bulunan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları” aracılığıyla, vatandaşlarımızın sürdürülebilir gelire kavuşmalarının sağlanması amacıyla proje destekleri verilmektedir. Ülke genelindeki 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığı ile yürütülen bu sosyal yardım programlarından 2012 yılı sonu itibariyle 2.101.611 hanedeki toplam 6.370.100 fayda sahibi yararlanmıştır.

Ayrıca vatandaşların hizmetlere erişimini kolaylaştırmak ve sosyal yardım sistemini daha etkin kılmak adına;

- Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’nin (SOYBİS) hayata geçirilmesi,
- Alo Sosyal Yardım Hattı’nın (144) kurulması,
- Sosyal yardım yararlanıcılarının belirlenmesine yönelik puanlama formülünün geliştirilmesi,
- Ülke genelindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’na nitelikli personel istihdamına gidilerek personel sayısının yaklaşık 9.000’e yükseltilmesi,

- Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi ile sosyal yardım alanında merkezi bir veritabanının (yoksulluk envanteri) oluşturulması gibi uygulamalarla, bu alanda kronik sorun olarak sıkça vurgulanan sosyal yardım sisteminde entegre bir veri tabanının bulunmaması, muhtaçlığın tespitinde objektif kriterlerin kullanılmaması ve hizmetlere erişimin uzun ve yorucu bir süreç olması gibi hususlar aşılmıştır. Yapılan bu çalışmalar ve hayata geçirilen uygulamalar ile sosyal amaçlı kamu harcamalarının etkili, hesap verilebilir ve hedef kitleye en hızlı şekilde ulaştırılması sağlanmıştır (Sessiz Devrim, 2013, 137).

Çok boyutlu ve karmaşık bir hadise olması nedeniyle yoksulluğun ölçülmesi zordur. Yoksulluğun büyüklüğünü ve doğasını tam olarak kavrayabilmek için yoksulluğu tanımlayan farklı koşulları yansıtan göstergeleri kullanmak suretiyle bütün tezahürlerinin kantitatif olarak ölçülmesi ve açığa çıkarılması gereklidir. Yoksulluğun ölçülmesinde atılacak ilk adım kimlerin yoksul olarak kabul edileceğidir. Bunun için öncelikle güvenilir varsayımlara dayanarak yoksullar tanımlanmalı ve daha düşük bir seviyede bulunanların yoksul sayılacakları asgari sınır (yoksulluk sınırı v.b.) belirlenmelidir.

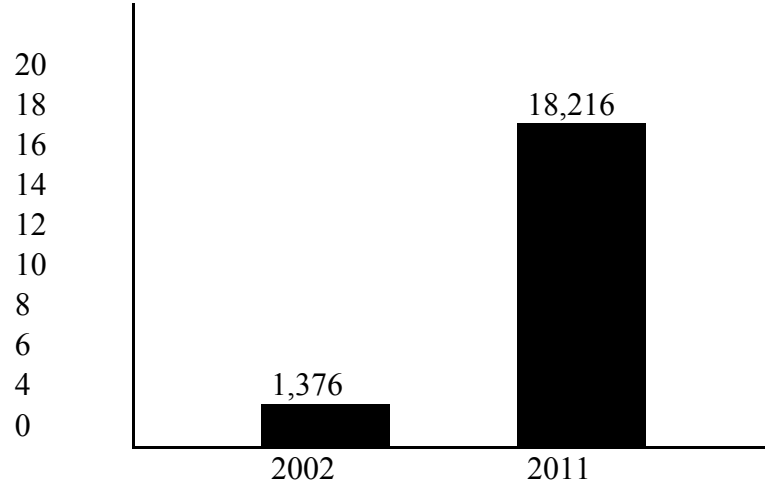
Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde ölçülen yoksulluğun kent ve kırsal alanlarda farklı olduğunu göstermektedir. Burada kent yoksulluk oranı ölçümlerine göre kentler, kırsal bölgelere göre daha şanslıdır. Çünkü yoksulluk oranları kırsal bölgelerde daha yoğundur.

Tablo 3.1. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

Yöntemler - Methods	Fert yoksulluk oranı (%) Percentage of poor individuals (%)										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011	2012
	TÜRKİYE-TURKEY										
Gıda yoksulluğu (açlık) -	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) -	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı -	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı -	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı -	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27
Harcama esaslı göreceli yoksulluk -	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.	.
	KENT										
Gıda yoksulluğu (açlık) -	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) -	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı -	0,03	0,01	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı -	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı -	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60
Harcama esaslı göreceli yoksulluk -	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59	.	.	.
	KIR										
Gıda yoksulluğu (açlık) -	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) -	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı -	0,46	0,01	0,02	0,04	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı -	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı -	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88
Harcama esaslı göreceli yoksulluk -	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20	.	.	.

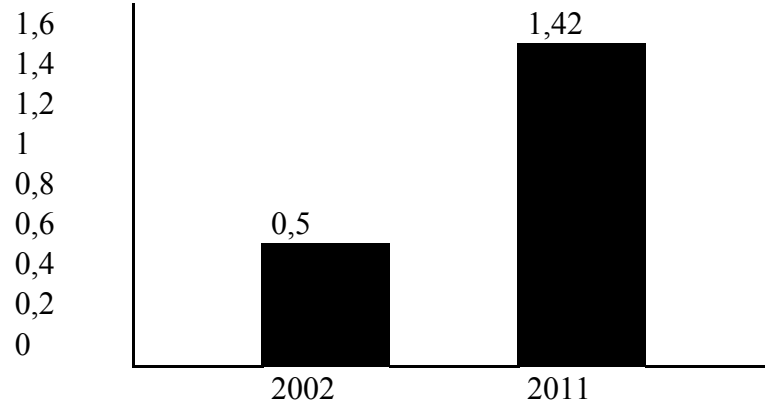
Kaynak: TÜİK, 2011.

Tablo 3.1’de AK Parti döneminde (2002-2012) Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranlarını göstermektedir.

Şekil 3.1. Türkiye’de Sosyal Harcamalar (Milyon TL)

Kaynak: Karagöl, 2013, 57.

Şekil 2.2 Türkiye’de Sosyal Harcamalar / GSYH (%)

Kaynak: Karagöl, 2013, 58.

Türkiye’de ekonomideki iyileşmelere bağlı olarak, sosyal harcamalar (sosyal yardım ve hizmet) için ayrılan kaynakta da artışlar meydana gelmiştir. 2002 yılında GSYH’nin yüzde 0,5’ini oluştururken 2011 yılında bu oran (SGK tarafından yapılan ve tazminat niteliği taşıyan ödemeler de dahil olmak üzere) yüzde 1,42’ye yükselmiştir.

3.3. Kadına Yönelik Sosyal Politikalar

Araştırmanın bu bölümünde kadına yönelik sosyal politikaların neler olduğu ve sosyal devlet içerisinde yapılan bu uygulamaların kadınlar üzerindeki etkililiği ve bu politikaların geçmişle son dönem arasındaki farklılıkları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal devletin amacı kadına yönelik sosyal politikaların hedefinde eşitsizliği kaldırabilmek ve toplumun her kademesinde sosyal eşitliği ve sosyal adaleti sağlayabilmektir. Ülkemizde kadına yönelik birçok proje ve politikalar denenmiştir, fakat tam bir iyileşme görülememiştir. Tam olarak iyileşme görülememesinin sebebi kadınları dezavantajlı gruplar içine alınmasıdır. Devletin ve toplumun kadınları sosyal eşitlik ve adalet içinde barındıramamasından kaynaklıdır.

AB sürecinde uygulamaya konan kadına yönelik sosyal politikaların cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek adına ne kadar etkili olduğu da sorgulanmalıdır. Elbette ki yapılan bu politikaların eşitliği sağlamak adına iyileştirici adımları olmuştur. Cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek için kadına 2002 yılından itibaren kadına verilen hukuksal çerçevede ki imkânlar eşitliği sağlayabilmek adına iyileştirici bir politika olmuştur. Bunun yanında kadına iş istihdamında imkân eşitliğini sağlayabilmek adına 2004 yılında anayasanın 10. maddesi değiştirilerek kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir maddesine ek olarak “Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” diye bir fıkra eklenmiştir.

Kadına ait yapılan sosyal politikaların tam bir başarı sağlayamayışının sebebi olarak kadının sosyal devlet anlayışında anne ve eş olarak gösterdiği için kamusal ve özel iş istihdamında çok küçük bir pay olarak kalmışlardır. Kadının iş istihdamında sosyal refah seviyesinin artmasıyla pozitif yönlü bir gelişme gösterse de cinsiyet eşitliği bazında bakıldığında tam bir iyileşme gösterdiği söylenemez.

AKP’nin parti programında kadın konusu “sosyal politikalar” başlığı altında ele alınmış ve parti programında kadın “sosyal politikalar” başlığı altında “kadın” alt başlığı dışında “aile ve sosyal hizmetler” başlığı içinde ve “temel hak ve özgürlükler” bölümünde yer almıştır. Parti programında kadın başlığı altında partinin kadın konusuna önem verme nedeni şu şekilde gerekçelendirilmiştir:

“Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için, yılların ihmali sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi, partimizin öncelik verdiği bir konudur” (AK Parti, 2010).

AKP beyannamesinde kadının hangi başlık içerisinde ele alındığına bakıldığında karşımıza çıkan tablo şu şekildedir: AKP 2007 Seçim Beyannamesi’ni, parti programlarının yeni bir açılımı olarak sunmuş ve burada kadın; “Sosyal Yapının Güçlendirilmesi” başlığı içinde “Aile, Kadın, Çocuklar ve Yaşlılar” alt başlığı içerisinde ele alınmıştır. Kadının aile, çocuk ve yaşlılarla birlikte çerçevelendiği başlığın altında AKP’nin toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumuna büyük önem verdiği, Türk ailesinin bütünlüğünü korumak ve kalkındırmak için AKP iktidarının kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürllülerin sorunlarını çözmek için aile merkezli politikalar izlediği vurgulanmaktadır. Seçim bildirgesinde kadın kelimesinin geçtiği diğer yerler; “gençlik”, “din hizmetleri”, “istihdam”, “yaşam standartlarının yükseltilmesi”dir. Yaşam standartlarının yükseltilmesi başlığı altında; seçim beyannamesinde birçok konuya ilişkin politikalarını ortaya koyduğunu belirten AKP, bu başlık altında sıralanan konular üzerinde öncelikli durulacağını belirtmiştir. Bu konular arasında şu ifade de yer almaktadır: “AK Parti’nin yeni döneminde kadının toplum hayatının her alanına katılımının artırılması hedeflenmektedir”. Seçim beyannamesinde kadın kelimesinin geçtiği son kısım ise; beyannamenin en sonunda “ve yola devam” başlığı altında beyannamenin en can alıcı noktalarının sloganlaştırıldığı bölümdür. Bu bölümde ele alınan konulardan biri kadın olmuş ve “kadınlarımızı her türlü ayrımcılığa karşı tamamen güçlendirmek için” milletten yetki istiyoruz denilmiştir.(Akp tüzük 2010)

AKP’nin 2007 Genel Seçimleri için hazırlattığı siyasal reklamlar incelendiğinde ise; kadın odaklı “bir” reklamın olduğu görülmektedir. Bu reklamın “Önce İnsan Önce Kadınlarımız” başlığı ile verildiği ve reklamın arka planında kadın ve erkeklerden oluşan bir topluluk ve bu topluluk içinde başörtülü ve başörtüsüz kadınların birlikte resmedildiği görülmektedir. Bu görüntü AKP’nin siyasal reklamlarının çoğunda kullanılan bir arka plan olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal reklamda kadın seçmeni yakalama adına oluşturulan vurucu cümleler şu şekildedir: “Kadınlarımız; evde, iş hayatında ve siyasette varlıklarıyla aydınlık geleceğimizin güvencesi olacaktır. Türkiye’nin geleceği kadınlarımız; kadınlarımızın umudu da AK Parti’dir”. AKP’nin eğitim konusunda hazırlattığı “Eğitimde sınıf atlادık” başlıklı

siyasal reklamında ise; eğitime yönelik yapılan çalışmalar anlatılırken, kızların eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar da reklama taşınmıştır.(Terkan, 2010, 126)

AKP parti programında, kadına ilişkin politikalar incelendiğinde gündeme getirilen konulardan birinin de “cinsiyetlerarası eşitsizlik” sorunu olduğu görülmektedir. Mevzuatta kadın aleyhindeki ayrımcı hükümlerin ayıklanacağını ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile getirilen ilkelerin uygulanmasının sağlanacağını söylediği programda bu doğrultuda nasıl bir politika izleneceğine dair bir şey söylenmemektedir. Zaten Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1979 yılında yayınladığı bu sözleşmeyi Türkiye 1985 yılında imzalamış ve bu sözleşmenin “eşitsiz politikaların hayatın her alanından çıkarılması” şeklindeki taleplerini dikkate alacağını kabul etmiştir. Ancak uygulamada bunun tam anlamıyla bir yansımasının olmaması, bu sözleşmenin ilkelerinin sağlanması yönünde verilecek vaatleri düşündürücü kılmaktadır. Parti programında ayrıca “temel hak ve özgürlükler” başlığı altında da kadın, çocuk ve çalışma hayatına ilişkin hak ve özgürlük alanlarında uluslararası standartların Türkiye’de sağlanacağı yönünde bir vaat de bulunmaktadır (Terkan, 2010, 127).

Parti programında kadınla ilgili dernek, vakıf ve sivil toplum örgütlerine destek sağla sağlanacağı, kadınları ilgilendiren yasal düzenlemeler yapılırken bu örgütlerle işbirliği yapılacağı da aktarılmaktadır. Seçim beyannamesinde ise; Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün teşkilat yasalarının çıkarılarak, Anayasa’nın 10. ve 90. maddeleri ile Yeni İş Kanunu, Yeni Ceza Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair kanunlarda yapılan değişikliklerle kadın-erkek eşitliği ve istihdamda önemli yasal düzenlemeler yapıldığı duyurulmak istenmiştir. Beynamede ayrıca, kadın ve aile konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına destek verilmeye ve sivil toplum devlet işbirliğinin geliştirilmeye devam edeceği söylenmektedir.

Beyannamenin “din işleri” başlıklı kısmında da kadın kelimesi geçmekte ve burada Diyanet İşleri Başkanlığı’nın engelli, kimsesiz, yaşlı, yoksul, hükümlü ve tutuklu gibi daha fazla ilgi ve desteğe muhtaç vatandaşların yanında olmayı din hizmetinin ayrılmaz bir parçası kabul ettiği ve temel hak ve özgürlükler, çevre, barış ve hoşgörü, kadın hakları gibi konularda toplumsal bilinç oluşturmaya yaygın din eğitiminin gereği olarak gördüğü aktarılmaktadır. Ayrıca “sorumluluk alanıyla ilgili

konularda kamuoyunu düzenli olarak aydınlatan Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumsal huzursuzluklara seyirci kalmamış, bu çerçevede huzur ve barışımızı tehdit eden olumsuz gelişmelere, her türlü ayrımcılığa, kadınların maruz kaldığı hak ihlallerine, töre cinayetleri ve aile içi şiddete, sokak çocuklarının, madde bağımlılarının, yaşlı ve kimsesizlerin himayesi gibi sosyal sorunlara kamuoyunun dikkatini çekmiş ve bu konularda dinî açıdan toplumu aydınlatmıştır” denilmektedir (Terkan, 2010, 128).

AKP’nin “çalışan kadın” vurgusu kadın politikalarının merkezinde yer almasa da Erdoğan’ın Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu’nda (Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, 2004) yaptığı konuşmada “toplumun küçümsenmeyecek bir kesiminin geleneği dışlamayan bir modernlik, yerelliği kabul eden bir evrensellik, manayı reddetmeyen bir rasyonellik, köktenci olmayan bir değişim” istemektedir şeklindeki vurgusu ve “muhafazakâr demokrasi anlayışlarının geleneği önemsemekle birlikte modern kazanımları reddeden bir gelenekçilik gütmediklerini” belirtmesi geleneksel ve modernî içinde barındıran bir söylemi üretmekte ve bu noktada “çalışan kadın” söylemi de dışarıda bırakılamamaktadır. AKP’nin parti programında kadınların çalışma hayatı, çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alınarak sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılacağı vurgulanmakta yine “çalışan kadın” “çocuk ve aile sorumlulukları”nın bilincinde olan yani “anne ve eş” kimliği ile tanımlanmaktadır. “Aile ve sosyal hizmetler” başlığı altında karşımıza çıkan kadının dahil edildiği bir konu da kadın ve aile konusunda hizmet veren kamu kurumlarının yeniden düzenleneceği yönündedir.

Seçim beyannamesinde ise; AKP’nin kadınların toplumsal hayatın her alanına katılmasını desteklediği gibi istihdama katılmasını da Türkiye’nin kalkınmasının ve refahının “olmazsa olmaz” koşullarından biri olarak gördüğü, kadın girişimciliğinin ve kadın istihdamın arttırılması amacı ile kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları eğitim, danışma, fon-finance sağlama konularını içeren çalışmalar yürütüldüğü aktarılmaktadır. Seçim beyannamesinde “istihdam” başlıklı kısmında işgücü piyasasına ve istihdama katılımları çok sınırlı olan kadınların başarılı birer girişimci olarak hem ailelerine hem de ülkelere katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla kadın girişimcilik programı başlatılacağı belirtilmektedir. Kadın konulu siyasal reklamda da “Kadın Girişimcilik Programı” ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Seçim

beyannamesinde yine “istihdam” başlıklı kısımda tarım sektörünün istihdam içindeki payının 2002 yılındaki % 35 oranından, 2006 yılında % 27’ye düştüğü, tarım sektöründeki verimlilik artışını ifade eden bu dönüşümün çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ücretsiz aile işçisi sayısını azalttığı belirtilmektedir. AKP 2001 yılında hazırladığı parti programında kadını daha çok ev içi rolleri ile konumlandırırken, seçim beyannamesinde “çalışan kadın” a yönelik vurgular ön plana çıkmaktadır.

Parti programında “kadına yönelik şiddet” in, ayrıca “cinsel ve ekonomik istismarın önlenmesi” nin partinin öncelikli politikaları arasında yer aldığı söylenmektedir. Maddi destekten yoksun durumda olan ya da şiddete maruz kalan kadınları koruyan programlar oluşturulacağı belirtilmektedir. Kadın intiharlarının töre ve namus cinayetlerinin sık görüldüğü yörelerde kadınlara ve ailelerine yönelik önleyici ve eğitici çalışmaların yapılacağı ifade edilmektedir. Programın “aile ve sosyal hizmetler” başlığında da bu konuya bir gönderme yapılmakta ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınacağı bu şiddetin mağdurlarından biri olan kadınları koruyacak kanuni düzenlemeler yapılacağı ve koruyucu merkezler açılacağı söylenmiştir. Seçim beyannamesinde de; aile içi şiddet, töre ve namus cinayetleri ile mücadelede “sıfır tolerans” yaklaşımıyla hareket edildiği, Kadına Yönelik Şiddeti İzleme Komisyonu kurularak, 2006-2010 Şiddet Eylem Planı’nın hazırlandığı belirtilmektedir. Aynı konu partinin siyasal reklamlarına da bu şekilde taşınmıştır.

AK Parti döneminde çocuk ve özürliülerin yanında kadınların da ihmal ve istismarını önlemek için, ALO 183 Aile, Çocuk ve Özürliü Sosyal Hizmet Danışma Hattı hizmete sokulmuş, sosyal hizmet gereksinimi duyan kadın, genç ve ailelere hizmet götüren Aile Dayanışma ve Toplum Merkezleri’nin sayıları artırılarak, yaygınlaştırılmıştır. Aynı şekilde istismar ve şiddete maruz kalan kadınlara yönelik hizmet veren kadın konukevlerinin sayısı arttırılmıştır (Terkan, 2010, 129). Ayrıca 2012 yılında kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’la, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadın, çocuk ve aile bireylerinin korunmasına ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesine yönelik (Ailenin Korunması ve Kadına şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, md. 1) önemli düzenlemeler ve yaptırımlar getirilmiştir.

2010'da açıklanan istihdam paketiyle, kadın ve genç nüfusun istihdamını özendiren önemli teşvikler getirilmiştir. Bu istihdam paketine göre, Temmuz 2010 tarihine kadar işe alınacak tüm kadın ve 18-29 yaş arasındaki erkek fertlerin sigorta primlerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması uygulaması getirilmiştir. Getirilen bu teşvik sistemi ile işverenler asgari ücret üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hissesinin birinci yılda % 100'ünün, ikinci yılda % 80'inin, üçüncü yılda % 60'ının, dördüncü yılda % 40'ının ve beşinci yılda ise % 20'sini ödemeyecek olup, bunlar işveren adına İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacaktır.-(Takvim, 2010).

AK Parti döneminde kadın ve çocuk istismarını önlemek için de önemli yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu yönden CHP tarafından kadın ve çocuk istismarını önlemek amacıyla taahhüt edilen yerel yönetimler bünyesinde kurulan sığınma evlerinin sayısının artırılması gibi taahhütlerle, AK Parti'nin uygulamaları örtüşmektedir. Ayrıca AK Parti tarafından, CHP'nin önerdiği Genç-İş Kur Projelerine benzer bazı düzenlemeler yapılmıştır. CHP tarafından taahhüt edilen emeklilik intibak yasası da AK Parti tarafından 8 Mart 2012'de çıkarılan 6283 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun adıyla çıkarılmıştır (Takvim, 2012).

Ülkemizde, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gerekli yasal düzenlemelerin tümü gerçekleştirilmiştir. Ancak kadınların yeterli eğitim düzeyine sahip olmaması, geleneksel işbölümü nedeniyle ev içi sorumlulukların ve çocuk bakımının kadının üzerinde görülmesi, iş ve aile yaşamını uzlaştıracı mekanizmaların yetersizliği gibi sorunlar sebebiyle kadınların işgücü piyasasında yeterince yer alamadığı görülmektedir. Kadınların çalışma hayatına aktif bireyler olarak katılmalarının hem bireysel hem de sosyal gelişmenin önemli bir koşulu olduğu da bir gerçektir. Ülkemizde, kadınların işgücü piyasasındaki durumu aşağıda ele alınmaktadır (KEFE, 2013, 3).

Tablo 3.2. Kadınların İşgücü Piyasasındaki Durumu

	Kurumsal olmayan nüfus (Bin kişi)	15+ Nüfus (bin kişi)	İş gücü (bin kişi)	İstihdam edilenler (bin kişi)	İstihdam Oranı (%)	İşgücüne katılım oranı (%)	İşsizlik (%)	İş gücüne dahil olmayan nüfus (bin kişi)
1988 (Ekim)	26,64	17,09	5,855	5,24	30,6	34,6	10,6	11,23
1999*	32,6	22,84	6,852	6,33	27,8	30	7,6	15,996
2000	33,13	23,3	6,188	5,8	24,9	26,6	6,3	17,108
2001	33,69	23,77	6,451	5,97	25,1	27,1	7,5	17,318
2002	34,24	24,21	6,76	6,12	25,3	27,9	9,4	17,455
2003	34,79	24,65	6,555	5,89	23,9	26,6	10,1	18,098
2004	33,48	24,29	5,669	5,05	20,8	23,3	11	18,624
2005	33,9	24,69	5,75	5,108	20,7	23,3	11,2	18,936
2006	34,31	25,08	5,916	5,26	21	23,6	11,1	19,165
2007	34,72	24,48	6,016	5,36	21	23,6	11	19,464
2008	35,13	25,86	6,329	5,6	21,6	24,5	11,6	19,526
2009	35,54	26,32	6,851	5,87	22,3	26	14,3	19,466
2010	35,94	26,74	7,383	6,43	24	27,6	13	19,357
2011	36,47	27,27	7,859	6,97	25,6	28,8	11,3	19,414
2012	37,02	27,77	8,192	7,31	26,3	29,5	10,8	19,581

Kaynak: TÜİK, 2013.

Tablo-2.4'te yer alan iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam oranlarına bakıldığında 1988 yılında ülkemizdeki kadınların %76,8 gibi çok büyük çoğunluğu, tarım sektöründe istihdam edilmiştir. Kadın istihdamının tarımda yoğunlaşmasına bağlı olarak hizmetler sektöründeki istihdam oranı %14,4, kadınların yoğun olarak istihdam edildiği imalat sektörünün de içinde yer aldığı sanayi sektöründe ise %8,8 gibi düşük oranlarda gerçekleşmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise istihdam edilen kadınların %45,8'inin hizmetler, %39,3'ünün tarımda ve %14,9'unun ise sanayi sektöründe yer aldığı görülmektedir. Uzun yıllar yoğun biçimde tarım sektöründe ve ücretsiz aile işçisi olarak istihdama katılan kadınlar, ekonominin büyümesine de paralel olarak bugün itibariyle hizmetler sektöründe istihdam edilmeye başlanmış ve kadın istihdamının en yüksek olduğu sektör hizmetler sektörü olmuştur (KEFE, 2013, 7).

Tablo 3.3. Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı

	Hizmet (%)	Tarım (%)	Sanayi (%)
1988 (Ekim)	14,4	76,8	8,8
1999*	21,8	66,5	11,7
2000	26,4	60,5	13,1
2001	24,5	63,3	12,2
2002	26,3	60	13,7
2003	28,1	58,5	13,4
2004	33,1	50,8	16,1
2005	37,1	46,3	16,6
2006	40	43,6	16,4
2007	41,1	42,7	16,1
2008	42,1	42,1	15,8
2009	43,7	41,7	14,6
2010	41,7	42,4	15,9
2011	42,6	42,2	15,2
2012	45,8	39,3	14,9

Kaynak: TÜİK, 2013.

Dünyada ve ülkemizde kadın istihdamının artırılmasının en temel koşulunun kadınların eğitiminden geçtiği tartışılmaz bir gerçektir. Eğitimin düzeylerinin artmasına bağlı olarak kadınların daha nitelikli ve yüksek katma değer yaratan işlerde istihdam edildiği, ülkemizde ve diğer birçok ülkede gözlemlenen bir durumdur. Dolayısıyla kadınların istihdama katılımlarının, özellikle de “insana yaraşır işler”de istihdamının artırılabilmesi için öncelikle kadınların yeterli düzeyde eğitime sahip olmaları gerektiği, bunun yanında istihdam ve eğitim arasındaki ilişkisinin daha güçlü kurulması gerektiğini özellikle vurgulamak gerekir. Buna göre 2012 yılında ülkemizde okur-yazar olmayan kadınlarda işgücüne katılım oranı %16,7, lise-altı eğitim alanlarda %24,2 iken yükseköğretim mezunu kadınlarda bu oran %70,9’a yükselmektedir ki bu durum istihdamla eğitim arasındaki ilişkinin ne kadar güçlü olduğunun da bir göstergesidir (KEFE, 2013, 10).

Tablo 3.4. Eğitim Durumlarına Göre Kadın İşgücü Durumu (%)

	Okur-yazar Olmayanlar		Lise altı eğitilmişler		Lise		Mesleki veya Teknik Lise		Yükseköğretim	
	İşgücüne katılma oranı (İKO)	İşsizlik oranı (İO)	İKO	İO	İKO	İO	İKO	İO	İKO	İO
2004*	16,6	1,7	20,2	7,3	26,1	22,9	39,4	26,6	70,3	17
2005	15,6	2,3	19,9	8,1	26,9	23,2	36,8	23,9	69,1	14,1
2006	14,7	1,6	20,1	8,6	27,9	23	36,2	20,9	68,8	13
2007	14,4	1,7	19,6	7,8	28,4	22,1	36,4	20,9	69,4	13,9
2008	14,5	2,5	20,2	8,9	29,1	20,6	38,3	20,6	70	14,3
2009	15	3	21,8	11,4	30,4	26,3	39,1	25,9	70,8	16,3
2010	16,3	2,4	23,8	10,3	30,4	24,9	39,8	22,5	71	15,9
2011	16,8	1,1	24,2	8,1	30,2	18,7	38,4	20,1	70,7	13,3
2012	16,7	1,4	25,6	8,1	30,6	19	38,1	19,4	70,9	14,7

Kaynak: TÜİK, 2013.

3.4. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar

Araştırmamın bu bölümünde engelliler için yapılan sosyal politikaların yasal çevredeki oluşumu ve yapılan antlaşmaların içeriğinden Ab süreci içinde ki engelli kavramı incelenecektir.

Özürlü bireyler ülkemizde dezavantajlı gruplar arasında epey bir kitleyi oluşturmaktadır. Halkımızın ön yargıları Yüzünden toplumumuzdan gelen sosyal dışlanmalar yüzünden ve sosyal devletin sunması gereken engellilere ait sosyal politikaların çoğunun başarısızlığı onların hayata adaptasyon problemi yaşamalarına sebep olmuştur. Fakat son on yıllık süreç içerisinde uygulanmaya konan birçok proje ve sosyal politikaların başarısı ise onların hayata adaptasyonunu ve sosyalleşmelerini sağlamıştır. Bu son yılda yapılan politikaların başarısının sebebi olarak, AB’de uygulanan yeni yaklaşım anlayışının ülkemizde de uygulanmaya çalışılması olarak görebiliriz. Bu uygulamaya göre, özürlüler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak

değil, diğer bireylerle eşit hak ve imkânlarla sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla sosyalleşen bir grup olarak görülmeye başlanmasıdır.

Sosyal devletin amacı sosyal eşitlik ve adaleti avantajlı ve dezavantajlı demeden toplumun her bir bireyine eşit haklar sunmaktan geçer. Bunu sağlayabilmek adına sosyal devletin hukuksal çerçevede özürhükümlerinin haklarını güvence altına almasıdır.

2003-2013 yılları arasında engellilere ait politikalarda eğitim, sağlık ve iş istihdamında tanınan eşit haklar onlarında toplumla sosyalleşmelerini ve toplumun her bir bireyi gibi hareket etmelerini sağlamıştır. Elbette ki bu politikaların barındırdığı bir takım eksiklikler vardı. Bunlar eğitimde engelli öğrenciye eşit imkân ve hak vermek adına okula devam etmelerini sağlanması bir başarıydı fakat taşrada ki engelli öğrencinin taşınmalı eğitim alırken taşındığı araçların buna uygun olmaması ve ya bir kısım okulun engelli öğrenciler için tasarımlarının uygun olmaması gibi örnekleri sıralayabiliriz.

“Modern zamanlara bakıldığında, sosyal hizmetin geniş halk kitlelerinin hayatları üzerinde artan etkinliğinin olduğu görülebilmektedir. Artan yaşlı nüfus yapısı ve değişen aile yapıları beraberinde sosyal hizmetlere olan gereksinimi de artırmaktadır. Bundan dolayı, tarihsel süreç içinde sosyal hizmet, etkinliği genişleyen bir alan olarak görülmektedir” (Özdemir, 2008, 146).

Ülkemizde yaşlı nüfusun göreceli olarak artışı yeni huzurevleri ve yaşlı bakım merkezlerinin açılmasını gündeme getirmiştir. Bu konu 8. Beş Yıllık Kalkınma Programında da dile getirilmiştir.

Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001 – 2005)

“Ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmesine paralel olarak gelişme gösteren sanayileşme, kentleşme ve aile yapısında meydana gelen değişimler ve 60 ve üstü yaş grubunda yavaş da olsa görülmeye başlayan nüfus artışı, huzurevi ve yaşlı dayanışma merkezlerinin açılmasını, bu kesime yönelik bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin artırılarak sürdürülmesi ihtiyacının önemini ortaya koymaktadır” (DPT, 2001).

Makro – ekonomik koşullarda ortaya çıkan değişimlere paralel olarak devletin özürhükümlere yönelik istihdam politikaları yeniden belirlenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de 2008 yılında kamuoyunda istihdam paketi olarak adlandırılan 5763 sayılı

kanun 2. maddesi ile 4857 Sayılı iş kanunun zorunlu kota uygulamasını düzenleyen 30. maddesi yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme, 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye'nin ekonomi politikasındaki köklü değişikliğin ve küreselleşmenin iş gücü piyasasına etkisinin bir sonucudur. Bu düzenlemelerle 1967 yılından beri devam eden zorunlu kota uygulanmaları terk edilmiş ve primli sistemle teşvik edilen kota uygulamasına geçilmiştir. Buna göre prim teşvikinden yararlanma iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki 50'den fazla işçi istihdam ederek %3 özürlü kotası kapsamına giren işletmelerin bu kapsamda çalıştırdıkları özürlülerin sigorta işveren payının tamamının prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanarak hazine tarafından ödenmesidir. İkincisi ise kota kapsamına girmeyen veya %3'ten fazla özürlü istihdam eden işletmelerin fazdan çalıştırdıkları her özürlü için sigorta işveren payının %50'sinin prime esas kazanç üzerinden hesaplanarak hazine tarafından karşılanması ile gerçekleşir (Kuzgun, 2010, 3).

Kuzgun; özürlülere yönelik istihdam politikalarındaki bu değişimin nedenlerini içsel ve dışsal olarak iki gruba ayırır. Ona göre dışsal nedenlerin başında küreselleşme ve bunun Türkiye işgücü piyasasına esneklik olarak yansıması gelmektedir. İş gücü maliyetinin üretim maliyetini dolayısıyla firmanın iç ve dış pazardaki rekabet gücünü belirleyen bir faktör olması bahsettiğimiz değişimin en temel belirleyicisidir. Diğer taraftan AB'ye uyum süreci de 4857 Sayılı İş Kanunu çerçevesine özürlülere yönelik istihdamın yeniden gözden geçirilmesinde etkili olmuştur. (Kuzgun,2010,3) AB adaylık sürecinde özürlü istihdamında yapılanları dikkatle takip etmekte ve konuyla ilgili politikalarda önemli bir yönlendirici rolü üstlenmektedir. 2010 AB ilerleme raporunun istihdam ve sosyal politika başlıklı 19. faslında “özürlü kişilerin kamu ve özel sektörde istihdam edilebilirliğinin yükseltilmesine yönelik daha fazla çaba harcanması gerektiği belirtilmektedir. Aynı raporda özürlülerin hakları ile ilgili BM konvansiyonu uygulamalarının izlenmesine yönelik ulusal bir mekanizmanın olmayışı eleştirilmektedir (Türkiye ilerleme Raporu, 2010).

Türkiye ILO'nun 159 sayılı “engellilerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı” sözleşmesini imzalayarak özürlülerin mesleki eğitimi konusunda belli yükümlülükleri kabul etmiştir. AB uyum sürecinin ve BM engelli haklarına ilişkin

sözleşmenin bir gereği olarak da hem genel hem mesleki eğitimde özürllüler için eğitimde fırsat eşitliğini kabul eden yasal düzenlemeler yapmaktadır.

Türkiye özürllülere yönelik erişebilirlik konusunda da yeni politikalar izlemeye başlamıştır. Erişebilirlik Türk mevzuatına 1997 yılında 3194 sayılı imar kanununda 572 sayılı kanun hükmünde kararname ile yapılan değişiklik sonucu girmiştir. Bu değişiklikte birlikte yapılmış ve yapılacak altyapı alanlarında ve yapılarda erişebilirlik ilkelerinin, yapılı çevreyle ilgili planlama, projelendirme, uygulama, ruhsatlandırma ve denetleme gibi görev ve sorumlulukları olan ilgili kurum ve kuruluşlarca uygulanması hüküm altına alınmıştır (OZİDA, 2010). 5378 sayılı özürllüler kanunun ile de bu konunun ve yasal dayanağı sağlamlaştırılmıştır.

Özürllüler için yaşamsal öneme sahip hizmetlerden biri de bakımdır. Özürllüler kanunda özürllülüğün tanımı yapılırken bakım hizmetlerine duyulan ihtiyaca atıf yapılması bu hizmetlerin önemini göstermektedir. Bilindiği gibi, bakım hizmetleri, evde bakım veya kurum bakımı modelleriyle sunulabilir. Bakım hizmetlerinin bu amaçla özel olarak hazırlanmış bir kurumda sağlanması biçiminde tanımlanabilecek kurum bakımı, çoğu zaman yararlanıcıları pasif alıcılar haline getirdiği için, yüksek maliyeti nedeniyle, insanları alışkın olduğu çevreden, ailesinden ayırdığı böylece sosyal bir izolasyona neden olduğu için vb. birçok açıdan günümüzde eleştirilmekte ve ancak evde bakım verilmesinin çok güç olduğu özel durumlarda tercih edilmektedir (Şişman, 2011, 177). Bu nedenle 5378 sayılı özürllüler Kanunda “öncelikle kişinin sosyal ve fiziksel çevresinden ayrılmaksızın hizmetin sunulması esas alınır” denmektedir.

Yaşlıları da içine alacak şekilde çocuk ve özürllüleri de içine alan en kapsamlı düzenleme 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHCEK) kanunudur. 27. 05. 1983 tarihli SHCEK kanunu, özellikle dezavantajlı konumda bulunan toplumsal kesimlerin korunması ve bakımını üstlenmiştir.

1983 tarihli ve 2828 sayılı SHCEK Kanununda “sosyal hizmetler” su şekilde tanımlanmaktadır. “Sosyal Hizmetler” kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının

iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” olarak tanımlanır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun temel hizmet faaliyetleri arasında yaşlı, özürlü, çocuk bakımı ve korunması ile diğer muhtaç insanlara hizmet götürülmesi yer almaktadır. Bu faaliyetler Merkezde bir Genel Müdürlük ile taşra teşkilatlarındaki İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ve bağlı kuruluşları aracılığıyla yapılmaktadır.

“SHCEK yardıma ve bakıma muhtaç bir diğer ifadeyle korunmaya muhtaç aile, çocuk, genc, özürlü, yaşlı, kadın ve diğer muhtaç insanlara sosyal hizmetler götürmektedir. Kurum bağlı Genel Müdürlük ve illerdeki kolları olan Sosyal Hizmetler İl müdürlükleri yoluyla kanunla belirtilen görevler çerçevesinde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında, korunmaya muhtaç çocuk hizmetleri; huzur evlerinde yaşlı hizmetleri; kreş ve gündüzlü bakım evlerinde, gündüzlü çocuk bakım hizmetleri; rehabilitasyon merkezlerinde, sakat ve felçlilerin rehabilitasyon hizmetleri ile muhtaç durumdaki kişilere götürülecek olan kamusal yardım hizmetleri alanlarında faaliyet göstermektedir” (SHCEK, 2014).

SHCEK kanunuyla dağınık olan sosyal hizmet kurum ve kuruluşları, faaliyet alanı olarak aile, çocuk, yaşlı ve özürlü koruma ve bakımı, tek bir merkezde toplanmasını sağlamıştır. Bu sayede yaşlı, çocuk ve özürlü bakımı yasal olarak SHCEK kurumunda toplanmış olmaktadır. Ayrıca, bugün itibariyle, SHCEK denetiminde özel huzurevleri ve özürlü rehabilitasyon merkezleri de hizmet vermektedirler. Ayrıca SHCEK, zaman içerisinde genişleyen faaliyetlerinden dolayı kurum çeşitliliği de yaşamıştır. Örneğin, Aile Danışma Merkezleri, Toplum Merkezleri, Çocuk ve Gençlik Merkezleri vb kuruluşlar da hizmet vermeye başlamışlardır. Yeni kurulan bu kuruluşlar kişi ve gruplara “koruyucu ve önleyici” faaliyetler doğrultusunda hizmetler vermektedirler.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHCEK), yeniden yapılanma çalışmaları doğrultusunda gelişmiş ülkeler düzeyinde hizmet verebilmek amacıyla, 2009 yılında 5 pilot ilde (Ankara, Kocaeli, Bursa, Samsun, Malatya) başlattığı yeni bir projeye, gelişmiş ve çağdaş hizmet modeliyle toplumun karşısına çıkmayı planlamaktadır. Toplam Kalite Yönetimi adı altında başlatılan bu yeni hizmet modeli 2009 yılında 5 pilot ilde başarıyla uygulanmış, 2011 yılı sonu itibariyle de tüm Türkiye’de bu hizmet modelinin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Yeni hizmet modeli şöyle tanımlanmaktadır.

“Toplam Kalite Yönetimi (TKY), tüm organizasyon süreçlerinin sürekli geliştirilmesi, iyileştirilmesi çalışan, müşteri ve hizmet alanların memnuniyeti (bağlılığının) sağlanmasına yönelik çağdas, katılımcı bir yönetim anlayışıdır. Mal ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, müşteri ve hizmet alanın tatmininin artması, kaynak israfının azalması, verimliliğin artması, süreç içi işlem sayısının azalması kurum ve çalışan ilişkilerinin düzeltilmesi. Yukarıda sayılan yararların dışında TKY ile kurumun kendini geliştirmesi, geleceğe hazırlanabilmesi daha da kolaylaşmaktadır” (SHCEK, 2014).

Son dönemde Türkiye’de özürlülere yönelik sosyal harcamalarda bir artış gözlemlenmektedir. Bu artışın kaynağı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’in sosyal yardım kapsamına giren harcamalarıdır. Evde bakım politikasına geçişle birlikte özürlü ailelerine ödenen bakım paraları bu harcamalar içindeki en önemli kalemdir (Nurhan vd., 2010, 3). Özürlülere yönelik sosyal harcamalardaki artış ilk bakışta dünyadaki neoliberal uygulamalarla çelişkili gözükmemektedir. Ancak konu derinlemesine incelendiğinde bu alanın da neoliberal uygulamalardan etkilenmekten kurtulamadığı görülecektir. Özürlülere yönelik sosyal harcamalar artarken özürlülüğün sınıflandırmasını düzenleyen yönetmeliklerde değişiklik yapılması sureti ile haklardan yararlanma kapsamında bulunan çoğu insan kapsam dışı kalmıştır. Yönetmelik değişikliği öncesi özürlü sayılan ve vergi indirimi, emeklilik, özel eğitim gibi birçok haktan yararlanabilen insanlar yönetmelik değişikliği ile özürlü sayılmayarak haklarını kaybetmişlerdir. Gelir idaresi başkanlığı 2009 yılı verilerine göre 115 bin kişi %40 barajının altında kalarak haklarından yararlanamaz duruma gelmiştir (Gürsoy, 2011). Ayrıca yeni yönetmelik eski yönetmelik ölçüleriyle ağır özürlü sayılarak evde bakım parası alan birçok özürlüyü ağır özürlü statüsünden çıkararak yardımları kesmiştir. Bu durum bakım politikasındaki değişimleri çoğu insan için anlamsız kılmaktadır. Özürlülük ölçüm yöntemi değiştirilirken hak baremlerinin aynı kalması durumlarında hiçbir olumlu değişiklik olmayan ve yaşamlarını aynı dezavantajlarla sürdüren insanların devlet nezdinde hiçbir hakka sahip olmaması sonucunu doğurmuştur. Böylece tezat gibi görünen bir şekilde devlet özürlülere yönelik kamu harcamalarını artırmasına rağmen özürlülerle ilgili koruma yükümlülüklerini azaltmıştır.

Türkiye’de günümüze kadar tutarlı politikaların önerilemediği, ihmal edilmiş bir alan olarak göze çarpan özürlü istihdamında, küreselleşmenin yarattığı değişimlerden ve AB ‘nin konuya olan yakın ilgisinden kaynaklansa dahi bir yeniden

gözden geçirme sürecinin yaşanmakta olması önemli bir gelişmedir. Ancak bu gelişmenin henüz hissedilir bir değişim yaratamamış olduğunu da belirtmek gerekir. Özel sektörü teşvik etmeye odaklanan yeni politikalarla özürlü istihdamında kısmi bir iyileştirmenin sağlandığı görülmektedir. Fakat kamuda özürlü kadrolarının önemli bir kısmının boş oluşu bu iyileşmenin hissedilir boyutlara varmasını engellemektedir. Devlet Personel Başkanlığı Ağustos 2011 verileri dikkate alındığında kamu kurumlarında yüzde 3 oranına göre çalıştırılması gereken özürlü personel sayısı 44 Bin 189'dur. Fakat 4 Bin 232'si kadın 16 Bin 597'si erkek olmak üzere sadece 20 Bin 829 özürlü insanımız kamuda memur olarak istihdam ediliyor. Buradan devletin çalıştırması gereken toplam özürlü personelin sadece yüzde 47'sini çalıştırmakta olduğu sonucu çıkıyor. Bu nedenle kamunun özürlü istihdamı konusunda göstereceği duyarlılık çok önemlidir. Sorunun çözümüne yönelik olarak özürlü memur alımı için ayrı bir merkezi sınav düzenlenmesi kararı alınmıştır. İlk sınav 29 Nisan 2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Son on yıllık süreçte, engelli haklarının geliştirilmesi amacıyla önemli düzenlemeler yapılmış ve engellilere yönelik hizmetler için devletin ayırdığı kaynak miktarı önemli ölçüde artırılmıştır. 2005 yılında, "Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Böylece, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, engellilerin ve engelliliğin her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve engellilerin karar mekanizmalarına katılımı amaçlanmış ve engellilerin hakları daha görünür kılınmıştır. 2008 yılında ise engelli kişilerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını öngören ve taraf devletlere, engellilere karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve onların yaşam standartlarını yükseltmek gibi yükümlülükler getiren "BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme" onaylanmıştır (Sessiz Devrim, 2013, 139).

Engelli istihdamını geliştirici tedbir ve teşvikler uygulamaya konulmuştur. Engellilerin devlet memurluğuna alınmalarına ilişkin sınavların kamu kurum ve kuruluşlarınca ayrı ayrı yapılması yerine, 2011 yılında yapılan yasal değişiklikle, engelliler için ayrı ve merkezi bir sınav yapılması öngörülmüştür. 2012 sınav sonuçlarına göre, 2174 ortaöğretim mezunu, 1093 ön lisans mezunu, 999 lisans mezunu uygun kadrolara yerleştirilmiştir. 2013 sınavında ise, 3378 ortaöğretim

mezunu, 1348 ön lisans mezunu ve 614 lisans mezunu memuriyete girmeye hak kazanmıştır. Ayrıca 2012 yılında 988, 2013 yılında ise 591 engelli, memur kadrolarına kura ile yerleştirilmiştir. Böylece 2002 yılı sonu itibariyle kontenjan kapsamında çalışan engelli memur sayısı 5.777 iken, bu sayı 2013 yılı Mart itibariyle 27.443'e ulaşmıştır. Son iki yılda ise 11.000'i aşkın engelli, memur olarak istihdam edilmiştir. Bu sayı, sadece son iki yılda yapılan yerleştirmenin, toplam memur istihdamının %40'ını oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışamayacak durumda olan ya da iş bulamayan engellilere bağlanan aylıklar yüzde 300'e varan miktarlarda artırılarak anlamlı bir tutara ulaşmış, aylık bağlananların kapsamı genişletilmiştir. Engelli memurlar gece nöbeti ve vardiyasından muaf tutulmuş, bu kişilerin mesai ve dinlenme sürelerinin farklı belirlenebilmesine imkân sağlanmıştır. Kendi namına çalışan engellilere isteğe bağlı erken emeklilik hakkı verilmiş, bakıma muhtaç engelli çocuğu olan annelere erken emeklilik imkânı tanınmıştır.

Ayrıca muhtaç kişilerden; 65 yaşını doldurmuş yaşlılara, 18 yaşından büyük engellilere, kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış engelli yakını bulunan kimselere (engelli yakınına fiilen bakmak şartı ile) ve sosyal güvenlik mevzuatına tabi olarak çalışmayanlara aylık bağlanması imkânı getirilmiştir. Bu çerçevede, 2012 yılı sonu itibariyle 1.228.355 kişiye aylık bağlanmış ve bahse konu yıl içinde yapılan ödeme toplamı 2.911.191.180 TL'ye ulaşmıştır.

İlk defa, bakıma muhtaç tüm engelliler bakım hizmeti kapsamına alınmış, engellilere evde veya özel bakım merkezlerinde sunulan bakım hizmetinin ücretlerinin ödenmesi sağlanmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm engelli bireylerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden ücretsiz yararlanması temin edilmiştir. 2006 yılında 83.000 engelli öğrenci bu hizmetten faydalanırken, bu sayı 2012 yılı sonu itibariyle 256.000'i bulmuştur. Bu hizmet için aktarılan kaynak, 2006 yılı için 263 milyon TL iken, 2012 yılı için 1 milyar 263 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (Sessiz Devrim, 2013, 140).

Evde bakım hizmetinden yararlanan engelli sayısı 2012 yılı sonu itibari ile 398.335 kişi olup bu rakam 2013 yılı Şubat ayında 408.165'e yükselmiştir. 2012 yılı sonu itibariyle bu hizmet için 2 milyar 944 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.

2012 yılı içerisinde engellilere bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunan 97 resmi yatılı merkezde 5112, gündüzlü 7 merkezde 460 engelliye hizmet verilmiştir. 2012 yılı sonu itibariyle engellilere bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunan 148 özel bakım merkezinde 9.328 engellinin bakım ücreti devlet tarafından karşılanmış olup, bu hizmet için 137 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır. 2002 yılında otuz engelliye bir bakım elemanı düşerken, şimdi altı engelliye bir bakım elemanı düşmektedir.

2002 yılında engelli öğrencilerimize yönelik okul sayısı 308 iken, bu sayı 2012 yılı sonu itibariyle 814'e ulaşmıştır. Bu okullarda ders veren öğretmen sayısı ise 2.834'ten, 7.607'ye yükselmiştir. Engellilere yönelik özel eğitim kurumlarında, özel eğitim sınıflarında ve kaynaştırma eğitiminde öğrenim gören öğrenci sayısı toplamda 53 binden 220 bine yükselmiştir (bu okullar MEB'e bağlı kamu okullarıdır). Eğitim gören engelli çocukların ulaşımı için ücretsiz servisler tahsis edilmiştir. Taşımalı Eğitim Projesi kapsamında okullara taşınan engelli öğrencilerin sayısı, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 46.095'i bulmuştur.

Engellilerin toplumsal hayata katılımı önündeki engelleri kaldırmak üzere; kamuya açık her türlü yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile binaların ve belediyelerin sundukları ya da denetledikleri şehir içi toplu taşıma hizmetlerinin, engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Konutlarda engellilere yönelik fiziki düzenlemeler için kolaylıklar getirilmiştir. Engellilere karşı yapılan ayrımcı uygulamalar için cezai yaptırımlar getirilmiştir.

Engelli vatandaşlarımıza yönelik tüm sosyal yardım ve destek uygulamalarına ilişkin olarak, 2012 yılı sonu itibariyle kullanılan kaynak miktarı 7,27 milyar TL'ye ulaşmış ve bu kapsamda kullanılan kamu kaynağının GSYH'ye oranı da %0,51'e yükselmiştir (Sessiz Devrim, 2013, 141).

2.4. Eğitime Yönelik Sosyal Politikalar

Bu bölümde eğitime yönelik sosyal politikanın tanımı, tarihi ve kapsamı oluşturacaktır. Ayrıca eğitime yönelik sosyal politika türleri ve dünyadan eğitime yönelik sosyal politika örneklerine değinilecektir.

Eğitim yönünden bugün en çok gereksinim duyulan konu kararlı bir eğitim politikasıdır. Eğitim sosyal devlet olabilmenin temel taşlarından bir tanesini oluşturur. Eğitim politikası kavram olarak eğitime ait işler anlamına gelir. Eğitimde yapılması gerekenlerin ilkeler bağlamında belirgin bir hale getirilmesidir. Bir devletin eğitim politikası ekonomik alandaki hedeflerine ve çağdaş ekonominin ana özelliklerine göre yapılandırılmalıdır.

Eğitime yönelik sosyal politika kavramı için, sosyal devletin bir unsuru olarak eğitimin yaygınlaşması ve tüm öğrencilerin sınıfsal ayrımlar yapılmaksızın devletin sunduğu imkânlardan sosyal eşitlik ve sosyal adalet kavramı içinde yararlanmasıdır.

Ulusal ve uluslararası yasa ve beyannamelerde herkesin eğitim hakkı olduğu ve herkese öğrenim yolunun yetenek ve başarıları ölçüsünde açık tutulması sosyal devletin bir unsurudur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin (1948) 26. maddesinde “*Her insanın eğitim görme hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evresinde böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yükseköğrenim herkese, yeteneklerinin ve başarılarının elverdiği ölçüde tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır. Bütün uluslar ırk ve dinler arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletler' in barısın korunması yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Anne ve babalar, çocuklarına verilecek eğitimin türünü seçmek hakkına sahiptirler*” denilmektedir. Bu ifadeyle sosyal eşitlik kavramının altı çizilmiştir.

Tarihsel sürece bakıldığında eşitlik ilkesinin hukuk kuralları içinde yer almasının modern dönemin ürünü olduğu görülür. Nitekim eşitlik ilkesi hukuk alanında ilk kez 18. yüzyıl sonunda Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları bildirgesinin 1. Maddesinde “insanlar haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar” şeklinde kabul edilmiştir (Karan, 2009, 2-3).

Sanayi devrimi ile birlikte eğitim politikalarının belirginleşmesi ve sanayileşmenin ihtiyacı olan işgücünün temel eğitim programları 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Tan, 1988, 248).

2003-2013 yılları arasında eğitimde uygulanan politikaların sadece devletten değil geçmişten gelen muhafazakâr anlayışının barındırdığı hayırseverlikle de örtüşmesinin sağlanması gerektiği fikri ortaya çıkmaktadır. Ak Parti Hükümetleri döneminde sosyal politika kavramının içerisine “sosyal devletle sosyal milleti bir araya getirme düşüncesi” oluşturmaktadır. Özellikle bu dönemde eğitime ilişkin birçok politika ve proje bu kapsamda oluşturulmuştur. Okul sayılarının ve dersliklerin ve okullarda sosyal aktivite alanlarının yapılmasında hayırseverlerin bulundukları bağışlar büyük rol oynamaktadır.

Sosyal devletin bir unsuru olarak eğitimin yaygınlaşması ve tüm vatandaşların eğitim sürecine dâhil edilmesi, derslik sayısının önceki dönemlere göre iki kat arttırılması, öğrencilere ücretsiz ders kitaplarının dağıtımı, taşınmalı eğitimde ayrılan payın arttırılması, dezavantajlı gruplara büyük oranda destek verilmesi, dersliklerin akıllı sistemlere ve bilişim teknolojileriyle donatılması ve genel olarak eğitimde bölgesel farklılıkların giderilmeye çalışılması son on yılda eğitime ilişkin sosyal politikalar adına önemli politikalarlardır.

Son on yıllık süreç içerisinde eğitime ilişkin sosyal politikalar alanında oldukça önemli adımlar atılmıştır. Sosyal eşitlik ve sosyal adaleti eğitimde sağlayabilmek adına birçok eğitime ilişkin projeler ve politikalar uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 2003-2013 YILLARI ARASINDA UYGULANAN EĞİTİME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR

Bu bölümde 2003-2013 yılları arasında eğitimde uygulanan sosyal politikaların neler olduğu ve sosyal devlet anlayışı içinde imkân eşitliği, sosyal eşitlik ve sosyal adalet kavramları için de uygulanabilirliği ve devamlılığı tek tek incelenmiştir.

Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında uygulanan sosyal politikalardan ücretsiz kitap dağıtımı, taşınalı eğitim, engellilerin eğitime ilişkin sosyal politikalar, cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik sosyal politikalar, nakdi yardımlar, derslik ve okul yapımı, üniversite harçlarının kaldırılması, sosyal politikaların etkililiğini arttırmak amacıyla kurumsal kapasitenin geliştirilmesi alt politika başlıklarında kalkınma planları, şura kararları, hükümet programları, bütçe konuşmaları, mevzuattaki durumları incelenmiştir.

4.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı

Eğitimde sosyal eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla yapılan politikalardan biride ücretsiz ders kitaplarının dağıtımıdır. Bu politikayla bölgesel ve sosyo-ekonomik seviyeleri farklılık gösteren öğrenciler arasında sosyal devlet unsuru içinde eşitsizlik giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan projeler ve bu politikayla ilgili ödenekler mevzuatlar bazında aşağıda incelenmiştir.

Ders kitaplarının ücretsiz olarak temini ile ilgili olarak 58. ve 59. hükümet programlarında bir bilgiye rastlanamamıştır. 61. hükümet programına baktığımızda karşımıza “Cumhuriyet tarihimizde ilk defa iktidarımız döneminde, ilköğretim ve ortaöğretimde her çocuğumuza ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulaması başlatılmıştır” (TBMM, 2011) bilgisi çıkmaktadır.

Ders kitaplarının ücretsiz olarak temini ile ilgili olarak 8. ve 9. kalkınma programlarında herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

17 ve 18. Milli Eğitim Şura kararları incelendiğinde ders kitaplarının ücretsiz olarak temini ile ilgili herhangi bir veriye rastlanamamıştır.

Fakat 18.Milli Eğitim Şura Kararında öğrencilerin kitap taşıma yükünün azaltılması amacıyla; e-kitap, fasikül, kopartılabilir sayfalı kitap, her kitaba MEB'in internet sayfasından ulaşılabilmesi vb. uygulamalar yapılmalıdır ifadesi yer almaktadır.

2013 yılı bütçe sunuşunda geçen "Eğitimde uygulanan sosyal politikalara yönelik olarak yürütülen projelerden" bir diğeri de "Ücretsiz Ders Kitabı Temini Projesidir." Bu proje kapsamında "2003 yılında ilköğretimde 81.834.281 adet kitap dağıtılmış, bu kitaplar için 157.523.013 TL ödeme yapılmıştır. İlk kez 2006 yılında ortaöğretim öğrencileri de kapsama alınarak, 142.307.609 adet kitap dağıtılmış ve bu kitaplar için 267.583.942 TL ödenmiştir (Maliye Bakanlığı, 2012)." ifadesi ders kitaplarının ücretsiz temini konusunda değinmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatı'nın 2001/62 sayılı genelgesinde geçen *"Bilindiği üzere Bakanlığımız baskısı ders kitapları, kırsal kesim ve dar gelirli ailelerin ilköğretimdeki çocuklarına ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.Bu amaçla, 2000-2001 öğretim yılında 3.913.442 adet ders kitabının ücretsiz dağıtımı yapılmıştır. 2001-2002 öğretim yılında da Bakanlık Makamının İLGİ (a) onayı ile 1.631.375 adet ders kitabının dağıtımı planlanmıştır. Söz konusu ders kitaplarının öğrencilere dağıtımına ilişkin organizasyon ve esasları ile 2001-2002 öğretim yılında yapılacak, dağıtım işlemlerinin sağlıklı ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için İl Milli Eğitim Müdürlüklerinde İLGİ (b) Genelge ile kurulmuş olan "Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım ve Koordinasyon Komisyonu" faaliyetlerini sürdürecektir."* ifadeleri ders kitaplarının ücretsiz temini konusunda değinmektedir (MEB, 2014).

Tablo 4.5 Yıllar İtibarıyla Ücretsiz Kitap Dağıtımı (29.11.2013)

Yıllar	İlköğretim		Orta Öğretim		Toplam Kitap Adedi	Toplam Ödeme TL
	Kitap Adedi	Ödeme	Kitap Adedi	Ödeme		
2003	81.834.281	157.523.013			81.834.281	157.523.013
2004	83.858.320	154.442.289			83.858.320	154.442.289
2005	106.510.090	174.997.782			106.510.090	174.997.782
2006	104.892.620	180.041.463	37.414.989	87.542.479	142.307.609	267.583.942
2007	122.070.013	201.898.666	35.062.367	66.292.656	157.132.380	268.282.322
2008	128.233.848	211.128.104	39.341.906	72.570.757	167.575.754	283.698.861
2009	129.004.189	186.466.684	58.428.930	99.542.475	187.433.119	286.009.159
2010	133.472.874	210.161.602	63.121.837	115.085.003	196.594.711	325.246.605
2011	129,3643298	226.656.047	85.993.271	149.477.788	215.357.569	376.133.835
2012	142.774.875	213.143.528	62.625.912	111.901.589	205.650.716	325.045.117
2013	133.586.334	204.389.156	76.167.232	125.564.566	209.753.566	329.953.722
Toplm	1.295.851.671	2.120.939.334	458.156.444	872.977.313	1.754.008.115	2.948.916.647

Kaynak: MEB,2014.

Yukarıdaki tabloda 2003 ile 2013 yılları arasındaki ücretsiz kitap dağıtımının ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki verileri bulunmaktadır. Orta öğretim kademesinde ücretsiz kitap dağıtımının 2005 yılından itibaren başladığını görmekteyiz. Her geçen yıl belli bir oranda hem ortaöğretim hem de ilköğretimde ücretsiz kitap dağılımının arttığı görülmektedir.

2014 bütçe sunuşunda geçen, Bakanlık tarafından ilköğretim öğrencilerine ücretsiz olarak dağıtılacak ders kitapları için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan 2014 yılı için 125milyon TL, ortaöğretim öğrencilerinin ücretsiz ders kitabı için Bakanlık bütçesine 187milyon 208 bin TL kaynak tahsis edilmiştir.

4.2. Taşımalı Eğitim

Eğitimde sosyal eşitlik ve sosyal adalet için okula uzak bölgelerdeki ve ekonomik yetersizlikleri olan öğrencilerin eğitimden yararlanması için farklı uzaklıktaki çocukların merkez okullara taşınması eğitimde imkân eşitliğini sağlamak adına önemlidir. Bu politika için devletimizin yaptığı harcamalar ve projeler mevzuatlar içerisinde aşağıda sıralanmıştır.

2010-2011 eğitim öğretim yılı için ilk defa 9. sınıflar için taşımalı ortaöğretim uygulaması, 2011-2012 eğitim öğretim yılında 9. ve 10. sınıf öğrencilerine yönelik

olarak yürütülmüş, uygulamada ilköğretim okullarından mezun olup çeşitli nedenlerle ortaöğretime erişmede sorunlar yaşayan öğrencilerin okullara erişimleri sağlanarak, öğle yemeği verilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2014).

58, 59, 60 ve 61. hükümet programları incelendiğinde taşınmalı eğitim ile ilgili bir veriye rastlanılmamıştır.

8. beş yıllık kalkınma planının 568. maddesindeki ‘Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Mesleki Teknik Okulların yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir. Koşulların elverdiği yerlerde taşınmalı eğitim yaygınlaştırılacaktır. (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2001)’ ifadesi taşınmalı eğitime vurgu yapmaktadır.

18. Milli Eğitim Şura kararlarında yer alan ‘Ortaöğretim kurumu bulunmayan yerleşim birimlerindeki öğrenciler taşınmalı ilköğretim uygulaması ile koordineli bir biçimde ortaöğretim kurumlarına taşınmalı, bu öğrencilere öğle yemeği verilmeli, yerel yönetimler öğrencilerin taşınması konusunda destek vermeli ve bu hususlar ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır (MEB,2010).’ ifadesi taşınmalı eğitim konusuna değinmiştir.

2013 yılı bütçe sunuşunda geçen “Öğrencileri nitelikli bir eğitim öğretim hizmetine kavuşturmak amacıyla taşınan öğrenci sayısı 1997-1998 eğitim öğretim yılında 281.833 iken, 2012-2013 eğitim öğretim yılında 810.048’e yükseltilmiştir. İlköğretim öğrencilerinin eğitim öğretim hakkından eşit şekilde yararlanabilmesi ve eğitime erişim imkânlarının artırılmasına yönelik olarak uygulanmakta olan taşınmalı ilköğretim uygulaması devam etmekte olup, 2012-2013 eğitim öğretim yılında 80 il ve 891 ilçedeki ilkokul ve ortaokul öğrencileri taşınarak öğle yemeği hizmetinden yararlanmışlardır. Taşınmalı eğitim faaliyetlerinin devamlılığının sağlanması amacıyla 2013 yılı bütçemizde 600 milyon TL ödenek öngörülmüştür. Taşınmalı ilköğretim uygulaması kapsamındaki öğrencilere öğle yemeği verilmekte olup, giderleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan karşılanmaktadır. Bu amaçla 2013 yılı bütçesinde 260 milyon TL kaynak tahsisi yapılmıştır (Maliye Bakanlığı, 2012).” ifadesi taşınmalı eğitim konusuna vurgu yapmıştır.

Taşınalı ortaöğretim uygulaması 2010 yılında başlamış olup 2011-2012 eğitim öğretim yılında 9. sınıf öğrencilerinin yanı sıra 10. sınıf öğrencileri de uygulama kapsamına alınmıştır.

2011-2012 eğitim ve öğretim yılında 78 ilde 71.291 kız,88.513 erkek öğrenci olmak üzere toplam 159.804 ortaöğretim öğrenci taşınalı eğitim uygulamasından yararlanmıştır.

Zorunlu eğitim süresinin 8 yıldan 12 yıla çıkarılması nedeniyle,2012-2013 eğitim öğretim yılında taşınalı ortaöğretim uygulaması kapsamına 11ve 12'nci sınıflarda dahil edilmiş olup bu doğrultuda 172.111 kız öğrenci ve 205.529 erkek öğrenci olmak üzere, toplam 377.640 öğrenci taşınmış ve 300.557 öğrenci yemek hizmetlerinden yararlanmıştır.

Taşınalı ortaöğretim uygulamasına ilişkin olarak 2014 yılı bütçesine 680 milyon TL kaynak tahsisi yapılmıştır.

Taşınalı ilköğretim ve ortaöğretim uygulaması kapsamındaki öğrencilere öğle yemeği verilmekte olup giderleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik fonundan karşılanmaktadır. Bu amaçla 2014 yılı bütçesinde 430milyon kaynak tahsisi yapılmıştır” diye ifade edilmiştir.

Tablo 4.6 Yıllar İtibarıyla Taşınalı İlköğretim Gerçekleşmeleri

Eğitim Öğretim Yılı	Taşınan Merkez Okul Sayısı	Taşınan Okul ve Yerleşim Yeri Sayısı	Taşınan Öğrenci Sayısı
1997-1998	4,803	18,213	281,833
1998-1999	5,697	27,081	521,218
1999-2000	5,633	27,994	635,041
2000-2001	5,249	25,967	607,918
2001-2002	5,373	27,665	636,508
2002-2003	5,424	28,044	661,757
2003-2004	5,634	28,493	642,133
2004-2005	5,651	29,245	669,487
2005-2006	5,742	30,383	667,537
2006-2007	5,845	31,08	694,628
2007-2008	6,164	31,874	692,369
2008-2009	5,856	34,581	685,978
2009-2010	5,765	32,523	668,338
2010-2011	5,855	36,222	687,508
2011-2012	5,968	37,706	742,924
2012-2013	7,049	46,103	812,26
2013-2014	10,976	67,239	817,332

Kaynak: MEB, 2014, 12.

Yukarıdaki tabloda 1997 ile 2014 yılları arsındaki taşınmalı ilköğretim gerçekleştirmelerini vermektedir. Bu tabloya bakıldığında 2000 yılında taşınan öğrenci sayısının okul sayısı ve yerleşim sayısı miktarında fazla bir değişme olmazken öğrenci sayısı büyük bir artış göstermiştir. 2000 yılından 2014 yılına kadar istikrarlı bir artış göstermiştir.

Milli Eğitim Mevzuatında yer alan “**(Değişik:RG-16/10/2009-27378)** Okulun fiziki durumuna göre taşınmalı ilköğretim kapsamında okuluna alabileceği öğrenci sayısını sınıflara göre tespit ederek şubat ayının ikinci haftasında millî eğitim müdürlüğüne bildirmek.

(Değişik:RG-16/10/2009-27378) Taşınan öğrencilerin öğle yemeklerini düzenli şekilde yiyebilmeleri için gerekli tedbirleri almak, yüklenicinin sözleşme hükümlerine uyup uymadığını günlük olarak kontrol etmek ve giderilemeyen aksaklıkları rapor hâlinde millî eğitim müdürlüğüne bildirmek.

(Ek:RG-16/10/2009-27378) Taşınmalı ilköğretim uygulaması kapsamında taşınan öğrencilere öğle yemeği verilir. Yemekler, yürürlükteki ihale mevzuatı hükümlerine göre satın alınır. Yemek hizmetlerinin yürütülmesinde 15.08.1983 tarihli ve 83/6950 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Pansiyonları Yönetmeliği hükümleri uygulanır. Yemeklerin hazırlanmasında ve sunulmasında besin değerinin korunmasına ve sağlığa uygunluğuna gerekli özen gösterilir (MEB, 2014).” ifadesi taşınmalı eğitim politikasına değinmektedir.

4.3. Engellilerin Eğitime İlişkin Sosyal Politikalar

2003-2013 yılları arasında eğitime ilişkin sosyal politikalardan biride dezavantajlı gruplardan bir tanesi olan engellilere yönelik yapılan sosyal devlet ve sosyal eşitlik anlayışı çerçevesinde özel eğitim ve engellilere ait bazı düzenlemelere yer verilmektedir. Bunlar mevzuat bazında aşağıda sıralanmıştır.

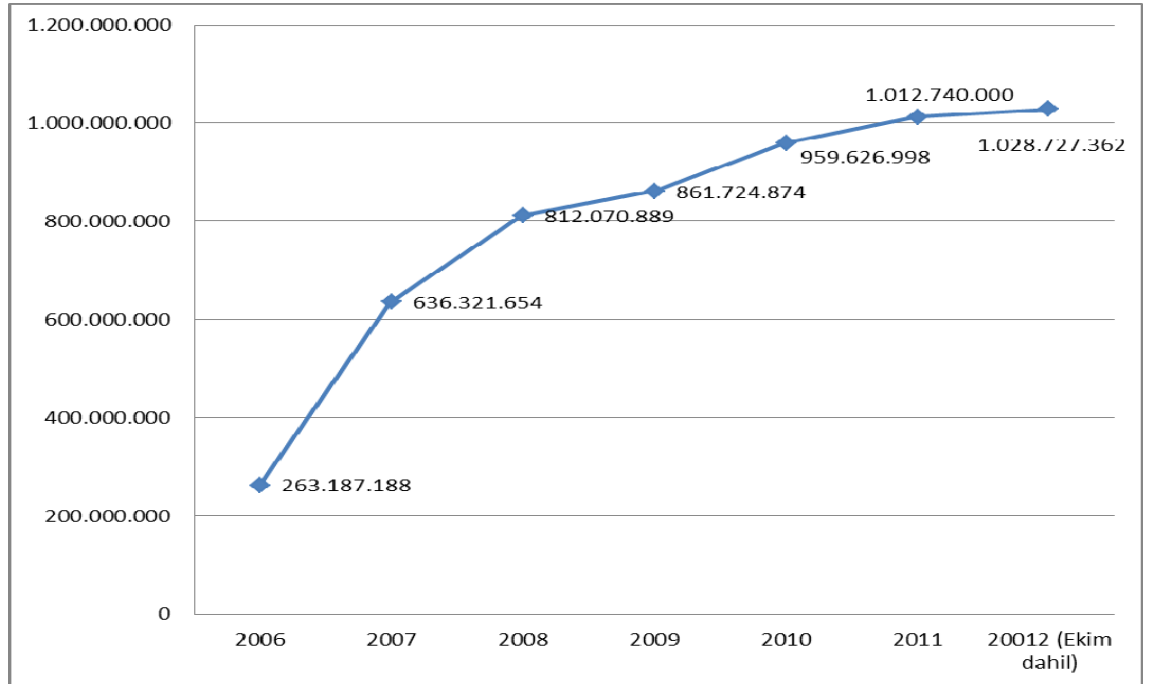
61.hükümet programında yer alan “Engellilerin eğitime ve rehabilitasyonuna harcanan kaynağı 2002 yılı seviyesine göre 16 kat artırarak 2011 bütçesinde 3,2 milyar TL'ye çıkardık. Eğitim gören engelli sayısını ise tam 10 kat

artırdık (<http://siyaset.milliyet.com.tr>).” ifadesi engellilerin eğitimi ve rehabilitasyonu için atılan adımları işaret etmektedir.

8. beş yıllık kalkınma planının 824. maddesinde yer alan “Çocuk yetiştirme, yaşlı ve engelli üyelerin bakımı konularında aile eğitilerek desteklenecek, aile ile ilgili kurumlar arasında eşgüdüm sağlanacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2001).” ifadesi engellilerin eğitimi ve rehabilitasyonu ile ilgilidir.

18. Milli Eğitim Şura kararlarındaki “Her ilde engelli öğrencilere yönelik ihtiyaca göre eğitim verecek okullar yaygınlaştırılmalı, öğrencilerin okullara erişimini kolaylaştıracak önlemler alınmalı, taşınmalı sistem bunlara da uygulanmalı ve öğle yemekleri okulda verilmelidir (MEB, 2010).” ibaresi engellilerin eğitimi ve rehabilitasyonu için atılan adımları işaret etmektedir.

2013 yılı bütçe sunuşundaki Sosyal hizmetler ve sosyal yardım harcamaları için 2013 yılı bütçesinde yüzde 25,1’lik artışla 26,4 milyar TL kaynak ayırdık. Engellilerimiz için eğitim desteği, taşıma, evde ve kuruluştaki bakım kapsamında 2013 yılı bütçesinde yüzde 26’lık artışla 5,3 milyar TL ödenek öngördük.” ifadeleri engellilerin eğitimi ve rehabilitasyonu konusuna yapılan yatırımlara değinmektedir.

Şekil 3.1. Engellilere Eğitim Yardımı

Kaynak: MEB, 2013.

2014 yılı bütçe sunusunda değinilen önemli hususta 2003-2013 yılları döneminde AB mevzuatında uyum çalışmaları kapsamında ilk kez engelli bireylere yönelik 5378 sayılı engelliler ve bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılarak ülkemizdeki engelli bireylere, AB ülkelerindeki engelli bireylere tanınan tüm haklara ve eğitim imkanlarına sahip olmalarını sağlamak üzere gerekli mevzuat alt yapısı oluşturulmuştur ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca aynı sunuda sosyal devlet anlayışını karşılayabilmek adına özel eğitime ihtiyacı olanların eğitim hakkını karşılayabilmek adına yapılan projelerden bir tanesi de özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarımızın eğitime sorunsuz ulaşabilmesi amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan sağlanan kaynakla 2004 yılının ikinci eğitim ve öğretim döneminde sadece zihinsel engelli öğrencilerimiz için başlatılan’’Özel Eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin okullara ve kurumlara Erişimin Ücretsiz Sağlanması Projesi’’ile 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren tüm engelli öğrencileri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. İfadesi ile engellilerin sosyal devlet unsurunu gösteren bir projeye değinilmiştir.

Tablo 4.6. Yıllar Bazında Taşınan Engelli Sayıları

Eğitim- Öğretim Yılı	Evinden Okuluna Taşınan Engelli Öğrenci Sayısı	Ödenen Kaynak
2004-2005	6,901	1,929,000
2005-2006	16,171	9,680,000
2006-2007	21,813	18,900,000
2007-2008	24,314	27,375,000
2008-2009	27,145	34,856,000
2009-2010	31,982	43,641,000
2010-2011	36,245	56,262,000
2011-2012	41,088	70,053,000
2012-2013	47,737	96,141,294
Toplam	253,396	358,837,294

Kaynak: MEB, 2014.

Yukarıdaki tabloda 2004 ile 2013 yılları arasında taşınan engelli sayılarının verileri bulunmaktadır. Bu tabloya bakıldığında taşınan engelli öğrenci sayısının her

yıl artmakta olduğunu ve bu taşınan engelli öğrenciler için devletin yüksek miktarda bir pay ayırdığıdır.

Milli Eğitim Mevzuatı'nın Temel Eğitim Yapım Programı genelgesinde yer alan ilkelere göre “İhtiyaç duyulan illerde Öğretilbilir Özel Eğitim Sınıflarının Açılması, ayrıca bu tür illerde bulunan öğretilbilir çocuklar için iş eğitim merkezleri inşa edilene kadar mevcut mesleki eğitim veren kurumlar bünyesinde de sınıflar açılması (MEB,2014).” ifadesi bu politikasıyla ilgilidir.

Özel gereksinimli çocuklar için yeterli sayıda özel eğitim sınıfının bulunmaması, mevcut özel eğitim sınıflarının fiziki koşullarının yetersiz olması ve alan öğretmenlerinin sayısal yetersizliği sorunları en kısa sürede giderilmelidir (MEB, 2006).

Engelli öğrencilerin Erasmus, Comenius vb. hareketlilik programlarına katılımını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır (MEB, 2006) ifadesi yer almaktadır.

4.4. Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Sosyal Politikalar

Kız öğrencilerin okullaşma oranına devlet büyük bir destek vermekte ve kız çocuklarının dezavantajlı gruplardan çıkartılmasını sağlayarak sosyal devlet ve sosyal eşitlik ilkesini devlet olarak önemsediklerini birçok yatırımın bu hususta olduğu ilgili mevzuatlarda belirtilmektedir.

Gelecekte çok daha iyi bir toplum olmanın yolu eğitimden geçer bu da yarının anneleri olacak olan günümüzdeki kız öğrencilerin iyi eğitilmesi ile sağlanacaktır. Bu yüzden cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm öğrencilerin eğitimlerine devam etmeleri eğitimde sosyal eşitliği sağlamak adına önemlidir

Kız çocuklarının eğitimini engelleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir, maddi zorluklar, yakın çevrede okulun olmaması, anne babanın eğitim seviyesinin düşük olması ve eğitime önem verilmemesi, okul ve derslik açığı, bazı illerde ağır kış koşulları nedeniyle taşınabilir sistemin olmayışı, “Kızlar okuyup ne olacak?” “Evlenince kocası nasıl olsa ona bakar” gibi düşünceler ve önyargılar, erken evlilik, olumlu örneklerin azlığı, kardeşlerine bakma ve ev işlerine yardım etme beklentisi, çocuk işçiliğinin yaygın olması gibi nedenlerle okula gönderilmemektedir (MEB, 2004, 16-17).

Halen kız çocuk brüt okullaşma oranının erkek çocuk brüt okullaşma oranının erkek çocuk brüt okullaşma oranına göreceli büyüklüğünü gösteren cinsiyet oranları, ilköğretimde 1997-1998 eğitim öğretim yılında %85,63 iken 2002-2003 eğitim öğretim yılında %91,10'a çıkmış 2002-2013 eğitim öğretim yılında %101,76'ya ulaşmıştır.

Yukarıdaki veriler göre ilköğretimde kız ve erkek çocukların brüt okullaşma oranları arasındaki fark 1997-1998 eğitim öğretim yılında 13,83 iken, 2002-2003 eğitim öğretim yılında 8,9 olarak gerçekleşmiş 2012-2013 eğitim öğretim yılında 1,87 oranında kız çocuklarının lehine olmuştur.

Ortaöğretimde kız ve erkek öğrencilerin brüt okullaşma oranları arasındaki fark 1997-1998 eğitim öğretim yılında 6,97 iken 2002-2013 eğitim öğretim yılında 7,96 olarak gerçekleşmiş 2012-2013 eğitim öğretim yılında ise 9,5 olmuştur.

Ayrıca Eğitimde Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Projesi bulunmaktadır. Bu proje kapsamında AB katılım öncesi Mali Yardımı (IPA)2010 yılı programlaması kapsamında hazırlanan proje 2014 yılında başlayacaktır. Proje, cinsiyet eşitliğine katkı sağlamayı, okullarda kız ve erkek çocuklar için cinsiyet eşitliğini geliştirmeyi ve cinsiyete duyarlı, yaklaşımı eğitim sistemine yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte cinsiyet eşitliği konusunda tüm paydaşlarda farkındalık sağlanması beklenmektedir.2014 bütçe sunusunda yer almaktadır.

4.5. Nakdi Yardımlar

Sosyal eşitliği sağlamak adına zenginle fakir arasındaki farkı kaldırmak için Sosyal Yardımlaşma Teşvik Fonundan öğrenci bazında yardım sağlanarak eğitimde eşitlik sağlanmak istenmiştir. Bu amaçla mevzuat bazında yapılan düzenlemeler, projeler ve yapılan yardımların miktarları aşağıda sıralanmıştır.

61. hükümet planında bulunan “Okul öncesi eğitimden başlayarak okullaşma oranlarında ciddi artışlar sağladık. Kız çocuklarının eğitime katılması için özel projeler uyguladık. Gelir yetersizliği nedeniyle çocuğunu okula gönderememe mazeretini tamamen ortadan kaldırdık. Okul kitaplarından başlayarak, şartlı nakit eğitim desteklerine, kredi, burs imkânlarına en yüksek seviyede ulaşılmasını

sağladık. Okul binalarını ve teknik donanımları uluslar arası standartlara ulaştırdık” (TBMM, 2011) ibaresi şartlı nakit transferine işaret etmektedir.

8. ve 9. beş yıllık kalkınma planlarında şartlı nakit transferine ait bir veriye rastlanmamıştır.

17. ve 18. Milli Eğitim Şurası kararlarında şartlı nakit transferi konusu ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

2013 yılı bütçe sunuşunda geçen “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan karşılanan şartlı eğitim yardımıyla 2003 yılından 2012 yılı Temmuz ayına kadar ilk ve ortaöğretimdeki 21.363.259 çocuğumuzun annelerine 2.527.812.040 TL ödeme yapılmıştır” (Maliye Bakanlığı, 2012) ifadesi şartlı nakit transferi konusu ile ilgilidir.

2014 yılı bütçe sunusunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Bakanlık Koordinasyonunda Türkiye çapında Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı uygulanmakta olup fayda sahibi olan öğrencilerin yardım ödemelerini alabilmelerini için okula devam etme zorunluluğu bulunmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonundan karşılanan şartlı eğitim yardımıyla 2003 yılından 2013 yılı ocak ayına kadar İlk ve Ortaöğretimdeki 15.176.425 çocuğumuzun annelerine 2 milyar 536 milyon TL ödeme yapılmıştır.

İlköğretimdeki kız çocukları için 25TL, erkek çocukları için 20TL, ortaöğretimdeki kız çocukları için 45TL, erkek çocukları için 35TL, aylık ödenmekte iken; 23.12.2010 tarihinden itibaren ilköğretimdeki kız öğrenciler için 35TL, erkek öğrenciler için 30TL ortaöğretimdeki kız çocukları için 55TL, erkek çocuklar için 45TL aylık ödenmektedir.” ifadesi yer almaktadır.

Tablo 4.7. Şartlı Eğitim Yardımları

Yıllar	Öğrenci Sayısı*	Aktarılan Kaynak
2003	59,206	1,59
2004	697,307	66,76
2005	1,266,331	180,13
2006	1,563,253	240,27
2007	1,757,187	225,34
2008	1,951,420	293,58
2009	2,066,869	345,05
2010	2,172,750	267,11
2011	1,446,437	394,48
2012	2,017,810	501,49
2013 (ocak)	177,855	17,68
Toplam	15,176,425	2,536,48

Kaynak: MEB, 2014.

(*Öğrenci sayıları ait olduğu yılsonu itibarıyla sistemdeki aktif fayda sahibi öğrenci sayısını göstermektedir.)

Yukarıdaki tabloda 2003-2013 yılları arasında şartlı eğitim yardımı alan öğrenci sayısı ile aktarılan kaynak miktarını göstermektedir. Bu tabloya göre dikkat çeken kısım 2006 yılında 240,27 olan miktarın 2007 de düşüş göstermesi aynı düşüşü 2009 ile 2010 yılları arasında da görmekteyiz.

Eğitim Mevzuatında şartlı nakit transferi ile ilgili bir veriye rastlanılamamıştır.

4.6. Ücretsiz yurt/pansiyon imkânı

61. hükümet programında bulunan “Sadece konut değil, okulu, spor salonu, yurdu, pansiyonu, sağlık ocağı, hastanesi, camisi, kütüphanesi, engelsiz yaşam merkezi gibi sosyal donatılarıyla mahalleler inşa ettik” (TBMM, 2011) ibaresi bu maddeye değinildiğini göstermektedir.

8. ve 9. 5 yıllık kalkınma planlarında okul sayısının artırılması ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

18. Milli Eğitim Şurası kararlarında geçen “Ortaöğretime erişimde güçlük yaşayan çocukların erişimlerini kolaylaştırmak için mevcut pansiyonların kapasiteleri artırılmalı, kapanma durumunda olan yatılı ilköğretim bölge okulların (YİBO) dan

uygun olanların ortaöğretim pansiyonlarına dönüşümü sağlanmalı ve kız çocuklarının erişiminin sağlanması için gerekli tedbirler alınmalıdır” (MEB, 2010) ifadesi yurt ve pansiyon imkanlarına değinmektedir.

2013 yılı bütçe konuşmalarında geçen “2002-2003 eğitim öğretim yılında 1.450 pansiyonda 348.311 öğrenci kalmakta iken 2012 yılında 2.271 pansiyonda 434.731 yatak kapasitesinden 335.600 öğrenci faydalanmıştır” (Maliye Bakanlığı, 2012) ifadesi bu madde ile ilgilidir.

Milli Eğitim Mevzuatı’nda yer alan: **(Ek fıkra : MART 2011/2642 TD.)** İlgili birimlerce planlanan gezi, gözlem ve inceleme amaçlı proje ve benzeri faaliyetlerde, Milli Eğitim Bakanlığınca pansiyonlarda geçici süre ile ücretsiz kalmasına izin verilen öğrenci ve görevlilerin beslenme ve barınma giderleri, % 12’lik ödenek hesabından karşılanır” ve İlköğretim ve Orta öğretim Kurumlarında Parasız Yatılılık, Burs ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliğinde geçen “Ortaöğretim kurumlarının pansiyonlarında kontenjanın yüzde 80’i parasız yatılı, yüzde 20’si paralı yatılı öğrencilere ayrılır” (MEB, 2014) ifadeleri ücretsiz yurt ve pansiyon imkânına değinmektedir.

4.7. Derslik / Okul Yapımı

Derslik ve Okul Yapımı eğitim de sosyal eşitliği ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik bir politikadır. Bireyler arasın da hiç bir ayrım olmaksızın eğitimin imkan eşitliğinden yararlanmak adına herhangi bir engel olmadan faydalanabilmek eğitimde sosyal politikalar adına önemlidir. Aşağıda mevzuatlarda bu politikayla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

61. hükümet programında bulunan “İlköğretim ve ortaöğretimde, tüm iller itibarıyla, sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlayacak şekilde derslik yapımına devam edeceğiz. Bu hedefe paralel olarak, okul binalarını mimari olarak kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip fonksiyonel mekânlar olarak tasarlayıp inşa edeceğiz” (TBMM, 2011) ifadesi okul sayısındaki artışa işaret etmektedir.

8. ve 9. 5 yıllık kalkınma planlarında yurt ve pansiyon imkânlarının artırılması ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

17.ve 18. Milli Eğitim Şurası kararlarında okul sayısının artması ile ilgili bir veriye rastlanamamıştır.

2013 yılı bütçe sunuşunda geçen “Derslik sayısı, öğrencilerimize en uygun eğitim ortamının sağlanması hedefini en çok etkileyen hususların başında gelmektedir. 2003 yılından 30.08.2012 tarihine kadar 34.465’i hayırseverlerimiz tarafından olmak üzere toplam 181.419 dersliğin yapımı tamamlanarak eğitim öğretimin hizmetine sunulmuştur” (Maliye Bakanlığı, 2012) ifadesi okul sayısının artırılması konusu ile ilgilidir.

Tablo 4.8. 2003 Yılından İtibaren Yapılan Derslik Sayıları

Yıllar	İlköğretim (anaokulu/ana sınıfı dahi)	Ortaöğretim (mesleki teknik dahil)	Yaygın Eğitim	Eğitime %100 Destek	Toplam
2003	14,569	553	131	-	15,253
2004	18,355	2,476	104	7,143	28,078
2005	21,207	683	155	6,653	28,698
2006	20,049	1,336	114	6,744	28,243
2007	11,146	928	124	3,53	15,728
2008	14,674	716	42	1,358	16,79
2009	7,452	1,72	48	624	9,844
2010	11,598	2,725	27	2,967	17,317
2011	4,974	1,763	54	3,011	9,802
2012	10,255	4,3	72	4,079	18,706
2013 (ocak)	9,826	3,285	-	3,466	16,577
Toplam	144,105	20,485	871	39,575	205,036

. Kaynak: MEB, 2014.

Yukarıda ki tabloda 2003 ile 2013 yılları arasındaki yapılan derslik sayılarının verileri bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim (mesleki teknik) dahil ve yaygın eğitime bakıldığında en fazla derslik sayısının ilköğretimde olduğunu görüyoruz.

2014 Bütçe sunusunda, 2003 yılından 23.10.2013 tarihine kadar 39.575’i hayırseverlerimiz tarafından olmak üzere toplam 205.036 dersliğin yapımı tamamlanarak eğitim ve öğretim hizmetine sunulmuştur.

Milli Eğitim Mevzuatı’nın Temel Eğitim Yapım Programı genelgesinde yer alan “İlköğretim kurumlarında sınıf mevcutlarını aşamalı olarak 30’a indirmek” (MEB, 2014) ifadesi okul sayısının artırılması politikasıyla ilgilidir.

61.hükümet programında bulunan “İlköğretim ve ortaöğretimde, tüm iller itibarıyla, sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlayacak şekilde derslik yapımına devam edeceğiz. Bu hedefe paralel olarak, okul binalarını mimari olarak kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip fonksiyonel mekânlar olarak tasarlayıp inşa edeceğiz” (TBMM, 2011) ifadesi sınıf mevcutlarındaki düşüşe işaret etmektedir.

9. 5 yıllık kalkınma planının 590. maddesinde yer alan “Kalabalık sınıf mevcutları düşürülecek, ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır. Her kademedeki eğitim tesislerinin etkin kullanılabilmesi için standartlar ve ortak kullanım imkânları geliştirilecektir. Okulların bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı, eğitim yazılımları öncelikli olmak üzere güçlendirilecek, yenilenen müfredatın gerektirdiği ortamlar ve donanım sağlanacaktır” (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2007) ibaresi sınıf mevcutlarının düşürüleceğine işaret etmektedir.

18. Milli Eğitim Şura kararlarında yer alan “İlköğretim ve ortaöğretimde orta vadede ikili öğretimden normal öğretime geçilmeli, öğle yemekleri okulda verilmeli, birleştirilmiş sınıf uygulamalarının sistematik bir değerlendirmesi yapılarak birleştirilmiş sınıf uygulaması mümkün olan en alt düzeye çekilmeli, okullarda sınıf mevcutları çağdaş ölçütlere göre (20-25) düzenlenmeli, 2023 Vizyonu’na uygun olarak özel öğretimde okullaşma oranının % 25’e çıkarılması için gerekli tedbirler alınmalıdır” (MEB, 2010) ifadesi sınıf mevcutlarının düşürülmesi konusunda değinmektedir.

2013 yılı bütçe sunuşunda geçen “Derslik sayısı, öğrencilerimize en uygun eğitim ortamının sağlanması hedefini en çok etkileyen hususların başında gelmektedir. 2003 yılından 30.08.2012 tarihine kadar 34.465’i hayırseverlerimiz tarafından olmak üzere toplam 181.419 dersliğin yapımı tamamlanarak eğitim öğretimin hizmetine sunulmuştur” (Maliye Bakanlığı, 2012) ifadesi sınıf mevcutlarının azaltılması konusu ile ilgilidir.

Milli Eğitim Mevzuatı’nın Temel Eğitim Yapım Programı genelgesinde yer alan “İlköğretim kurumlarında sınıf mevcutlarını aşamalı olarak 30’a indirmek” (MEB, 2014) ifadesi sınıf mevcutlarının düşürülmesi politikasıyla ilgilidir.

4.8. Üniversite Harçlarının Kaldırılması

Eğitim de eşit koşullarda ve imkânlarda yararlanabilmek sosyal devletin bir unsurudur. Bu yüzden Üniversite harçlarının kaldırılması sosyal eşitliği yakalayabilmek adına önemli bir uygulamadır. Aşağıda 2003-2013 yılları arasında uygulanan uygulamaları resmi belgeler açısından yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Beşinci Plan döneminde, gençlik kesimine eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve çalışma konularında verilecek tüm hizmetlerde fırsat eşitliği sağlanacağı (V.BYKP, S.149) ve ayrıca; yükseköğretimdeki mevcut kapasitenin, kalkınmanın insan gücü ihtiyaçları ve istihdam imkânları doğrultusunda düzenlenmesi ve kullanılmasına, yükseköğretime geçişte fırsat eşitliğinin sağlanmasına itina gösterilmesi, başarılı elemanların üniversiteye çekilebilmesi için öğretim üyeliğinin cazip hale getirilmesi V.Plan Döneminde yükseköğretim politikasının temelini teşkil edeceği karara bağlanmıştır (DPT, 1985, 145).

Hükümet programlarında üniversite harçlarının kaldırılması ile ilgili bir bilgiye rastlanılamamıştır.

8. ve 9. 5 yıllık kalkınma planlarında üniversite harçlarının kaldırılması ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

17 ve 18. Milli Eğitim Şura kararları incelendiğinde üniversite harçlarının kaldırılması ile ilgili herhangi bir veriye rastlanamamıştır.

2013 yılı bütçe sunuşlarında yer alan “Bu yıl getirdiğimiz yeni bir uygulamayla üniversite birinci ve açık öğretim öğrencilerinden alınan harçları kaldırdık. Artık 2 milyon 184 bin öğrencimize yükseköğretim hizmetlerini harçsız sunuyoruz. Söz konusu öğrenciler için 498 Milyon TL’lik katkı payı devlet tarafından karşılanacaktır (Maliye Bakanlığı, 2012) üniversite harçlarının kaldırılması konusunda değinmektedir.

Milli Eğitim Mevzuatında üniversite harçlarının kaldırılması ile ilgili bir veriye rastlanılamamıştır.

4.9. Sosyal Politikaların Etkiliğini Artırmak Amacıyla Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

16, 17 ve 18. Milli Eğitim Şuralarında Kurumsal kapasite ile ilgili bir bilgiye ulaşılmamıştır.

58, 59, 60 ve 61. Hükümet programlarında da bu politikayla ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

8. Kalkınma Planında kurumsal kapasite hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

9. Kalkınma Planında, Kaliteli eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması amacıyla eğitim kurumlarında kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılacak, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilecek kurumsal kapasite güçlendirilecek, taşra teşkilatlarına ve eğitim kurumlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi sağlanacaktır. İfadesi dokuzuncu kalkınma planının da yer almaktadır.

*Bürokrasiyi azaltarak eğitim hizmetlerinde sürat ve verimliliği arttırmak.

*Alt kademelere yetki tanıyarak sorumluluk duygusunu geliştirmektedir.

*Vatandaşa yönelik hizmetlerde kolaylık sağlamak amacıyla 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede 14 Eylül 2011 tarihli ve 28054 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2014 Bütçe sunusunda Bakanlık görev alanına giren konularla ilgili bilgi, süreç, veri ve istatistikleri bütüncül bir anlayışla ele alan coğrafi bilgi sistemi kurulumu çalışmaları tamamlama aşamasına gelmiştir.

Ayrıca, bir kurumun, gelecekteki hedeflerine etkin bir biçimde ulaşabilmesi için ihtiyaç duyacağı insan kaynağı sayısının ve niteliklerinin önceden belirlenmesine ve bu ihtiyacın nasıl ve ne düzeyde karşılanabileceğinin saptanmasına ilişkin faaliyetleri içeren bir “ İnsan kaynakları planlamasına” ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda

Bakanlığımıza 2011 yılında, “Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen İstihdam Projeksiyonları, Stratejileri ve sistemlerinin Geliştirilmesi Projesi (İKOP)” başlatılmıştır ifadesi yer almaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Türkiye’de 2003-2013 yılları arasında eğitime ilişkin sosyal politikaların okul müdürleri tarafından nasıl algılandığını belirlemeyi amaçladığından nitel betimsel bir araştırmadır.

5.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılında Bolu’nun Göynük ilçesinde taşımali eğitim yapan beş devlet okulunun müdürü oluşturmaktadır. Eğitime ilişkin birçok yapılandırılmış sosyal politika bulunmaktadır. Farklı bölgelerdeki ekonomik yetersizliği bulunan öğrencilerin kazandırılarak sosyal eşitlik ve sosyal adaleti sağladığı için taşımali eğitim tercih edilmiştir. Göynük Milli Eğitimde ki bilgilere göre taşımali eğitim yapan altı okul bulunmaktadır ve toplamda taşımali eğitim yapan öğrenci sayısı 1061’dir. İlkokul kısmında toplam 552 ortaokul kısmında ise 509 taşımali eğitim yapan okullardaki öğrenci sayılarıdır. Göynük halkı sosyo-ekonomik olarak tarımsal faaliyetler, bölgede bulunan kömür işletmeleri ve tavuk çiftlikleriyle ekonomik kazancını sağlamaktadır. Araştırmaya dahil edilen çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 5.1’de görülmektedir.

Tablo 5.1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Branş	Görev Okul Türü	Yaptığı Kıdem (yıl)
1. Katılımcı	Erkek	52	Sınıf öğrt.	Taşımali İÖÖ	20
2. Katılımcı	Erkek	38	İngilizce	Taşımali İÖÖ	4
3. Katılımcı	Erkek	50	Sınıf öğrt.	Taşımali İÖÖ	18
4. Katılımcı	Erkek	31	Sınıf öğrt.	Taşımali İÖÖ	4
5. Katılımcı	Erkek	54	Sınıf öğrt.	Taşımali İÖÖ	22

5.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Saha araştırmasında veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır. Mülakat sorularını hazırlamak için önce literatür taraması yapıldıktan sonra son on yılda yapılmış eğitime ilişkin politikalar tek tek sınıflandırıldı. Daha sonra da bu sorular tema ve alt temalara bölündü. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü vermektedir. Bu görüşme, nitel araştırma içerisinde görülebilir (Ekiz, 2003).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeni ile daha sistematik ve karşılaşılabılır bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Bu haliyle eğitim bilim çalışmalarına daha uygun bir araştırma biçimidir.

Görüşme formu hazırlanırken konuyla ilgili alan yazın ve ilgili belgeler taranmıştır. Elde edilen veriler ışığında görüşme formu hazırlanmış ve form eğitim yönetimi ve denetimi alanında lisansüstü eğitimini devam ettiren bir öğrenciye ve aynı bilim dalından öğretim üyesine inceltilerek, onların görüş ve önerileri doğrultusunda son hali verilmiştir. Görüşme formu yedi ana başlık altında (ücretsiz kitap dağıtımı, taşınmalı eğitim, engellilere ilişkin politikalar, cinsiyet eşitliği, nakdi yardımlar, derslik ve okul yapımı, kurumsal kapasite) 10 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşmeler 2014 yılının Nisan ayı içerisinde araştırmacı tarafından taşınmalı eğitim yapan okul müdürlerinin odalarında gerçekleştirilmiş olup, her görüşme ortalama 40 dakika sürmüştür. Görüşmeler not alma tekniği ile yazılmıştır. Sürenin sonunda verdikleri cevaplar tekrar okunarak onayları alınmıştır.

5.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesi amacıyla içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde özetlenen ve yorumlanan veriler, daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Şimşek, 2013). Tümevarımcı analiz kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Şimşek, 2013). Nitel araştırma verilerimin analizi dört aşamadan oluşur.

1. Verilerin kodlanması
2. Temaların bulunması
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması

Bu araştırma kapsamında taşınalı eğitim yapan okul müdürleriyle yapılan mülakat da sorular açık bir şekilde sorulmuştur. Toplanan veriler, öncelikle bir Microsoft Excel dokümanına aktarılmış ve aktarılan veriler kodlanmıştır. Kodlamanın ardından temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

5.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma yöntemlerinde ölçme aracının güvenilirliği temel etken olduğu için yapılan güvenilirlik hesaplamaları ölçme aracına yöneliktir. Görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda ise temel veri toplama aracı olarak araştırmacı diğer bir deyişle görüşmeci kullanıldığı için güvenilirlik görüşmecinin nitelikleri göz önünde bulundurularak incelenmektedir.

Görüşmecinin soru soruş biçimi ve soruları aynı sözcüklerle sorup sormadığı verilerin içeriğini ve niteliğini etkilemektedir. Bu yüzden görüşme tekniğinin

kullanıldığı çalışmalarda gerçek çalışmaya başlamadan önce görüşme protokolünün ve görüşmecinin pilot çalışmaya tabi tutulması gerekmektedir.

Görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda geçerlik, görüşme yapılan kişinin vermiş olduğu yanıtlara ve bu yanıtların analizi sonrasında okuyucuya sunulan bilgilere ve yargılara yönelik bir pozisyon alıştır. Kvale (1989) geçerliği, görüşme tekniği ile elde edilen verilerin toplanmasına, bunların kategorilere kodlanmasına, analiz edilmesine ve son olarak da sunumunda kullanılan stratejilerin güvenilirliğinin ve kabul edilebilirliğinin sürekli olarak kontrol edilmesi olarak tanımlamaktadır.

Nitel araştırmalarda “geçerlilik” bilimsel bulguların doğruluğu, “güvenirlik” ise bilimsel bulguların tekrarlanabilirliği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu doğrultuda araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği arttırmak için bazı önlemler alınmıştır.

Araştırmanın iç geçerliği: İnandırıcılığı arttırmak için görüşme formu geliştirilirken ilgili alan yazın incelemesi sonunda konu ile ilgili bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Görüşme sonrası kişilerin söyledikleri yazılı hale dönüştürülmüştür. Yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları dışarıda bırakacak kadar dar kapsamda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu temalar ve temaları oluşturan alt temaların kendi aralarındaki ilişkisi ile her bir temanın diğerleriyle ilişkisi kontrol edilerek bütünlük sağlanmıştır. Aynı zamanda Göynük kaymakamlığından alınan izin ve destekle yapılacak olan görüşmelerde güvenin sağlanmasında etken olmuştur. Uzun yıllardır milli eğitimde görev yapmış taşımali eğitim yapan okul müdürleri yapılarak endişeye kapılmadan samimiyetle sorulara cevap vermeleri sağlanmıştır.

Araştırmanın dış geçerliği: Aktarabilirliğini arttırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamaya netleştirebilmek adına araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ayrıntılı bir biçimde tamamlanmıştır.

Araştırmanın iç güvenilirliği: Tutarlılığını arttırmak için bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir. Ayrıca eğitim yönetimi konusunda yüksek lisans öğrencisi bir arkadaşına bu kodlamalar kontrol ettirilerek iç güvenilirliği sağlamaya çalışılmıştır.

Araştırmanın dış güvenirliği: Araştırmanın teyit edilebilirliğini arttırmak için araştırmacı, süreçte yapılanları ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca ham veriler ve kodlamalar başkaları tarafından incelenebilecek şekilde depolanmış bulunmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

Bu bölümde alan araştırmasında toplanan verilerin bulgularına yer verilmiştir. Bulgular daha önce belirlenen yedi politika başlığı altında sunulmuştur. Her başlık altında, politikanın etkililiği ve devamına ilişkin görüşler, katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda frekanslarıyla tablolar halinde gösterilmiş ve katılımcıların ifadelerinden alıntılarla desteklenmiştir.

6.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı

6.1.1. Ücretsiz Kitap Dağıtımı Uygulamasının Etkisi

Katılımcıların ücretsiz kitap dağıtımı uygulamasına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu uygulamanın doğru ve yerinde bir uygulama olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcılar ücretsiz kitap dağıtımının Anayasa’da belirlenen zorunlu eğitimin ücretsiz olması ilkesinin bir gereği olduğunu, zengin ile fakir arasındaki ayrımın kalktığını ve sosyal eşitlik ve sosyal adaletin sağlandığını düşünmektedirler. Bununla beraber bir katılımcı bu uygulamanın sadece fakir öğrencilere yönelik olması gerektiğini belirtirken bir katılımcı da uygulamaya taraftar olmakla birlikte uygulamanın veliyi tembelliğe ittiğini düşünmektedir.

Ücretsiz kitap dağıtımı uygulamasının yerinde bir uygulama olduğunu savunan K1 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir:

“Sosyal eşitliği sağlama da faydalı. Farklı bölgelerde ekonomik durumu çeşitlilik gösteren çocuklar arasında sosyal adalet ve sosyal eşitlik adına faydalı.”

Ücretsiz kitap dağıtımı uygulamasının yerinde ancak eksik bir uygulama olduğunu savunan K3 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir:

“Doğru bir politika kitap alamayan öğrenciler vardı. Fakat sadece fakir öğrenciler belirlenip onlara verilmeli.”

6.1.2. Ücretsiz Kitap Dağıtım Uygulamasının Devamı

Katılımcılar ücretsiz kitap dağıtım uygulamasının yeterliliğine ilişkin görüşlerini belirtirken defter, silgi gibi diğer temel öğrenci malzemelerinin de ücretsiz dağıtım ile desteklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca FATİH Projesi kapsamında her öğrenciye ücretsiz tablet dağıtılması, bu tabletlere gerekli yazılımların yüklenmiş olmasının da gerektiğini belirtmektedirler. Bir katılımcı dağıtılan kitapların kalitesiz olduğuna dikkat çekmiştir. Bir katılımcı ise ücretsiz eğitim gereçlerinin dağıtım yerine veliye iş sağlanmasının daha doğru bir uygulama olacağını belirtmiştir. Bir katılımcı da ücretsiz kitap dağıtılacak öğrencilerin okul idaresince belirlenmesinin daha doğru bir uygulama olacağını düşünmektedir.

Tablo 6.1. Ücretsiz Kitap Dağıtım Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Sosyal eşitlik ve adaleti sağlıyor	3
	Anasayal hak sunuluyor	1
	Veliyi tembelliğe itiyor	1
Uygulamanın Devamı	Defter, silgi gibi diğer temel malzemeler ve FATİH Projesi kapsamında tabletler de dağıtılmalı	3
	Öğrenci seçimi okul idaresince yapılmalı	1
	Veliye iş imkanı sağlanmalı	1

6.2. Taşınabilir Eğitim

6.2.1. Taşınabilir Eğitim Uygulamasının Etkisi

Katılımcıların taşınabilir eğitim uygulamasına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde büyük çoğunluğun uygulamanın öğrencinin eğitime kazandırılması açısından doğru ve yerinde bir uygulama olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar taşınabilir eğitimin uzakta oturan ve ekonomik yetersizliği olan çocukların eğitime kazandırılması açısından önemli bir politika olduğunu düşünmektedir. Bununla beraber bir katılımcı bu uygulamanın okulların ortak alanlarda bulunmasının birlikteliği sağlamak adına önemli olduğunu düşünmektedir. Bir katılımcı da

uygulamaya farklı bölgelerde ki çocukların bir arada olmasının onların sosyalleşmesi için önemli olduğunu düşünmektedir.

Taşımali Eğitim uygulamasının yerinde bir uygulama olduğunu savunan K2 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Taşımali eğitim en uzakta ve ekonomik olarak yetersiz çocukların eğitime kazandırılması açısından önemli bir politikadır.”

Taşımali eğitim uygulamasının yerinde ancak eksik bir uygulama olduğunu savunan K5 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Taşımali yerine YİBO yapılsın taşımali eğitime harcanan parayla daha kaliteli okullar yapılsın.”

6.2.2.Taşımali Eğitim Uygulamasının Devamı

Katılımcı taşımali eğitim uygulamasının yeterliliğine ilgili görüşleri belirtirken zeki öğrencilerin ileriki eğitim hakkını kazanabilmeleri açısından önemli olduğunu uzak deyip eğitimden vazgeçmemelerinin köyden şehir merkezlerine gelen öğrencilerin diğer öğrencilerle kaynaşmasının olumlu yönde gelişme sağladığını sosyalleşme ve yolunda önemli bir adım atıldığını düşünmektedir. Bir katılımcı ise bu politikanın yeterli bir politika olduğunu ve devam ettirilmesi düşüncesindedir. Katılımcıya göre köyler göç veren bir bölgede köy nüfusları az olduğu için her köye okul yapılmasını imkânsızlaştırıyor. Bu yüzden sosyal eşitlik açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Taşımali eğitim uygulamasının devam isteyen bir katılımcı K1bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“ Taşıtların denetimini okul idaresinden alınıp, jandarmaya verilirse daha etkili olacağını düşünmekte taşımali eğitim kapsamında ana sınıfları da alınırsa daha iyi olacağını ana sınıflarının bu taşımali eğitim kapsamında olmaması yakın köylerden ana sınıfına vermek isteyen veliler var.Fakat bu taşımali eğitim kapsamında olmadığı için alınamıyor.Uzun vadede taşımali eğitimi kayıp olarak görmüyorum.”

Tablo 6.2. Taşımalı Eğitim Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Şehir merkezine gelen öğrencinin davranışlarında olumlu yönde gelişme oluyor	1
	Fırsat eşitliği sosyal eşitlik sağlıyor	3
	Alternatif bir sistem yok	1
Uygulamanın Devamı	Denetim okuldan Jandarmaya verilmeli	1
	Ana sınıfı da bu kapsama alınmalı	
	Ortaokul ve ilkokul bir arada olmamalı	2
	Daha fonksiyonlu okullar (YİBO) olmalı	2

6.3. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamalar

6.3.1. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamaların Etkisi

Katılımcıların çoğu engellilere yönelik politikaların uygulanmasına ilişkin soruya verdikleri yanıtları analiz edildiğinde beş katılımcıdan üç'ünün bu uygulamanın eksikleri olduğunu uygulanabilirliğini yetersiz kaldığını düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcı engelli öğrencinin de sistemin içerisinde eğitim-öğretim fırsatından yararlanması gerektiğini belirtmiş. Bir katılımcı da bu politikaları uygun bulduğunu öğrencinin evine de öğretmen gönderildiğini fırsat eşitliğini sağlama açısından önemli olduğunu düşünmektedir. Diğer bir katılımcı ise zihinsel engelli sınıflarının olduğunu fakat uzman öğretmenlerinin olmadığını belirtti fakat destek görmesek de devam ettirilmeli düşüncesinde.

Taşımalı eğitim uygulamasının yerinde bir uygulama olduğunu savunan K4 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

"Bu politikaları uygun buluyorum, öğrencinin evine öğretmen gönderiliyor ve fırsat eşitliği sağlanıyor"

Engellilere yönelik uygulamanın yerinde ancak eksik olduğunu savunan K3 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

"Devletin bu konuda eksik olduğunu düşünüyorum. Çünkü zihinsel engelli sınıfımız var. Bu konu da uzman öğretmenimiz yok destek görmesek de devam ettirilmeli."

6.3.2. Engellilere Yönelik Uygulanan Politikaların Devamı

Katılımcılar engellilere yönelik uygulamanın olması gerektiğini fakat eksikliklerin giderilmesi düşüncesinde olduklarıdır. Katılımcılardan k3- K5 bu uygulamanın devamını fakat eksikliklerin giderilmesi gerektiğini düşünmektedir. Okulların donanımının engelli öğrencilere uygun olmadığı, öğretmen yetersizliği taşınmalı eğitim yapan araçlardan bir tanesinin donanımının engellilere göre hazırlandığında daha doğru bir uygulama olacağını düşünmektedir.

Tablo 6.3. Engelli Öğrencilere Yönelik Uygulamalara İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Fırsat eşitliği sağlıyor	2
	Destek görmüyoruz ama devam etmeli	3
Uygulamanın Devamı	Evde de özel bir eğitim devam ettirilmeli	1
	Uzman öğretmen eksikliği var	4
	Taşıma araçları, okulun donanımı, binalar yeterli değil	2

6.4. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulama

6.4.1. 4+4+4 Eğitiminin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulamanın Etkisi

Katılımcıların 4+4+4 eğitimin cinsiyet eşitliğine ilişkin soruya verdikleri cevap analiz edildiğinde katılımcıların hepsi uygulamanın doğru ve yerinde olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcılar Göynük bölgesi için cinsiyetler arasında farklılık yaratmadığını bölgesel olarak kızların eğitim alması konusunda ailelerin daha istekli olduğunu söylemektedir.

4+4+4 eğitiminin cinsiyet eşitliği uygulamasının yerinde bir uygulama olduğunu savunan K2 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Genel olarak bir değişiklik yaratmadı. İsteddiği okulu tercih etmesi konusunda bir özgürleşme oldu. İmam Hatibe gitmek isteyen öğrenci 4.sınıftan sonra tercihi doğrultusunda seçim yapabiliyor.”

4+4+4 eğitiminin cinsiyet eşitliği uygulamasının yerinde ancak eksik bir uygulama olduğunu savunan K1 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Başka bölgeler için sıkıntı oluşturabilir ama bizim bölgemizde kızların okula gitmesinde sıkıntı oluşturmaz. Ancak akademik düzeyde başarıyı gösteremeyen öğrenci açık liseye gitmek zorunda kalıyor. Çoğunlukla kız öğrencilerin kuran kurslarına gönderildiği bunun yerine imam hatip liselerine devam etmesi sağlanabilir.”

6.4.2. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Uygulamanın Devamı

Katılımcılar 4+4+4 eğitime ilişkin uygulamanın yeterliliğine ilişkin görüşleri belirtirken eğitim seviyesinin artırılmasında önemli olduğunu bu öğrencilerin içinde kaynaştırma öğrencilerinin de var olduğu bu öğrencilerin var olan listeye kayıt yaptırması çok zor. Bir katılımcı ise 5+4+3 diye devam ettirmeliyiz. 5. sınıf öğrencisinin branşlaşmak için olgunluk seviyesinde olmadığını belirtmektedir. Bir katılımcı ise, 4. sınıftan sonra ilgisini çekecek başka bir okula devam etmeleri açısından doğru bir uygulama olacağını düşünmektedir.

Tablo 6.4. 4+4+4 Eğitimin Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Bu bölgede bir farklılık yaratmadı	4
	Bu bölgede aileler kızlarını okutmak konusunda daha istekli farklılık yaratmadı	1
Uygulamanın Devamı	4. Sınıftan sonra ilgisini çekecek başka bir okula devam edebilmeleri açısından önemli.	1
	*5+4+3 diye devam ettirilmeliydi. 5 sınıf öğrencisi branşlaşmaya hazır değil	1
	Kaynaştırma öğrencileri de var onların listeye kayıt olup devam etmeleri zor	1

6.5. Nakdi Yardım Uygulaması

6.5.1. Nakdi Yardım Uygulamasının Etkisi

Katılımcıların nakdi yardım uygulamasına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların hepsi nakdi yardımlar konusunda SYDV yardım aldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar fakir öğrencilere yılda bir veya iki kez gerek maddi gerek giyecek yardımı aldıklarını belirtmektedirler. Bir başka katılımcı ise kaymakamlığın inceleme yaptırdığını eğer velinin sosyal güvencesi varsa bu yardımların çıkmadığını bununda bir takım sıkıntılar yarattığını dile getirmiştir. Beş katılımcıda bu bölgede YİBO olmadığını ifade etmiş fakat bir katılımcı iyileştirilerek

devam ettirilmeli düşüncesinde olduğunu vurgulamıştır. Bir katılımcı ise YİBO'ların çocukların ailelerden uzaklaştırdığını ve öğrenci psikolojisini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Nakdi yardımlar uygulamasının yerinde ancak eksik bir uygulama olduğunu savunan K1 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Yapılan nakdi yardımlarda öğrenci velisi sigortası ve bağkuru olmaması aranıyor. Herkes zorunlu sosyal güvenlik kapsamında olmuş daha sonra bağkur sigortasını ödeyemeyecek durumda fakat resmi olarak adı bulunduğu için yardım alamıyor. Sigorta ve bağkur kapsamına bakılmadan yardım kapsamına alınmalı. Ev kirası, evde yaşayan insan sayısı önemli bir faktör. Fakat sadece sosyal güvence durumuna göre bu yardımları belirleme tutumunu doğru bulmuyorum.”

6.5.2. Nakdi Yardım Uygulamasının Devamı

Katılımcılar nakdi yardım uygulamasının yeterliliğine ilişkin görüşleri belirtirken K2-K3-K5 bu konuda bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı ise sigorta ve bağkur kaydı zorunluluğunun sorun olduğunu ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise yardım konusunda bir eksiklik olmadığını doğru bir uygulama olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6.5. Nakdi Yardım Uygulamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Hiç yararlanmadık	3
Uygulamanın Devamı	Sigorta ve BAĞKUR kaydı zorunluluğu sorun oluyor	1
	YİBO kurulmalı	2
	Bilgim yok	3
	Yardım konusunda bir eksiklik yok	1

6.6. Derslik ve Okul Yapımı

6.6.1. Derslik ve Okul Yapımı Uygulamasının Etkisi

Katılımcıların derslik ve okul yapımı uygulamasına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun eksik bir politika olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcılar dersliklerin tek başına yeterli

olmadığını materyal olarak da desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bir katılımcı ise derslik sayısından daha önemli öğretmen eksiklikleri olduğunu dile getirmiştir.

Derslik ve okul yapımı uygulamasının yerinde bir uygulama olduğunu savunan K3 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Okullarda derslik sayısının daha fazla olması gerekir. Branş sınıfları olmalı öğrencinin materyalleri sınıf da hazır olmalı.”

Derslik ve okul yapımı uygulamasının eksik bir uygulama olduğunu savunan K2 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Eğitimde tek başına derslik sistemini arttırarak eğitim kalitesi yükseltilemez maddi açıdan bu çocuklar ders materyallerine ulaşmak konusunda sıkıntı yaşıyor. Görsel uzamsal materyalleri devlet sağlamalı ilkokul ve ortaokullarda MEB ödenek sağlamıyor.”

6.6.2. Derslik ve Okul Yapımı Uygulamasının Devamı

Katılımcılar derslik ve okul yapımı uygulamasının yetersizliklerine ilişkin görüşler belirtirken maddi olanaksızlık tabii ki devlet hayırsever kurum ve kuruluşlar tarafından derslik sayısı arttırılmalı ve bu sınıflar teknolojik araçlarla desteklenmesi sağlanmalı. Bir katılımcı ise görsel ve uzamsal materyalleri devletin sağlaması gerektiğini düşünmektedir. Başka bir katılımcı ise sosyal etkinlik alanı ve spor salonları da yapılmasının sonucunda daha doğru bir uygulama olacağını belirtmektedir.

Tablo 6.6. Derslik ve Okul Yapımına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Eksikleri olan bir politika	2
	Derslik tek başına yeterli değil, materyal olarak da desteklenmeli	
	Derslik sayısından fazla öğretmen olmalı	1
Uygulamanın Devamı	Derslikler hayırseverlerce arttırılmalı	1
	Teknolojik olarak desteklenmeli	1
	Görsel uzamsal materyalleri devlet sağlamalı	1
	Sosyal etkinlik alanı ve spor salonları da yapılmalı	1

6.7. Merkezi ve Yerel’de Kurumsal Kapasite

Katılımcıların merkezi ve yerel kaynakların kullanımına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu bu kaynakları kullanamadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı ise etkin kullanabildiklerini ilköğretim ve ortaokullara devlet tarafından destek verilmemesi velilerimizin ve çevremizdeki hayırseverlerin zaman zaman destek alındığı ifade edilmiştir. Diğer bir katılımcı ise yerel ve merkezi kaynakları kullanabildiklerini fakat bürokratik işlemlerin çok uzun sürdüğünü ifade etmiştir. Beş katılımcıda Alo 144den haberi olmadığını ifade ettiler.

Merkezi ve yerel kaynakların etkin kullanımını savunan K5 bu soruya cevabında şunları ifade etti.

“Merkezi ve yerel kaynakları etkin kullanıyoruz. Orman işletmesinden okullar hayat bulsun projesinden yardım alarak okulun çevre düzenlemesini yaptırdık.”

Kurumsal kapasitenin devamı

Katılımcılar merkezi ve yerel kaynakların kullanımına ilişkin görüşler belirtirken kullanılan bir veri bankasının olmadığını zaman zaman köylere veli ziyaretleri yapılarak bilgi toplanıyor diye ifade etti Bütün katılımcılar Alo 144 hattından haberi olmadıklarını dile getirdiler

Tablo 6.7. Merkezi ve Yerel kaynakların Kullanımına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Bilgim yok	5
Uygulamanın Devamı	Kullandığımız veri bankası yok, zaman zaman köylere veli ziyareti yapıyoruz	1
	Bilgim yok	4

A. STK’larda Kurumsal kapasite

Katılımcılar STK’lara ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde bu sorunun cevabı hakkında bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir tanesi STK’larla zaman zaman işbirliği yaptıklarını esnaf ve zanaatkarlar odası gibi

kuruluşlardan yardım aldıklarını okul aile birliğini etkin bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır. Diğer katılımcılar ise bu bölgede STK yok diye cevap vermişlerdir.

Tablo 6.7.1 STK'lara İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	STK'larla zaman zaman işbirliği yaşıyoruz	
	Bu bölgede STK yok	2
	Fevziye mekteplerinden eski sıralarını aldık	1
	Bu bölgede STKlar dan destek sağlayamıyoruz	1
Uygulamanın Devamı	*	3
	*	1
	*	1

B.(Merkezi ve yerel'de) Kurumsal kapasite

Katılımcıların eğitime katkı anlamında üretilen politikaların hazırlanması uygulanması ve bütçe kontrollerinin yapılması ve görev alanlarının belirlenmesi için yerel ve merkezi yönetimin koordinasyonu yeterli olmadığını düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcılardan bir tanesi yerel ve merkez arasında iletişim olmadığı ifade edilmiştir. Diğer katılımcı ise yeni bir sistem uygulanıyor ama bununla ilgili ne bilgi nede bir kaynak var olduğu düşünülmektedir.

Eğitime katkı bütçe yerel ve merkezi yönetim yeterliliğine ilişkin uygulamanın eksik olduğunu savunan K3 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“politikalar oluşturulurken tabanda ki insanlar göz önünde bulundurmuyorlar merkezi bütçeden yerellere ulaşması için pay ayrılmalı.”

Tablo 6.7.2. Eğitime Katkı Bütçe Yerel ve Merkezi Yönetim Yeterliliği İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Eğitimin merkezi ve yerel koordinasyonu yeterli değil	3
	Yeni bir sistem uygulanıyor ama bununla ilgili ne bilgi nede bir kaynak var.	1
	Tabandakileri de göz önünde bulundurmalılar yerellere de bütçeden pay ayrılmalı	1
	Merkez ile yerel arasında iletişim yok	
	*	1
	*	1

6.8. Genel Olarak Sosyal Politikalara İlişkin Algı

Katılımcılar genel olarak sosyal politikalara ilişkin soruya verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu uygulamanın doğru politikalar olduğunu fakat eksik yanlarının olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcılardan bir tanesi sosyal eşitlik bakımından olumlu olduğunu düşünmektedir. Diğer katılımcılar ise hazırlıksız yapıldığı için sistemde oturmayan noktalar var, merkezi esas aldığı için kırsal kesim mağdur olduğu düşüncesindeler.

Genel olarak sosyal politikalara ilişkin uygulamaların yerinde ancak eksik olduğunu savunan K2 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Son dönemde sosyal eşitliği sağlamak açısından olumlu fakat engelliler için okutacak kitaplara ulaşamamaları olumsuz etkiliyor. Fakat öğrenciler arasında zengin-fakir ayrımını kaldırdığı için faydalı politikalar.”

Genel olarak sosyal politikalara ilişkin uygulamaların yerinde olmadığını düşünen K3 bu soruya cevabında şunları ifade etmiştir.

“Faydalı olmadığını düşünüyorum. Zengin öğrenci bir şekilde kaynaklardan yararlanabiliyor fakir öğrenci yine bu imkânları kullanamıyor. Yapılan her politika bir burjuva sınıfı oluşturdu.”

Tablo 6.8. Genel Olarak Sosyal Politikalara İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Alt Tema	Frekans
Uygulamanın Etkisi	Hazırlıksız yapıldığı için sistemde oturmayan noktalar var	3
	Sosyal eşitlik bakımından olumlu	1
	Politikalar burjuva sınıfını oluşturdu	1
	Politikalar merkezi esas aldığı için kırsal kesim mağdur oldu	
	Engellilerin materyallere ulaşımı konusunda sıkıntı var	2
	Köylerden öğretmenler çekildiği için aydın kesimin yok olmasına neden oldu	1

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

7.1. Tartışma ve Sonuçlar

Bu bölümde 2003-2013 yılları arasında uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikaların analizi için yapılmış mülakat sorularının katılımcılar tarafından verilmiş cevapların değerlendirilmesine yer verilecektir.

Ücretsiz kitap dağıtımı ile ilgili politikaların sosyal eşitliği sağlamada faydalı olduğunu ve farklı bölgelerdeki ekonomik durumu çeşitlilik gösteren çocuklar arasında sosyal adalet ve sosyal eşitlik adına faydalı olduğu ifade edilmiştir. Fakat okul müdürleri bu uygulamanın sadece fakir öğrenciler belirlenip verilmesi gerektiği düşüncesindedirler. Anayasada belirlenen zorunlu eğitimin ücretsiz olması ilkesinin bir gereği olduğunu, zengin ile fakir arasındaki ayrımın kalktığını ve sosyal eşitlik ve sosyal adaletin sağlandığını düşünmektedirler.

Ücretsiz kitap dağıtımı katılımcılar bu uygulamanın yeterliliğine ilişkin görüşleri belirtirken defter, silgi gibi diğer temel öğrenci malzemelerinin de ücretsiz dağıtımı ile desteklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca FATİH Projesi kapsamında her öğrenciye ücretsiz tablet dağıtılması, bu tabletlere gerekli yazılımların yüklenmiş olmasının da gerektiğini belirtmektedirler. Okul müdürlerinden bir tanesi de ücretsiz kitap dağıtılacak öğrencilerin okul idaresince belirlenmesinin daha doğru bir uygulama olacağını belirtmektedir. Bir başka katılımcı ise ücretsiz eğitim gereçlerinin dağıtımı yerine veliye iş sağlamanın daha doğru bir uygulama olacağını belirtmiştir.

Taşımalı eğitim uygulamasına katılımcılar öğrencinin eğitime kazandırılması açısından doğru ve yerinde bir uygulama olduğunu böylelikle fırsat eşitliğini sağladığını belirttiler. Taşımalı eğitimin uzakta oturan ve ekonomik yetersizliği olan

çocukların eğitime kazandırılması açısından önemli politikalardır diye ifade etmişlerdir. Ayrıca farklı bölgelerdeki çocukların bir arada olması onların sosyalleşmesi için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Taşınmalı eğitim ile ilgili olarak zeki öğrencilerin ileriki eğitim hakkını kazanabilmeleri açısından önemli olduğunu uzak deyip eğitimden vazgeçmemelerinin köyden şehir merkezlerine gelen öğrencilerin diğer öğrencilerle kaynaşmasının olumlu yönde gelişme sağladığını sosyalleşme yolunda önemli bir adım olduğunu ifade ettiler. Ayrıca ana sınıflarının da taşınmalı eğitim kapsamına alınması gerektiğini belirttiler. Taşıt denetimlerinin okul idaresinden alınıp jandarmaya verilmesinin daha doğru olacağı kanaatindedirler.

Engellilere yönelik politikaların uygulanmasına yönelik olarak katılımcılar engelli öğrencinin de sistemin içerisinde eğitim-öğretim fırsatından yararlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencinin evine öğretmen gönderilmesinin fırsat eşitliğini sağlamada önemli olduğunu düşünmektedirler. Fakat bu politikanın birtakım eksikliklerde barındırdığını bunlardan bir tanesinin zihinsel engelli sınıflarının olduğunu fakat uzman öğretmenlerinin olmadığını belirttiler ama yine de bu politikanın devam etmesi kanaatindedirler.

Engelli öğrencilere yönelik sosyal politikaları daha sağlıklı sürdürülebilmesi için eksiklerin giderilmesi gerektiği kanaatindedirler. Okulların donanımının engelli öğrencilere uygun olmadığını bunların yapılandırılması gerektiğini, uzman öğretmen yetersizliğinin giderilmesi, taşınmalı eğitim yapan araçlardan bir tanesinin donanımının engellilere göre hazırlanmasının daha uygun olacağı düşüncesindedirler.

Cinsiyet eşitliğine ilişkin uygulamalarına yönelik katılımcılar Göynük bölgesi için bir farklılık yaratmadığı kanaatindedirler. İsteddiği okulu tercih etmesi konusunda bir özgürleşme olduğunu İmam Hatibe gitmek isteyen öğrenci dördüncü sınıftan sonra tercihi doğrultusunda seçim yapabileceğini ifade ettiler. Ayrıca akademik seviyede başarı gösteremeyen öğrenci açık liseye gitmek zorunda kaldığı kız öğrencilerin kuran kurslarına gönderildiği bunun yerine imam hatip liselerine devam etmesi gerektiği düşüncesindedirler.

Cinsiyet eşitliğine ilişkin katılımcılar bu politikanın sürdürülebilmesi ilişkin görüşleri belirtirken eğitim seviyesinin artırılmasının önemli olduğunu bu öğrencilerin içinde kaynaştırma öğrencilerinin var olduğunu fakat bu öğrencilerin var olan listeye kayıt yaptırmalarının çok zor olduğunu belirtmiştir. Başka bir okul müdürü ise 5+4+3 diye devam etmesi düşüncesinde beşinci sınıf öğrencisinin branşlaşmak için olgunluk seviyesinde olmadığını belirtmektedir.

Nakdi Yardımlar katılımcılar fakir öğrencilere yılda bir veya iki kez yardım aldıklarını belirtmektedirler. Bir başka eksikliğinde yardımlar ilgili velilere kaymakamlığın inceleme yaptırdığını eğer velinin sosyal güvencesi varsa bu yardımların çıkmadığını bununda bir takım sıkıntılar yarattığını dile getirmişlerdir.

Nakdi yardımlar konusunda okul müdürlerinden biri herkesin zorunlu sosyal güvenlik kapsamında olmasından dolayı ve bu yardımlarda ise sigortası ve BAĞKUR'u olup olmadığına göre öğrenciye yardım edilmesinin öğrenciyi zor durumda bıraktığı ifade edilmiştir.

Derslik ve okul yapımı katılımcılar dersliklerin tek başına yeterli olmadığını materyal olarak da desteklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Derslik sayısından daha önemli öğretmen eksiklikleri olduğunu dile getirmişlerdir.

Derslik ve okul yapımı okul müdürlerine göre derslik ve okul yapımı uygulamasının yetersizliklerine ilişkin görüşler belirtirken devletin maddi olanaksızlıkları devletin hayırsever kurum ve kuruluşlar tarafından derslik sayısı artırılmalı ve bu sınıflar teknolojik araçlarla desteklenmesi sağlanmalı diye ifade etmişlerdir. Bir başka katılımcı ise görsel ve uzamsal materyalleri devletin sağlaması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca sosyal etkinlik alanı ve spor salonları da yapılmasının sonucunda daha doğru bir uygulama olacağını belirtmektedir.

Kurumsal kapasitenin artırılması konusunda katılımcıların büyük çoğunluğu bu kaynakları kullanamadıklarını ifade etmiştir. Bir kısım katılımcı ise merkezi ve yerel kaynakları kullanabildiklerini fakat bürokratik işlemlerin çok uzun sürdüğünü ifade ettiler. Ayrıca beş katılımcı da Alo 144'den haberleri olmadığını ifade etmiştir.

STK'larla zaman zaman işbirliği yaptıklarını esnaf ve zanaatkarlar odası gibi kuruluşlardan yardım aldıklarını okul aile birliğini etkin kullanmaya çalıştıklarını söylerken başka bir katılımcı ise bu bölgede STK olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılar *eğitime katkı bütçe yerel ve merkezi yönetim yeterliliğine ilişkin uygulamanın eksik olduğunu ifade etmişlerdir. Yeni bir sistem uygulandığını ama bununla ilgili ne bir bilgi nede bir kaynak olduğunu belirtmişlerdir.*

Genel olarak son on yılda sosyal politikalara ilişkin algı ise, katılımcıların büyük çoğunluğu uygulanan sosyal politikaların doğru olduğunu fakat eksik yanlarının olduğunu sosyal eşitlik bakımından olumlu fakat hazırlıksız yapıldığı için sistemde oturmayan noktaların olduğunu merkezi esas aldığı için kırsal kesimin mağdur olduğu düşüncesindedir. Ayrıca zengin öğrencinin bir şekilde kaynaklardan yararlandığını fakir öğrenci yine bu imkânları kullanamadığını her politikanın bir burjuva sınıfı oluşturduğunu ifade etmektedirler.

Sonuçta yapılan bu araştırma Türkiye'de 2003-2013 yılları arasında eğitime ilişkin politikaların uygulamadaki etkililiğini ortaya koymak açısından önemlidir. Uygulanan bu politikaların sosyal eşitlik ve sosyal adalet bakımından önemli sosyal politikalar olduğudur. Fakat uygulanan eğitime ilişkin sosyal politikaların tabana inmediği için her kesimin bu politikalardan eşit yararlanamadığıdır.

7.2. Öneriler

Araştırma bulgu ve sonuçlarına dayalı olarak 2003-2013 yılları arasında Türkiye'de eğitime ilişkin sosyal politikalarda yapılması gereken değişiklikler ve bu konuda yapılmasının yararlı olacağı düşünülen araştırmalara ilişkin öneriler aşağıda sunulmuştur.

1. Ücretsiz kitap dağıtımının yanında materyal yardımı da yapılmalıdır.
2. Etkisini gösteremeyen bazı politikaların kalıcılığının kuvvetlendirilmesinin teşviki oldukça önemli olduğu vurgulanmalıdır.
3. Uygulamada var olan eğitime ilişkin sosyal politikaların zaman zaman yeniden yapılandırılması bölgesel farklılıkların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

4. Ücretsiz dağıtılan kitapların yanında defter, silgi gibi temel öğrenci malzemeleri de ücretsiz dağıtımı sağlanmalıdır.

5. Taşınmalı eğitimde kullanılan araçların öğrencilerin güvenliğini sağlamak adına denetimleri okul idaresinden alınıp jandarmaya verilmeli veya merkezi bir örgüt tarafından sistematik olarak denetimleri sağlanmalıdır.

6. Taşınmalı eğitimden ana sınıflarının da yararlanması sağlanmalıdır.

7. Derslik ve okul sayısı arttırılırken sosyal etkinlik alanları ve spor salonları yapılması sağlanmalıdır.

8. Okul ve derslik sayısı arttırılarak öğrencilerin sayıları azaltılarak etkin öğrenmenin gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

9. SYDV tarafından fakir öğrenciler için yapılan yardımlarda SGK'lı olup olmadığına göre belirlenmesi yerine ailede çalışan sayısı, sahip olunan ev veya araba sayılarına göre yapılmalıdır.

10. Türk eğitim sistemi merkezden yönetim anlayışı ile yönetilmektedir. Bu durum eğitime gerekli ve doğru müdahalenin yapılmasına engel oluşturmaktadır. Eğitimdeki merkezi yönetimin belli bir oranda yerellere bırakılarak bürokratik işlemlerden kaybedilen zamanın kazanılması sağlanmalıdır.

11. Sosyal yardımlaşma hattı Alo 144'ün öğrenci ve müdürlere kullanımının bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

12. Okul müdürleri STK'ları kullanmaları ve okulların buralardan destek alarak zenginleştirilmesi sağlanmalı bu konuda okul müdürlerine ilçe milli eğitimden rehberlik edilmesi sağlanarak STK'ları en doğru şekilde kullanılması sağlanabilir.

13. Engelli öğrencilerin yararlandığı araçların bu öğrencilere uygun şekilde tasarlanması ve okul binalarının kullanımının engelli öğrencilere göre tasarlanabilir.

14. Son on yılda yapılan politikalar sosyal eşitlik ve sosyal adalet için yapılan önemli devlet politikalarıdır. Fakat merkezdeki ve yereldeki insanları göz ardı edilmeden pilot bölgelerde bu politikalar uygulanıp ülke çapında uygulanabilirliğine bakılarak sisteme sokulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem A.
- AK Parti Siyasi ve Hukuki İşler Başkanlığı. (2004). “*Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*.” Ankara: Camev Yayıncılık.
- Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, *Çağdaş Türkiye Seminerleri*. http://www.obarsiv.com/pdf/ayse_bugra2.pdf, (Erişim Tarihi: 18.03.2014)
- Buğra, A. (2010). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biçer, E.ve Ortakkaya, A.F. (2009). “SYDGM’nin Sosyal Yardımlarının Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerinde değerlendirme” V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildiri kitabı, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- Carchedi, G. (2001). *For Another Europe A Class Analysis of European Economic Integration*, London: Verso.
- Çelik, A. (2002, 18 Haziran). Sendikalar Neden AB Sürecini Desteklemeli? www.radikal.com.tr.
- Çelik, A. (2004, 7 Mayıs). Anayasa Değişiklikleri Yetersiz: 54’üncü Madde Tabu mu? www.radikal.com.tr.
- Çelik, A. “Ulusal Programa İlişkin TİSK Görüşleri”, *İşveren Dergisi*, Cilt 41, Sayı 11, Ağustos 2003.
- De Menil, G. (2003). Europe’s Reforms Will Curb Economic Flexibility. *Financial Times*, 4 Ağustos 2003.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT] -(1985) *Besinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*, Başbakanlık Devlet Basımevi <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2014).
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT] (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2014).
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT] (2007). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2014).
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara
- Erler, Ö. (2007). Yeni Muhafazakarlık, AK Parti Hükümeti ve “Muhafazakar Demokrat” Kimliği. *Stratejik Öngörü*, (10), 126-132 <http://www.stratejikongoru.org/pdf/Yenimuhafazakarlik.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.09.2014).
- Fişek, G. (2007). *Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımların Sosyal Politika Araçları İçerisindeki Yeri (Genel’i Yerel’e) İndirmek*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- Geyer, R R. (2000). *Exploring European Social Policy*. Cambridge: Polity Press.
- Gülmez, M, (2003). *Avrupa Birliğinde Sosyal Politika*. Ankara:Türkiye-ABSendikal Koordinasyon Komisyonu.
- Gürsoy, C, (2011, 23 Ocak). *Engelliler Maliye ile SGK'nın Oyunağı Oldu*. www.sabah.com.tr.
- Güzel, A, (1998). *Roma ve Maastricht Antlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye: Metin Kutsal'a Armağan*. Ankara: Tühis Yayını.
- Habermas, J, "(2001). Why Europe Needs A Constitution. *New Left Review*,11, Sep Oct 2001 , sf:5- 26
- Hooghe, L. & Marks, G. (1997). The Making of a Polity: The Struggle Over European Integration. *European Integration Online Papers*, 1(44). <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-004a.htm> (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014).
- İnsel, A. (2002). *Türkiye Toplumunun Bunalımı*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Karan,U.(2009). *Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı*, 27Mayıs2014, <http://www.pdfindir.com/e%C4%9Fitim-ve-e%C5%9Fitlik-pdf-1.html>
- Karagöl, E. T. (2013). *AK Parti Dönemi Türkiye*<http://www.pdfindir.com/e%C4%9Fitim-ve-e%C5%9Fitlik-pdf-1.html> Ekonomisi. Ankara: Seta Yayınları.
- Karataş, K. (2002). Yoksullukla Mücadele, Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Yardımlar. *Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, 15-17 Kasım 2002*. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Yayınları.
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu [KEFE] (2013). *Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu*. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği KomisyonuYayınları. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_raporu_2014_1.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014).
- Koç, Y. (2001). *Türkiye AB İlişkileri*. Türk-İş 19. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.
- Koray, M. (2007). *Sosyal Politika: Nereye Doğru*. Ankara: Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kuzgun, İ. (2010). *Türkiye'de Özürlü İş Gücünün Ücret Karşılığı İstihdamında Politika Değişikliği ve Nedenleri*. <http://www.toprakisveren.org.tr/2010-87-incikuzgun.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.03.2014).
- McDonald, F. & Dearden, S. (1999). *European Economic Integration*. Essex: Longman
- Maliye Bakanlığı (2012). *2013 yılı bütçe sunuş konuşması*. http://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/maliye_bakaninin_sunumu_30-10-2012.pdf, (Erişim Tarihi: 02.05.2014).
- MESS (2010). *2010 Türkiye ilerleme Raporunun İstihdam ve Sosyal Politika Başlıklı 19. Faslının Ekonomik ve Sosyal Haklarla ilgili Kısımlarının MESS Uzmanlarınca Yapılmış Gayri Resmi Çevirisi*. <http://www.mess.org.tr/content/MESS2010TRilerlemeraporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.03.2014).
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (1996). *XV. Millî Eğitim Şûrası*. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular1996/ttkb/15Sura_kararlari_tamami.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (1999). *XVI. Millî Eğitim Şûrası*. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular1999/ttkb/16Sura_kararlari_tamami.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). *XVII. Millî Eğitim Şûrası*. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2006/ttkb/17Sura_kararlari_tamami.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2010). *XVIII. Millî Eğitim Şûrası*. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/ttkb/18Sura_kararlari_tamami.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013). *Ömer Dinçer 'in TBMM Genel Kurulunda 08 Kasım 2012 Yılı Bütçesinin Görüşülmesi Münasebetiyle Yaptığı Takdim Konuşması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014) Milli eğitim bakanlığı mevzuatı, <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/> (Erişim Tarihi: 10.05.2014).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014). *Eğitim Sisteminde Yenilikler*. <http://www.meb.gov.tr/istatistik/html>, (Erişim Tarihi: 20.04.2014).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014). *Nabi Avcı 'nın MEB 2014 yılı bütçe sunuşu*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_12/25103155_butce_sunusu_2014.pdf (Erişim Tarihi: 24.03.2014).
- Metin, O. (2010). Sosyal Politika Açısından AK Parti Hükümeti Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 28(1), 179-200.
- Oostlander, A. M. (2003). *European Parliament Report on the 2003 regular report of the Commission on Turkey's progress towards accession*. <http://www.ikv.org.tr/images/files/B56-en.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2014).
- Özdemir, İ. M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özügurlu, M. (2003). Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu. *Mülkiye Dergisi*, 239, 59-74.
- Pirler, B. (2003). AB Mevzuatına Uyum ve Ulusal Program. *İşveren Dergisi*, 41(11).
- Richard, H.(1995).*Avrupa Birliği Globalleşme ve Endüstri İlişkileri*. IV.Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi .Ankara:Kamu İş.
- Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem
- Şişman, Y (2011), Türkiye'de Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi I*(60),170-221
- Tan, M. *Eğitsel fırsat eşitliği*, (Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisik Bir Kavram Olarak Gelişimi) 10.10.2014, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/518/6485.pdf>
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Takvim.(2010).*KadınElemanAlanPrimÖdemeycek*. <http://www.takvim.com.tr/>, Erişim Tarihi (05.Mayıs.2014).
- Takvim.(2012). İntibak Yasası Resmi Gazete. <http://www.takvim.com.tr/>, Erişim Tarihi (05.Mayıs.2014).
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (1997). *Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı 2010-2011*. <http://www.ozida.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).

- T.C. Başbakanlık, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (2012). *Sessiz Devrim, Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri, 2002-2012*. http://www.kdgm.gov.tr/snetix/solutions/KDGM/resources/documents/docs/sessiz_devrim.pdf (Erişim Tarihi: 01.09.2014).
- Terkan, B. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AK Parti Hükümeti ve CHP Örneği). *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 115-136. <http://josc.selcuk.edu.tr/josc/article/viewFile/114/109> (Erişim Tarihi: 01.09.2014)
- Terzi, Ç. (2005). *Uyum Sürecinde Türkiye Eğitim Politikalarının Avrupa Birliği Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Türkiye İşveren Sendikaları Federasyonu [TİSK] (2000). *İşveren Dergisi*, 38(6).
- Türkiye İşveren Sendikaları Federasyonu [TİSK] (2001), 21. *Genel Kurul Çalışma Raporu*. Ankara, 22-23 Aralık 2001,108-110
- Türkiye İşveren Sendikaları Federasyonu [TİSK] (2001). *XXI Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu*. Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2002). 58. *AK Parti Hükümet programı*. Ankara. <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2003). 59. *AK Parti Hükümet programı*. <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2007).60. *AK Parti Hükümet programı*. <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2011). 61. *AK Parti Hükümet programı*. <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).
- Türe, F. (2005). Muhafazakârlık, Yeni Sağ ve AK Parti Hükümeti. *Eğitim Bilim Toplum*, 3(12), 40-57.
- Türk Dil Kurumu. (2006). Politika http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.538df8425efcc7.09847091, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).
- Türk-iş Yönetim Kurulu (2003). *Türk-İş 19. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu/Belgeler*. Ankara: Türk-iş Yayınları.
- Ülker, K. (Tarihsiz). *Avrupa Birliği: Ezilenlerin Afyonu, İşçi Mücadelesi Tartışma Defterleri 2*. İstanbul: Ütopya Kitapevi Yayınları.
- Ünal, I. (1991). Ekonomi ve Eğitim İlişkisi. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara:Gazi Kitabevi.
- Ünsal, E. (2004, 13 Mayıs). Sendikacılığımızın Dönüşüm Sorunu. Cumhuriyet Gazetesi.
- Verheugen, G. (2004). Kristal-İş Sendikası Genel Başkanlığı'na gönderilen 3 Şubat 2004 tarihli mektup.
- Yalman, G. L. (2007). *Sosyal Politika: Refah Devletinden Sosyal Risk Yönetimine Güncel Sosyal Politika Tartışmaları*. Ankara: Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Yılmaz, G. A. (2006). *OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*. İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Yılmaz, S. H. (2007). İdris Küçükömer'in Siyasal Tezleri Bağlamında AK Parti Hükümeti ve CHP Parti Programlarının Analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*. (1).

EK1

TÜRKİYEDE (2003-2013)YILLARI ARASINDA EĞİTİME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR KONUSUNDA OKUL MÜDÜRLERİNİN GÖRÜŞLERİ: GÖYNÜK İLÇESİ ÖRNEĞİ

MÜLAKAT SORULARI

Görüşme yapılan müdürlerle ilgili demografik bilgiler:

Cinsiyet :

Yaş :

Şu an görev yaptığınız okulda kaç yıldır çalışıyorsunuz:

Okulun bölgesel özelliği :

Okulun özellikleri :

Ücretsiz Kitap Dağıtımı

1) 2003-2013 yıllarında uygulanan ücretsiz kitap dağıtımını öğrenciler arasında sosyal eşitliği sağlamak için gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?

a) Peki sizce yeterli bir politika mı? Böyle olması uygun mu?

b) Peki sizce böyle mi devam etmesi gerekiyor, yoksa başka bir politikaya mı geçmeliler? Peki, bu ücretsiz kitap dağıtımından sonraki adım ne olmalıdır?

Taşınmalı Eğitim

2) 2003-2013 yılları arasında uygulanan taşınmalı eğitim hakkında düşünceniz nedir? Sizce bu politika öğrencinin eğitime kazandırılmasına uygun bir politikamadır?

a) Yoksa aynı politikayla devam mı etmeli? Neden devam etmeli

b) Sizce bu politika'nın yanında uygulanabilecek başka politikalar olmalı mı?

Engellilere İlişkin Politikalar

3) 2003-2013 yıllarında engelli öğrencilere yapılan politikaları mesela ücretsiz taşınmasını onlar kullanabileceği materyal dağıtımını fırsat eşitliğini sağlayabilmek adına yeterli buluyor musunuz?

a)bu politika sizce devam mı ettirilmeli?

b) bu politikanın eksik ya da fazla olan yanları var mı? Eksik olduğunu düşünüyorsanız bunun yerine neler eklenebilir size göre?

Cinsiyet Eşitliği

4) 4+4+4 birlikte uygulan eğitime ilişkin politikalar konusunda cinsiyetler arasında bir farklılık yarattı mı?

a) okul süresinin arttırılması kız öğrencilerin okula gitmesi konusunda farklılık oluşturdu mu? Yoksul çocukların eğitiminde sosyal yardımla cinsiyetler arasında fark yarattı mı?

b) 4+4+4 sizce cinsiyet eşitliğini sağlamak bakımından uygun bir politika mıdır? Devam ettirilmeli mi?

Nakdi Yardımlar

5) 2003-2013 yıllarında uygulanan sosyal politikaların farklı bölgelerdeki yoksul öğrencilere yardımları konusunda aynı düzeyde yararlanabiliyor musunuz?

a) uygulanan politikalardan bir tanesi YİBO, bundan yararlanabiliyor musunuz? Sizce bu politika devam ettirilmeli mi?

b) Eksik ya da fazla yanları varsa bununla ilgili ne gibi değişiklikler yapılmalı? Bu politika değiştirilmeliyse size göre yerine ne getirilmeli?

Derslik / Okul Yapımı

6) Uygulanan politikalardan derslik sisteminin artırılması hakkında ki düşünceniz nedir?

a) eğitim adına sizce yeterli bir politika mı?

b) Sizce yerine başka bir politika uygulanabilir mi ya da ek olarak ne konulabilir?

Kurumsal Kapasite

7. Okulun ve öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için merkezi yada yerel kaynakları etkin kullanabiliyor musunuz?

a) Alo 144 hattından haberiniz var mı?Haberiniz varsa etkin kullanılabiliyor mu? Faydalı mı?

b) Sosyal yardıma muhtaç insanları belirlemek için tutulan veri bankası hakkında bilginiz var mı?Etkin kullanılıyor mu?Faydalı mı?

8) STK'lar hangi konularda örgütlenmiş,yerel mi ?merkezi mi?teşkilatlanmış her ikisi de mevcutsa aralarındaki koordinasyon yeterli mi?

9) Eğitime katkı anlamında üretilen politikaların hazırlanması uygulanması ve bütçe kontrollerinin yapılması ve görev alanlarının belirlenmesi için yerel ve merkezi yönetimin koordinasyonu yeterlidir?

10) Genel olarak son 10 yılda izlenen sosyal politikaların dezavantajlı grupların eğitime ulaşması ve eşit nitelikli eğitim almaları bakımından faydalı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

EK2

Mülakat İzni Belgesi

GÖYNÜK İLGE Millî Eğitim MüdürlüğüNE

İstanbul Fatih Üniversitesi Eğitim Yönetimi Denetimi
Planlaması ve Ekonomisi'nden yüksek lisans yapmaktayım.
2003-2013 yılları arasında Eğitim'de uygulanan sosyal
Politikalar Üzerinde tez yapmaktayım. Tez için
gerekli olan teorik eğitim yapan okul müdürleriyle
mülakat yapmak istemekteyim.

Bilgilerinize arz olunur.

gerekli gördüğüm
yapılmasını rica ederim
Fahriye Altın
21/04/2014

İMİRAN BAYRAKDAR
TC: 17632653788
Cep: 0535 204 95 71.
İletişim: Caddebostan
Plaj yolu Kadırga sok.
Eren Apt No:24
İstanbul - Kadıköy
İmza İMİRAN BAYRAKDAR